

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΘ' ΤΕΥΧ. Α' | Ω. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14-115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308 | 1/15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1992 | ΑΡΙΘ. 1

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΤΟΥ ΜΑΚ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

Άριθ. Πρωτ. 3475

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Σ Ε Ρ Α Φ Ε Ι Μ

Πρὸς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα
τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς

Τέκνα μου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα,

Τὰ Χριστούγεννα, πὸ ἐορτάζει καὶ πάλιν ἡ Χριστιανικὴ Οἰκουμένη, ἀποτελοῦν πρόκληση λυτρωτικὴ διὰ κάθε ἀνθρώπινη ὑπαρξή. Καὶ αὐτὰ τὰ Χριστούγεννα κηρύσσεται καὶ πάλι σ' ὅλο τὸν κόσμον τὸ κοσμοχαρμόσυνον «Εὐαγγέλιον» τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου. Εἶναι τὸ μήνυμα τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τοὺς Ποιμένες τῆς Βηθλεέμ: «Ἴδου εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣστις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ...» (Λουκ. 2,10). Ὁ λόγος τοῦ Ἀγγέλου ἀποκαλύπτει τὴν προσφερομένη ἀπὸ τὸν Θεὸν στὸν ἄνθρωπο δυνατότητα σωτηρίας, δηλαδὴ ἀνακαινίσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἀνθρώπινων. Ἀλλά, ὅπως ἡ πολιτεία τῶν Ἁγίων μας θεβαιώνει, σωτηρία εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ - καρδιακὴ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆ δουλεία τῶν παθῶν, πὸ ὁδηγεῖ στὴν ἐξωτερικὴ μεταμόρφωση τῆς Κοινωνίας. Δι' αὐτὸ ἂν δὲν γεννηθεῖ καὶ ἐνοικήσῃ ὁ Χριστὸς μέσα στὶς καρδιές μας, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσις τῆς κοινωνίας. Οἱ καινωνικὲς ἀρετές, ὅπως ἡ δι-

καισύνη, ἡ εἰρήνη, ἡ ἰσότης καὶ ἀδελφότητα, τότε εἶναι δυνατές, ὅταν πραγματώνουν τὴν ἐσωτερικὴ ἀγιότητα τοῦ ἀναγεννημένου «ἐν Χριστῷ» καὶ «διὰ Χριστοῦ» ἀνθρώπου.

Τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἔχει εὐεργετηθεῖ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Σαρκοθέντος Θεοῦ Λόγου. Ἁγιοὶ Ἀπόστολοι, ὅπως ὁ μέγας Παῦλος, τὸ ὠδήγησαν στὴν νέαν ἐν Χριστῷ ζωὴ καὶ οἱ ἀτέλειωτες σειρὲς τῶν Ἁγίων του, τὸ διετήρησαν σ' αὐτὴν, ὥστε νὰ ἀναγεννηθεῖ κυριολεκτικὰ ὁ Ἑλληνισμὸς μέσα στὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ πολιτογραφηθεῖ στὴν αἰωνιότητα ὡς ἱστορικὴ σάρκα τῆς Θεανθρωπότητος τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Χριστιανικὸς Ἑλληνισμὸς δὲν νοεῖται χωριστὰ ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ ἡ Ὁρθοδοξία δὲν νοεῖται χωρὶς τὴν ἱστορικὴ τῆς σάρκα, τὴν ἐλληνικότητα. Ὁ Ἑλληνισμὸς μέσα στὴν Ὁρθοδοξία ἐμεγαλουργῆσε στὴν ἱστορικὴ του πορεία καὶ ἐδοξάσθη, ὡς φωτιστὴς τοῦ κόσμου καὶ δείκτης πορείας πρὸς τὴν αἰώνια καὶ ἀφθιτὴ δόξα τοῦ Ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου. Ἡ ἱστορία ἔχει ἀναντίρρητα ἀποδείξει, ὅτι κάθε ἀπόπειρα καταλύσεως τοῦ συνδέσμου τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν Ὁρθοδοξία ἀπειλεῖ τὸν Ἑλληνισμὸ μὲ ἀπρόσμενες συνέπειες.

Αὐτὴ τὴν ἱστορικὰ θεβαιωμένη καὶ καταξιωμένη ἐνότητα τοῦ Γένους μας μὲ τὴν ἐν Χριστῷ ἀλήθεια ἀπειλοῦν ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα διάφορες ἰδεολογίες, εἰσβάλλουσες στὴν Χώρα μας μὲ τὴν λεοντὴ τῆς Θρησκείας ἢ τῆς Φιλοσοφίας. Πολυώνυμες, ὑπουλες, δαιμονικὲς μισοῦν τὸ γέ-

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΤΗΣ Α.Θ.Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ Κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΟΙΣ

† ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

ΕΛΕΩ: ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ-
ΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕ-
ΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩ-
ΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ
ΚΑΙ ΕΛΕΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΤΕ-
ΧΘΕΝΤΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἀπευθυνόμενοι τὸ πρῶτον ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ τῶν Χριστουγέννων ἑορτῇ πρὸς πάντας τοὺς ἀγαπητοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουργοὺς καὶ τὰ ἀπανταχοῦ προσφιλῆ τῆς Ἐκκλησίας τέκνα, ἀφ' ἧς ἡ ἄρρητος βουλή τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ ἐκάλεσε τὴν ἡμετέραν Μετριότητα ἐπὶ τὴν παλαιάφαιτον ταύτην καὶ πρωτόθρονον τῶν Ὁρθοδόξων Καθέδραν, οὐδένα ἄλλον χαιρετισμὸν ἠγοῦμεθα ἀρμοδιώτερον ἀπὸ τὸν θεοδίδακτον ἐκεῖνον τῶν ἀγγέλων ὕμνον:

«Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» (Λουκ. 2,14).

νος μας γιὰ τὴν «ἐν Χριστῷ» δόξα του καὶ κατεργάζονται τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ καταστροφήν του. Ἡ ἀνθελληνικὴ δράσις των ἔχει ἐπιταθεῖ στίς ἡμέρας μας, προσθέτοντας ἀκόμη μεγαλύτερες ἀνησυχίες σ' ἐκεῖνες πὰν προκαλοῦν ἐπιθετικοὶ γείτονές μας, ἀπειλώνοντας τὴν ἐδαφικὴ ἀκεραιότητα τῆς μικρᾶς καὶ εἰρηνικῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ συνειδητοποιηθεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ὁποιοσδήποτε ἐθνικὸς κίνδυνος γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερος, ὅταν ἀλωθεῖ ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε πλάνην. Ὄταν χωρισθεῖ τὸ φρόνημά μας ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν ἀλήθειά του, τὴν Ὁρθοδοξία. Ἡ ἐπιβίωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἀπαιτεῖ νὰ διακρατηθεῖ αὐτὸς ὁ διαιώνιος σύνδεσμος Ἑλληνισμοῦ καὶ Ὁρθοδοξίας. Μὲ τὴν ἐνότητά μας καὶ ἐμμονὴν στὴν ἐλληνορθόδοξον παράδοσίν μας, θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπόκρουσις κάθε ἀπειλῆς, ὁποθενδήποτε καὶ ἂν προέρχεται.

Ὁ ὕμνος οὗτος ὁ θεσπέσιος ὄχι μόνον καταγγέλλει κατὰ τὸν πλεόν ἀδιάφευστον τρόπον τὸν βαθύτερον σκοπὸν τοῦ ἀρρήτου καὶ ἀπερινοήτου καὶ ὄντως φρικτοῦ Μυστηρίου τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως κρίνει ἀνέκαθεν καὶ θὰ κρίνῃ εἰς τὸ διηνεκές τὴν παγκόσμιον ἀνθρωπίνην Ἱστορίαν.

Ἰδιαίτατα δὲ θὰ κρίνῃ ἀσιγήτως τόσο τὴν θεολογίαν ὅσον καὶ τὴν ἠθικὴν ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς φορέων καὶ κληρονόμων τῆς πλήρους Θείας Ἀποκαλύψεως, καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς περισσότερον ὑπευθύνων πάντων τῶν ἄλλων διὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πράγματα μετὰ Χριστόν.

Οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐὰν διὰ τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου δοξάζεται ὁ ἐν ὑψίστοις Θεὸς κατὰ τὸ μέτρον κατὰ τὸ ὅποιον τελειοῦται καὶ θεοῦται ὁ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπος, εἶναι προφανές ὅτι εἰς τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον τῶν Χριστουγέννων ἔχομεν δεδομένην συνεπτυγμένως τὴν ἀρραγῆ βάσιν τῆς ἀληθοῦς θεολο-

Ἡ συσπείρωσις τοῦ Ἔθνους μας γύρω ἀπὸ τὸν ἐκουσίως νηπιάσαντα Κτίστην καὶ Σωτῆρα μας Χριστόν εἶναι ὄχι μόνον τὸ μεγαλύτερον αἶτημα τῶν καιρῶν μας, ἀλλὰ καὶ ἡ βασικώτερα προϋπόθεσις, διὰ νὰ συνεχίσει τὸ Γένος μας τὴν κοσμοσωτήρια διακονικὴ προσφορά του πρὸς τὸν κόσμον, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν νέα κοινωνία τῆς Εὐρώπης, στὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας μᾶς ἐδηγεῖ τὸ μετὰ ἀπὸ λίγες ἡμέρας ἀνατέλλον νέον ἔτος 1992, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἰδιαιτέρως εὐχόμεθα, ὅπως φωτίσῃ ὁ Ἐνανθρωπήσας Λυτρωτὴς καὶ ἀντιμετωπισθῇ ἐπιτυχῶς τὸ οικονομικὸν ζήτημα τῆς Χώρας, ἐπιλυθεῖν δὲ τὰ Ἐθνικὰ μας θέματα ἐν οἷς τὸ τῆς Κύπρου, τὸ ὑπεκτὸν Βορειοηπειρωτικὸν καὶ τὸ ἀνύπαρκτον Μακεδονικόν.

Μετὰ θερμῶν πατρικῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

γίας, συγχρόνως δὲ καὶ τῆς συναφοῦς πρὸς αὐτὴν χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ἠθικῆς.

Εἰς μίαν ἐποχὴν ὡς ἡ σημερινή, ἐποχὴν ἐπικινδύνων παρεμβάσεων τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μόνον εἰς τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα τοῦ συλλογικοῦ ιστορικοῦ βίου καὶ εἰς τὴν φυσικὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἄδυτον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διὰ τῶν πειραματισμῶν τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τῶν γονιδίων καὶ τῆς καθόλου γενετικῆς, πρέπει νὰ τονίσωμεν ὑπευθύνως ὡς Ἐκκλησία ὅτι ἡ θεολογία τοῦ Ἐμμανουήλ, τοῦ «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός», σημαίνει βασικῶς δύο τινὰ ὑψίστης σπουδαιότητος διὰ τὸν κόσμον:

Πρῶτον, σεβασμὸν τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, διότι εἶναι προφανές ὅτι περιβάλλον καὶ περιβαλλόμενος εὐρίσκονται εἰς ἄμειστον καὶ διαρκῆ ἀλληλεπίδρασιν.

Δεύτερον, σεβασμὸν ὁ λ ω ν τῶν ἀνθρώπων, ἀνεξαρτήτως φυλῆς, φύλου, θρησκείας, ἰδεολογίας ἢ ἄλλων κατὰ κόσμον διακρίσεων, ἐφ' ὅσον ὑπὲρ πάντων ἐνηθρώπησε καὶ διὰ πάντας ἐσταυρώθη ὁ τὰ πάντα κτίσας Θεός.

Βάσει τῶν δύο τούτων συγκεκριμένων ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι προφανῶς ἔχουν θέσιν κεντρικῶν θεολογικῶν ἀξιωμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ, πρέπει νὰ ἀνακρίνεται καὶ νὰ ἀποτιμᾶται πάντοτε ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τῶν χριστιανῶν ἐν τῷ κόσμῳ, τόσον ὡς ἐπὶ μέρους ἀτόμων, ὅσον καὶ ὡς συντεταγμένων ἐκκλησιαστικῶν, κοινωνικῶν ἢ ἐθνικῶν συνόλων.

Εἶναι δὲ ἰδιαίτερος ἐπιβεβλημένον καὶ χρήσιμον νὰ ὑπογραμμισθοῦν μετ' ἐμφάσεως αἱ ἀξιωματικαὶ λύται ἀλήθειαι σήμερον, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐορτῇ τῶν Χριστουγέννων, διότι ἀκριβῶς αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἐξελίξεις τοῦ τελευταίου καιροῦ, ὄχι μόνον εἰς τὰς χώρας τοῦ τέως «σιδηροῦ παραπετάσματος», ἀλλὰ καὶ ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, ἔχουν δημιουργήσει νέας δυνατότητας προβολῆς καὶ ἐπαληθεύσεως τῶν θεμελιωδῶν χριστιανικῶν θέσεων, ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῶν ὁποίων θὰ κρίνη ἡ λοιπὴ ἀνθρωπότης καὶ τὴν ἐν γένει ἀξιοπιστίαν τοῦ ὅλου πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ μηνύματος τῶν Χριστουγέννων.

Ἵποχρεούμεθα, λοιπόν, ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ καθημερινῇ βιοπάλῃ, νὰ διδάξωμεν, καὶ μάλιστα πρωτίστως διὰ τοῦ σιωπηροῦ παραδείγματός μας, ὅτι πιστεύομεν εἰς Θεὸν ζῶντα —κτίστην, προνοητὴν καὶ κυβερνήτην τοῦ παντός, ἀνταποδίδοντα ἐκάστῳ κατὰ τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ— καὶ ὅτι ταῦτα πιστεύοντες καὶ βιοῦντες εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβιβασθῶμεν μὲ πίστιν εἰς ἀβεβαίαν τινά, ἀπρόσωπον καὶ ἀδιάφορον ἔναντι τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, «Δύναμιν».

Ἵφείλομεν ὡσαύτως νὰ πείσωμεν τοὺς μεθ' ἡμῶν καὶ περὶ ἡμᾶς πιστοὺς ἢ ἀδιαφόρους, ὅτι ὁ ὑφ' ἡμῶν λατρευόμενος Θεός —ὡς ὁ ἐνανθρωπήσας Ἐμμανουήλ— δὲν εἶναι νοητὸς ἄνευ τοῦ «πληρώματος χάριτος καὶ ἀληθείας» (Ἰωάν. 1,14), τὸ ὁποῖον ἀπεκάλυψε διὰ παντός ὁ δι' ἡμᾶς σαρκωθεὶς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ὅτι συνεπῶς ὁ κόσμος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ στερηθῇ τῶν τοιούτων ἀνωθεν χαρισμάτων.

Ἡ «χάρις» ἐπομένως καὶ ἡ «ἀλήθεια», τῶν ὁποίων τὸ πλήρωμα ἀπεκάλυψεν ὡς σωτήριον παρακαταθήκην ὑπὲρ πάντων ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός, δὲν ἐπιτρέπουν οἰονδήποτε ἀκρωτηριασμὸν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε οἰονδήποτε παραπλάνησιν ἢ ἐξαπάτησιν. Διὰ τοῦτο ὅσοι ἐτόλμησαν νὰ προσβάλλουν καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὰ ἱερά ταῦτα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κτιστοῦ κόσμου γενικώτερον, ἀπεκαλύφθησαν ἀργὰ ἢ γρήγορα καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν, παραδοθέντες εἰς τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατασχύνην καὶ περιφρόνησιν πάντων, καὶ ὄχι μόνον τῶν κατὰ καιροὺς ἀδικηθέντων.

Ὅλα, λοιπόν, τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐν ἐξάρσει ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἴτε ταῦτα ἀφοροῦν εἰς τὴν αὐτοδιάθεσιν, τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα, τὰς ἐθνικὰς μειονότητες ἢ τοὺς πρόσφυγας εἰς τὰς χώρας τοῦ καταρρεῦσαντος «σιδηροῦ παραπετάσματος» καὶ ἀλλαχοῦ, εἴτε ἀναφέρονται εἰς τὰς οἰκονομικὰς, τὰς πολιτιστικὰς καὶ πολιτικὰς ἰσοροπίας ἐντὸς τῆς διαμορφουμένης «Ἡνωμένης Εὐρώπης», εἴτε ἀκόμη προκύπτουν ἀπὸ τὴν παγκόσμιον ἀθλιότητα ὡς ἐκ τῶν φαινομένων τοῦ διαρκῶς ὀγκουμένου εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς γῆς ὑποσιτισμοῦ, τῆς

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (*)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. Πρωτ. 3968
 Διεκπ. 1572

Ἀθήνησι τῇ 19-12-1991

Παναγιώτατε καὶ Θεióτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικῆ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητῆ ἀδελφῆ ἡμῶν καὶ συλλειτουργῆ Κύριε Β α ρ θ ο λ ο μ α ῖ ε, τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Χριστὸς γεννᾶται· δοξάσατε.

Ἐπεφάνη ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὸ γένος ἡμῶν τῆς πλάνης λυτρωσάμενος εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναβιβάσῃ καὶ τὴν ἑαυτοῦ χαρὰν ἐπιδαψιλεύσῃ ἡμῖν. Τοῦτο καὶ ὁ ἄγγελος Αὐτοῦ μηνύων ἔλεγε: Ἴδού εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ, ὃς ἐστὶν Χριστὸς Κύριος.

* Ἀνάλογα Γράμματα ἀπεστάλησαν καὶ πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς Ὁρθοδόξους Πατριάρχας καὶ τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

τρομοκρατίας ἢ τῶν ἀνιάτων ἀσθενειῶν, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ κριθοῦν καὶ ἐπιλυθοῦν μὲ γνώμονα τὴν «χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν» ποὺ ἀπεκάλυψε δι' ὅλους ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι διὰ τὴν ριζικὴν θεραπεία τῶν μνημονευθέντων δεινῶν τοῦ συγχρόνου κόσμου καὶ ἀνθρώπου δέον νὰ υπερβῶμεν, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, τὸ μέχρι τοῦδε ἐν πολλοῖς καὶ παρά πολλῶν ποικιλοτρόπως ἀναπτυχθέν ἰδανικὸν ἐνός στείρου ἀνθρωπισμοῦ χωρὶς Θεόν, διότι ὅπου παραθεωρεῖται ὁ Θεός, ἐκεῖ δὲν θεωρεῖται ποτὲ ἐν τῇ ὁλοκληρίᾳ του καὶ ὁ ἀνθρώπος.

Τὰ προβλήματα μας, ὡς ἐκ τούτου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μόνον ἀπὸ τὴν οικονομικὴν, τὴν κοινωνικὴν ἢ τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ὄψιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν βάθος των, τὸ ὁποῖον ἐξασφαλίζει τὴν ἀπαραίτητον ἰσορροπίαν, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ εἰρήνη καὶ εὐδοκία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὰ

δι' ὃ καὶ ἡμεῖς γεγηθότες ἀναβοῶμεν καὶ αὐθις: Χριστὸς γεννᾶται· δοξάσατε.

Αὐτοῦ τὴν δι' ἡμᾶς ἐπὶ γῆς κατάβασην, τὴν πασῶν τῶν εορτῶν σεμνοτάτην καὶ μητρόπολιν χαρμωδῶς εορτάζοντες, τῇ Ὑμετέρᾳ ἀδελφικῶς εὐχόμεθα σεπτῇ Πρωθιεραρχίᾳ, ὅπως ἐπὶ ἔτη μήκιστα τῆς ἡς ἐπαξίως προκάθηται ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας θεοπρεπῶς καὶ εὐκλεῶς προεξάρχουσα ὁδηγῇ αὐτὴν εἰς τὰς σωτηρίους νομὰς καὶ ἐν χαρᾷ ἡγιασμένη καὶ ὑγιεῖα ἀδιαπτῶτη εορτάξῃ τὸ ὑπερέχον πάντα νοῦν ἱερώτατον μυστήριον τῆς δι' ἡμᾶς θείας Αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως, μελωδοῦσα μετὰ πάντων τὸ κοσμοχαρμόσυγον ἄσμα:

Χριστὸς γεννᾶται· δοξάσατε.

Ἐπὶ δὲ τῇ μετὰ τινος ἡμέρας ἐνάρξει τοῦ νέου ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν, εὐχόμεθα, ὅπως χαρίζεται αὐτὸν ἢ Αὐτοῦ ἀπέραντος φιλανθρωπία καὶ ἀγαθότης πᾶσιν ἡμῖν μεστὸν πάσης ἀπ' οὐρανοῦ εὐθηνίας ἀγαθῶν καὶ εὐλογίας πνευματικῆς.

Ἐπὶ δὲ τούτοις κατασπαζόμενοι Ὑμᾶς ἐν τῷ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντι Θεῷ μετ' ἀγάπης διατελοῦμεν.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

πνευματικὰ δηλαδὴ ἀκριβῶς ἐκείνα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ὕμνησαν οἱ ἄγγελοι τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἔκτοτε τὰ ἐπιζητεῖ συνεχῶς ἢ ταλαίπωρος ἀνθρωπότης, δυστυχῶς ἐπὶ ματαίῳ, ἐφ' ὅσον τὰ ἀναζητεῖ εἰς «φρέαρ συντετριμμένον».

Ἔϊθε κατὰ τὸ ἐπὶ θύραις Νέον Ἔτος ἡ παγκόσμιος κοινότης νὰ εὐρεθῇ περισσότερον κατηλλαγμένη πρὸς ἑαυτὴν καὶ πρὸς τὸν περιβάλλοντα αὐτὴν φυσικὸν κόσμον, ὥστε ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ νὰ παύσῃ νὰ εἶναι ἀπλησίαστος οὐτοπία.

Ἡ χάρις τοῦ ἐν Βηθλεὲμ Τεχθέντος Σωτῆρος Χριστοῦ μετὰ τῆς ἀφ' ἡμῶν Πατριαρχικῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν, τέχνα κατὰ πνεῦμα περιπόθητα.

Χριστοῦγεννα αἰχῶ!

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ
 διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΙΔΕΩΔΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ Μ. ΦΩΤΙΟΥ*

(Ἐξ ἀφορμῆς συμπληρώσεως 1100 ἐτῶν ἀπὸ τὸν θάνατό του)

Ἄλλοτε ὁ ἱερός Φώτιος εἶναι ἀναμφιβόλως ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους φορεῖς τοῦ ιδεώδους τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ γίνεται φανερὴ ὄχι μόνον μετὰ τὰς γράψαμε σχετικῶς στὰ τρία προηγούμενα ἄρθρα μας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέτασι τοῦ πολιτικοῦ ιδεώδους καὶ τοῦ ὑγιοῦς προοδευτικοῦ πνεύματος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός.

*

8) Ὁ Μ. Φώτιος, ἐνθαρρύνοντας τὴν ἐξάπλωσι τοῦ βυζαντινοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου στὶς σλαβικὲς χῶρες καὶ ἐπιδιώκοντας τὴ σύνδεσι τῶν χωρῶν αὐτῶν μετὰ τὴν ἑλληνορθόδοξη πολιτιστικὴ παράδοσι τοῦ Βυζαντίου⁶⁸, ἐγίνε σκαπανεὺς τοῦ ιδεώδους τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης. Ἀλλὰ καὶ σήμερα μπορεῖ νὰ συντελέσῃ στὴ διαμόρφωσι, ἀποκρυστάλλωσι καὶ προώθησι τοῦ ιδεώδους αὐτοῦ. Τοῦτο μπορεῖ νὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἀξιοποίησι τῆς πολιτικῆς του σκέψεως. Ὁ ἱ. Φώτιος διακρίθηκε ὡς πολιτικὸς ἡγέτης, ἀπηρετῶν τὴν γραμμὴν τῶν Μακεδόνων βασιλέων, ἀλλὰ καὶ συγχαράττων αὐτὴν καὶ ἐκλέγων τὰ μέσα τῆς ἐφαρμογῆς της⁶⁹ καὶ ὑποδεικνύοντας τὰ λάθη της.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 663 τοῦ ὑπ' ἀρ. 17/1991 τεύχους

68. Περισσότερα σχετικῶς βλ. στὰ ἐξῆς ἔργα: Δημητρίου Σίμου Μπαλάνου, Οἱ βυζαντινοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, σ. 36. Μητροπολίτου Πισιδίας Μεθοδίου Φούγια, μν. ἔ., σ. 59. Francis Dvornik, Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance, Prague 1933, σσ. 148-176. Τοῦ ἰδίου, Byzantine Missions among the Slavs, S. S. Constantine - Cyril and Methodios, 1970, σσ. 337-339. J. Hergenoether, Photios, Patriarch von Konstantinopel, sein Leben, seine Schriften und das griechische Schisma, τ. 1-2, Regensburg 1867, σσ. 594-633.

69. Ν. Β. Τωμαδάκης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 29. Πρβλ. Μητροπολίτου Πισιδίας Μεθοδίου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 59, ὅπου σημειώνονται τὰ ἐξῆς: «Ἐδειξε τὸ πολιτικὸν αἰσθητήριόν του πρὸς τὴν Ἀνατολὴν πρὸ τῆς ἀνυψώσεώς του εἰς τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ἐφάνη ὅλη ἡ διορατικότης του εἰς τὰς σχέσεις του πρὸς τοὺς Λατίνους, πρὸς τοὺς Φράγκους, πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ πρὸς τοὺς Σλάβους ἰδιαίτερα, μολοντὴ ἡ πο-

Ἡ πολιτικὴ σκέψις τοῦ Μ. Φωτίου εἶναι ἀφ' ἑνὸς φανερὴ στὰ γνήσια τμήματα τοῦ λεγομένου «Νομοκάνονος τοῦ Φωτίου»⁷⁰ καὶ τῆς «Εἰσαγωγῆς» ἢ «Ἐπαναγωγῆς τῶν Νόμων»⁷¹, ποὺ ἀναφέρονται στὸ

λιτικὴ του ἀνεκόπη ἀπὸ τὸν Βασίλειον Μακεδόνα, ἀλλ' οὐχὶ πλήρως».

70. «Πρέπει νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ Νομοκάνων δὲν εἶναι ὅλος ἔργον τοῦ Φωτίου, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ὁ δευτερός πρόλογος καὶ ἡ συμπλήρωσις αὐτοῦ» (Μητροπολίτου Πισιδίας Μεθοδίου Φούγια, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 28, ὅπου βλ. καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία). Κατὰ τὸν Δημ. Μπαλάνου, «ὁ Νομοκάνων, διὰ τοῦ ὁποίου ἐταξινομήθησαν ὑπὸ 24 τίτλους οἱ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὅροι καὶ κανόνες, δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Φωτίου, τοῦ ὁποίου προὔπηρχαν τμήματα, συμπληρωθέντα πιθανῶς ἐν τισὶν ὑπ' αὐτοῦ» (Δημ. Μπαλάνου, μν. ἔ., σσ. 43-44). Κατὰ τὸν Ν. Β. Τωμαδάκη ν, ἀμφιβάλλεται ἡ γνησιότης τοῦ τε Νομοκάνονος καὶ τοῦ Συντάγματος Κανόνων, τῶν δημοσιευθέντων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Φωτίου» (Ν. Β. Τωμαδάκης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 29).

71. Ὁ καθηγητὴς Σπ. Τρωιάνος σημειώνει, ὅτι «ἡ Εἰσαγωγὴ (ὅπως σήμερα ὀνομάζεται ἡ Ἐπαναγωγὴ, σύμφωνα μετὰ τὰ πορίσματα τῶν νεώτερων ἐρευνῶν) εἶναι τὸ μοναδικὸ νομοθετικὸν σὲ ὀλόκληρη τὴ βυζαντινὴν περίοδον, ποὺ περιλαμβάνει συγκροτημένο σύνολο διατάξεων, ἀφιερωμένο στὸ περιεχόμενο καὶ στὰ ὅρια τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τοῦ αυτοκράτορα... Ἐκεῖνο ποὺ διακρίνει τὴν Εἰσαγωγὴ ἀπὸ ἄλλας νομοθετικὰς συλλογὰς τοῦ ἴδιου τύπου εἶναι ὅτι μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς εἰσαγωγῆς εἰσάγεται ἕνα σύστημα ρυθμίσεως τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας... μετὰ τὸν συγκεκριμένο καθορισμὸ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθήκοντων τοῦ αυτοκράτορα καὶ τοῦ πατριάρχη, ὡς ἰσοδύναμων φορέων τῶν δύο ὑπέρτατων ἐξουσιῶν μετὰ τὸ κράτος... Ἡ παρόρμησις τοῦ συστήματος αὐτοῦ ἀνήκει στὸν πατριάρχη Φώτιον, γιὰ τὸν ὅποιον γίνεται σήμερα οὕτως ἢ ἄλλως γενικῶς ἀποδεκτό, ὅτι εἶχε μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἐξουσίαν νὰ ποιεῖ ἀκριβῶς ἐκτασὴν — στὴ σύνταξιν τῆς Εἰσαγωγῆς. Ὅρισμένα τμήματά της, ὅπως π.χ. τὸ προοίμιόν της, γράφτηκαν ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν ἴδιον (Σπυρίδωνος Τρωιάνου, Μερικὲς παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὴν σχέσιν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας: στὸ ἀνωτέρω μνημονευθέν συλλογικὸν ἔργον Ἐκκλησία καὶ Θεολογία» τόμ. Ι', σσ. 489-516. Στὸ αὐτὸ συλλογικὸν ἔργον ὁ ἐκδότης Μητροπολίτης Πισιδίας κ. Μεθόδιος Φούγιας, ἀναφερόμενος στὴ συγγραφικὴ δράσιν τοῦ ἱ. Φωτίου σημειώνει γιὰ τὴν «Εἰσαγωγὴν» ἢ «Ἐπαναγωγὴν»: «Ἐνὸς ἐκφράζονται ἀμφιβολίαι ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴν τοῦ Φωτίου εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Νομοκάνονος, θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ὁ Φώτιος συμμετέσχεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ἐπαναγωγῆς ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν παλαιῶν νόμων τῆς συλλογῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασιλικῶν» (σ. 29). Πρβλ. Η. Ι. Ζέπου, Ἐπαναγωγὴ τῶν Νόμων, Μεγάλη Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαίδεια, ἐκδ. β', Ἀθήναι, τόμ. ΙΑ', σ. 307. Σπυρίδωνος Τρωιάνου, Οἱ πηγὲς τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου. Εἰσαγωγικὸν βοήθημα, Ἀθήνα - Κομοτηνὴ 1986, σ. 101 ἐξ. J. Scharf, Photios und die Epanagoge, Byzantinische Zeitschrift 49 (1956) σσ. 385-400. Τοῦ ἰδίου, Quellenstudien zum Prooimion der Epanagoge, Byzantinische Zeitschrift 52 (1959) σσ. 68-81.

βυζαντινὸ δίκαιο καὶ εἰδικῶς στὶς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας⁷², ἀφ' ἑτέρου προβάλλεται ἀρκετὰ συμπυκνωμένη στὸ β' μέρος τῆς ἐπιστολιμαίας διατριβῆς, τὴν ὁποία ὁ ἱ. Φώτιος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας Βόριν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ βάπτισί του πῆρε τὸ ὄνομα Μιχαήλ⁷³, καὶ τρίτον κατὰ πηγαῖον τρόπο εἶναι κατεσπαρμένη περιστατικῶς στὰ διάφορα συγγράμματα καὶ ἰδίως σὲ ἀρκετὲς ἀξιόλογες ἐπιστολές του⁷⁴, ὅπως λ.χ. στὶς ἐπιστολές πρὸς τοὺς βασιλεῖς Μιχαήλ καὶ Βασίλειο καὶ πρὸς πολλοὺς ἀξιωματοῦχους⁷⁵.

72. Πρβλ. Sp. Troianos, Kirche und Staat. Die Berührungspunkte der beiden Rechtsordnungen in Byzanz, Ostkirchliche Studien 37 (1988) σσ. 291-296.

73. Μ. Φωτίου, Ἐκ τῆς πρὸς Μιχαήλ τὸν Ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς - Τί ἐστὶν ἔργον ἄρχοντος, Migne Ἐ. Π. 102, 628-696 καὶ Ἰωάννου Ν. Βαλέττα, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 200-248. Ὅπως σημειώνει ὁ Βαλέττας, ἡ ἐπιστολιμαία διατριβὴ αὐτὴ αἰεὶ δύο διαιρεῖται μέρη, πρῶτον μὲν τὸ δογματικόν, ἐν ᾧ τὰ τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν πίστεως δόγματα διδάσκει τὸν Βουλγαρίας ἄρχοντα, τὸ τε ἱερὸν καὶ σεπτὸν Σύμβολον προτάσων, καὶ τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων τὴν ἱστορίαν ἐπάγων, ἔπειτα δὲ τὸ πολιτικόν, ἐν ᾧ καθάπερ Ἰσοκράτης Νικοκλέα τὸν Κύπρου ἄρχοντα, οὕτω καὶ Φώτιος τὸν Βουλγαρίας «Τί ἐστὶν ἔργον Ἄρχοντος α... Ὅτι μὲν οὖν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει ἐκ τε τοῦ Ἰσοκράτους παραινέσεως λόγου πρὸς Νικοκλέα (ἐνια δὲ καὶ ἐκ τοῦ πρὸς Δημόνικον) καὶ ἐκ Σολομῶντος καὶ Ἰησοῦ τοῦ Σειράχ εἰληπται, τοῦτο καὶ ἐξ ἀπλῆς ἀντιβολῆς δοξίας ἦν τις κατανοήσειεν· ἀλλὰ καὶ ταύτην εὐρήσει τὴν διαφορὰν, ὡς οἱ μὲν ἄλλοι ἀπλήρως καὶ βραχεῖως τῶν παραινέσεων ἐκάστην ἐξηγήσαν· Φώτιος δὲ διὰ μακρῶν πολλάκις, τῇ μὲν προκατασκευάζων τὴν παραινέσιν, πῆ δὲ τὴν προσήκουσαν ἐπάγων αἰτιολογίαν, καὶ πολλὰ τοῦ παραδείγμασι πιστοῦμενος τὸ λεγόμενον» (μν. ἔ., σσ. 200-201).

74. Γιά τις ἐπιστολές τοῦ Μ. Φωτίου πρβλ. τὰ ἀξιόλογα ἔργα: Ἰωάννου Ν. Βαλέττα, Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Λονδίῳ 1864. Ἀσημίνης Δεδούση, Ὁ Μέγας Φώτιος ὡς ἐπιστολογράφος στὸ συλλογικὸ ἔργο: «Ἐκκλησία καὶ Θεολογία» (ἐκδ. ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Παισιδίας Μεθόδιο Φούγια), τόμ. Ι (1989-1991), σσ. 329-454.

75. Πρβλ. τις ἐπιστολές: «Βάρδα μαγίστρω πατρικίῳ καὶ κουροπαλάτῃ», «Βάρδα καισαρι», «Ἰωάννη πρωτοσπαθαρίῳ καὶ στρατηγῷ Πελοποννήσου», «Σεργίῳ μαγίστρω καὶ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου», «Βασιλείῳ πατρικίῳ καὶ ἐπάρχῳ πόλεως», «Ἡλίῳ πρωτοσπαθαρίῳ», «Θεοφυλάκτῳ πατρικίῳ καὶ στρατηγῷ Ἀρμενιάκῳ», «Παντολέοντι πρωτοσπαθαρίῳ», «Λέοντι σπαθαρίῳ», «Γρηγορίῳ σπαθαροκανδιδάτῳ», «Ἰωάννη σπαθαρίῳ τῷ Χρυσόχρῳ», «Λέοντι γεγονότι λογοθέτῃ Μαδιάμ», «Ἀλεξάνδρῳ κόμητι», «Βασιλείῳ Κοιαιστορί», «Ἰωάννη πατρικίῳ καὶ σακελλαρίῳ...», «Ἀναστασίῳ φορολόγῳ», «Γαλάτῳ ἀσηκρήτι», «Μιχαήλ πατρικίῳ καὶ σακελλαρίῳ», «Ἰωάννη πατρικίῳ καὶ στρατηγῷ Ἑλλάδος», «Βάρδα πατρικίῳ καὶ στρατηγῷ Μακεδονίας», «Κωνσταντίνῳ σπαθαρίῳ...», «Βασιλείῳ πράκτορι», «Μιχαήλ πρωτοσπαθαρίῳ», «Βαδῆν πραιποσίτῳ καὶ πατρικίῳ», «Λέοντι καὶ Γαλάτῳ ἀδελφοῖς καὶ ἀσηκρήτι», «Νικήτῳ πρωτοσπαθαρίῳ», «Θεοφίλῳ πραιποσίτῳ», «Θεοφίλῳ πρωτοσπαθαρίῳ», «Θεοδότῳ σπαθαροκανδιδάτῳ», «Χριστοφόρῳ πρωτοσπαθαρίῳ καὶ πρωτασηκρήτι», «Μιχαήλ σπαθαροκανδιδάτῳ», «Κωνσταντίνῳ πατρικίῳ», «Μανουήλ πατρικίῳ», «Θεοδότῳ σπαθαροκανδιδάτῳ», «Ἰωάννη πρωτοσπαθαρίῳ καὶ δρουγγαρίῳ τοῦ πλοῦμου», «Κωνσταντίνῳ σπαθαρίῳ», «Ἰωάννη πατρικίῳ», «Μα-

Ἡ ἐπιστολιμαία διατριβὴ πρὸς τὸν Βόριν-Μιχαήλ καὶ οἱ ἐπιστολές του αὐτὲς ἀποτελοῦν ἀληθινὰ ἐγχειρίδια καὶ μνημόνια πολιτικῆς ἠθικῆς. Ἐπειτα ἡ πολιτικὴ σκέψις τοῦ Μ. Φωτίου κατοπτρίζεται καὶ σὲ μερικοὺς ὕμνους τοῦ «ἐκ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας εἰς Βασίλειον τὸν φιλόχριστον βασιλέα»⁷⁶.

Ἡ λεπτομερὴς συστηματικὴ παρουσίασις τοῦ πολιτικοῦ ἰδεώδους καὶ τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς τοῦ Μ. Φωτίου θὰ ἐξερχόταν ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς παρουσίης εὐσυνόπτου μελέτης. Γι' αὐτὸ περιοριζόμεθα στὸ νὰ τονίσωμε μόνον εἰσαγωγικῶς, ὅτι ἡ προσεκτικὴ ἐξέτασις τῶν — ὑπὸ τὸ χριστιανικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ πρῖσμα — προβαλλομένων ἀπὸ τὸν ἱ. Φώτιο πολιτικῶν ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων τοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ μέγας αὐτὸς Πατριάρχης, ἐὰν ζοῦσε σήμερα, θὰ τόνιζε ὅτι, ἐφ' ὅσον οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ὀλοκλήρωσι μετουσιώνονται σὲ τελευταία ἀνάλυσι σὲ πολιτικὲς ἀποφάσεις, εἶναι ἀδύνατον οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς νὰ τελεσφορήσουν, ἐὰν μονομερῶς συρρικνώνουν καὶ ἀκρωτηριάζουν τὴν οὐσίαν τῶν πρὸς πραγμάτωσι πολιτικῶν ἀξιῶν καὶ δὲν ἀποβλέπουν σὲ ὀλοκληρωμένην πραγμάτωσίν τούς. Ἐὰν μεταφράζαμε τίς πολιτικὲς ἀπόψεις τοῦ ἱ. Φωτίου στὴ γλῶσσα καὶ ὀρολογία τῆς σημερινῆς φιλοσοφίας τοῦ Κράτους, θὰ λέγαμε ἀδιστακτικῶς ὅτι οἱ ἀπόψεις αὐτὲς εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνες πρὸς τὰ σημερινὰ αἰτήματα τῆς Πολιτειολογίας συμφῶνως πρὸς τὰ ὁποῖα, — ὅπως ἔχομε τονίσει καὶ μεῖς ἄλλες ἀφορμὲς —, ἡ οὐσία τῶν πολιτικῶν ἀξιῶν δὲν εἶναι μόνον ἡ δημιουργία «κράτους δυνάμεως ἢ ἐξουσίας» (Machtsstaat), οὔτε μόνον ἡ ἐπιβολὴ ὀρισμένων νομικῶν διατάξεων στὸ λεγόμενον «κρά-

ριανῷ πατρικίῳ καὶ δομεστίῳ τῶν σχολῶν», «Λέοντι πρωτοσπαθαρίῳ», «Κωνσταντίνῳ σπαθαρίῳ καὶ ἀσηκρήτι», «Θεοφυλάκτῳ πρωτοσπαθαρίῳ», «Ἀρσαβῆρ πρωτοσπαθαρίῳ», «Νικήτῳ πρωτοσπαθαρίῳ...», «Βασιλείῳ σπαθαροκανδιδάτῳ Πελοποννησίτῃ», «Πέτρῳ πατρικίῳ», «Σισίνῳ σπαθαροκανδιδάτῳ Πελοποννησίτῃ», «Κωνσταντίνῳ δουκίῳ», «Σταυρακίῳ σπαθαροκανδιδάτῳ, ἐπάρχοντι τῆς Κυπρίων νήσου», «Κωνσταντίνῳ σπαθαρίῳ καὶ δεσπότη», «Ἰωάννη λογοθέτῃ» κ.λπ. (Migne Ἐ. Π. 102, 585-990. Ἰωάννου Ν. Βαλέττα, ἐνθ' ἄνωτ. Ἀσημίνης Δεδούση, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 337-338).

76. Migne Ἐ. Π. 102, 577-584.

τος τοῦ δικαίου» (Rechtsstaat) ἢ ὁ μόνος ἢ οἰκονομικοκοινωνική ἐξισορρόπησης τῆν ἱκανοποίησεως τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀναγκῶν στὸ «κοινωνικὸ κράτος» (Sozialstaat) ἢ στὸ «κράτος τῆς προνοίας» (Wohlfahrtsstaat ἢ Versorgungsstaat). Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς πολιτικῆς πράξεως εἶναι μόνον ἢ ἀναγκαῖα ὑποδομή, τὸ ἀναγκαῖο ποιητικὸ αἴτιο, πού δὲν πρέπει νὰ ἀπολυτοποιῆται ὡς αὐτοσκοπός, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀνοίγη τὸν δρόμο στὸ τελικὸ αἴτιο, δηλαδή στὸ νὰ ἐπιδιώκεται ἡ δημιουργία τοῦ «κράτους τοῦ πολιτισμοῦ» (Kulturstaat), τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι ὀργανωμένο κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ πραγμάτωσις τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ιδεώδους μετὰ τὴν ἰσορροπη βίωσι τῶν θεμελιωδῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιών κατὰ τρόπον σύστοιχο πρὸς τὴν ἱεραρχικὴ κλιμάκωσι καὶ διαβάθμισί τους⁷⁷.

Ἐπιδειγμα τέτοιας βίωσης πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἴδιο προσωπικὸ παράδειγμα τοῦ Ἄρχοντος καὶ ἡ ὅλη ἠθικὴ του ἀκτινοβολία, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐμψυχώνει τὶς πολιτικὲς του ἐνέργειες καὶ πράξεις. Αὐτὲς δὲν καθορίζονται λεπτομερῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ βιοθεωρία, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς «πολιτικῆς τέχνης», τῆς «πειρας» καὶ «μαθήσεως», πού, αὐτονοήτως, πρέπει νὰ συνδυάζονται μετὰ «βίον φιλόσοφον καὶ ζωὴν ὑψηλοτέραν» καὶ σεβασμὸ τῶν γενικῶν χριστιανικῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρχῶν, πού ἐπιβάλλεται νὰ ἐμψυχώνουν πάντοτε τὶς συγκεκριμένους πολιτικῆς, οἰκονομικοκοινωνικῆς καὶ λοιπῆς ἐπιλογῆς τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πολιτικῶν⁷⁸.

77. Γιὰ τὴν οὐσία τῶν πολιτιστικῶν ἀξιών καὶ τὸ πολιτικὸ ιδεώδες βλ. Ἐδαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Χριστιανισμὸς καὶ Πολιτικὴ, Ἀθήναι 1984, σσ. 19-20.

78. Κατὰ τὸν Μ. Φώτιο, ὁ Σωτὴρ δὲν παρέδωκε «πολιτικὴν τέχνην». Γι' αὐτὸ «μηδὲν περὶ στρατηγῶν, μηδὲ στρατοπέδων, μηδὲ στρατιωτῶν ὤρισε» οὐδ' ὅπως δεῖ πολεμίοις διὰ μάχης ἰέναι, οὐδ' ὅτε σπένδεσθαι, ἀλλ' οὐδ' ὅπου δεῖ τὸν σίτον ἢ ἄλλα πιπράσκεσθαι». Ἐπίσης «μηδὲν εἰσηγήσατο» γιὰ τοὺς ἀγορανόμους καὶ δικαστὰς καὶ νομοθέτας, ὁποῖοι τε ἔσσονται, καὶ ὅσοι. Ὁ Κύριος «τῶν μὲν πολιτικῶν τύπων καὶ τῆς περὶ αὐτὰ τάξεως οὐκ ἔσχε προηγούμενον τὸν σκοπὸν ἡδεῖ γὰρ, ἡδεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἱκανὴν τῆν πείραν παρασκευῆν πρὸς ταῦτα λαβεῖν, τῆς χρείας καὶ τῆς ἀνάγκης τὴν μάθησιν αὐτοῖς ὁσημέραι ραδίαν παρεχομένης, καὶ τῶν προλαβόντων τὰ πταισμάτα ἀποχρῶσαν τοῖς ἐσομένοις ἐπὶ τῶν

Ἐκ τούτων γίνεται φανερό, ὅτι γιὰ τὴν ἀποκρυστάλλωσι τοῦ ὑπὸ διαμόρφωσιν πολιτικοῦ ιδεώδους τῆς Ἠνωμένης Εὐρώπης ἢ ρωμαλέα καὶ ρεαλιστικὴ πολιτικὴ σκέψις καὶ ἠθικὴ τοῦ Μ. Φωτίου μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἰδιαίτερος καθοδηγητικὴ⁷⁹.

9) Τέλος πρέπει ἰδιαίτερος νὰ ἐπισημανθῆ τὸ ἀνανεωτικὸ καὶ προοδευτικὸ πνεύ-

μοίων ἀντείστασθαι τὴν διόρθωσιν...), προηγούμενη δὲ τῷ Σωτῆρι φροντίς ἢ τῶν ψυχῶν ὑπῆρχε σωτηρία καὶ εἰσαγωγή βίου φιλοσόφου καὶ ζωῆς ὑψηλοτέρας...» (Μ. Φώτιο υ, Χριστοφόρου Πρωτοσπαθάρη καὶ Ἀσηκητίου: Ἰωάννου Ν. Βαλέττα, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 375-376). Οἱ ἀπόψεις αὐτῆς τοῦ ἱ. Φωτίου ἐνισχύουν ὅ,τι τονίσαμε, ὅταν διαπραγματευθήκαμε τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων Χριστιανισμοῦ καὶ Πολιτικῆς καὶ καταλήξαμε στὸ ἐξῆς συμπέρασμα: Ὁ Χριστιανισμὸς μετὰ τὴν Κοσμοθεωρία, Βιοθεωρία καὶ Ἀξιολογία του μπορεῖ νὰ θεμελιώσῃ ἄριστα τὴν πολιτικὴν πράξιν, ἐμπνέοντας τὶς πνευματικῆς ἀρχές, πάνω στὶς ὁποῖες αὐτὴ πρέπει νὰ θεμελιώνεται, γιὰ νὰ μὴ προσκρούῃ στὸ ὑπερθετικὸ θεῖο καὶ φυσικὸ δίκαιο, πάνω στὸ ὁποῖο θεμελιώνονται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ θεμελιώσις αὐτὴ δὲν σημαίνει συγκεκριμένον πολιτικὸ προγραμματισμὸ καὶ ἀποκρυστάλλωμένο μοντέλο πολιτικῆς δράσεως. Ὁ σχεδιασμὸς καὶ καθορισμὸς αὐτοῦ εἶναι ἔργο τῶν φορέων τῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, γιὰ τὶς ὁποῖες ἐπίσης, — ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἱατρικὴ καὶ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἐπιστήμη —, ἰσχύουν οἱ λόγοι τῆς Ἀγίας Γραφῆς: «Κύριος ἔδωκεν ἀνθρώποις ἐπιστήμην τοῦ ἐνδοξάζεσθαι ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ» (Σοφ. Σειρ. λη', 1-6). (Ἐδαγγέλου Δ. Θεοδώρου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 82).

79. Ἡ ρωμαλέα πολιτικὴ σκέψις καὶ ἠθικὴ τοῦ ἱ. Φωτίου φαίνεται δειγματοληπτικῶς στὶς ἐξῆς φράσεις:

Ἐν μὲν τοῖς ἀρχουσι... καὶ τὸ μικρὸν τῶν πταισμάτων εἰς μέγεθος αἴρεται καὶ γίνεται περιβόητον... Ὁ τοῦ θεοῦ εὐλακρῆς ἔρωσι καὶ ἡ τοῦ πλησίου στοργὴ καὶ τελεία ἀγάπη τῶν ἄλλων ἐντολῶν περιέχουσι τὰς πράξεις... Ἀρχὴ ἀνδρα δεικνύει... Νοσοῦς ἐπ' ὀνόματι Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων... οἰκοδομεῖ... Ταχυλογία ἐν δημηγορίᾳ ἀνόητον καὶ ἐπισφαλές, ἐν δὲ προστάγμασι, καὶ μάλιστα τοῖς πολιτικοῖς καὶ κοινοῖς, εὐτελὲς καὶ ταπεινόν... Ταχύτης δὲ σὺν ἀταξίᾳ ἐμπληκτον καὶ μακρὸν, ἢ δὲ σὺν ἀταξίᾳ βραδύτης νοσηρὸν καὶ ἡλίθιον... Ἐπεὶ τὰ ὅσα τοῖς μὲν ἀδικουμένοις ἠνεωγμένα, πρὸς δὲ τὰς τῶν ἀδικούντων ἐπαγωγὰς ἀποκλεισμένα... Κτῶ φίλους, μὴ τοὺς φάλους, ἀλλὰ τοὺς ἀρίστους... Μὴ ζῆται παρὰ φίλων ἀκούειν τὰ ἡδέα, ἀλλὰ τὰ ἀληθῆ μάλλον... Μέγιστον ἡγοῦ φίλους κολλῶν διαφέρει... Ἀρχὴ τῶν ὑπερκόων, μὴ πεποιθὸς τυραννίδι, ἀλλὰ τῆ τῶν ἀρχομένων εὐνοίᾳ· εὐνοία γὰρ μεῖζον Ἀρχῆς βάθρον καὶ ἀσφαλέστερον ἢ φόβος... Νόμους τοὺς ἀκριβεστάτους ἐπαίνει καὶ ἀποδέχου· καὶ πρὸς ἐκείνους βλέπων, τὸν σεαυτοῦ ρύθμιζε βίον... Μηδενὸς παρανομίαν, κἂν δοκῆ δι' αὐτῆς εὐημερεῖν, ἐπαίνεσθαι... Ὁ τῶν ἀρχόντων τρόπος νόμος γίνεται τοῖς ὑπὸ χεῖρα... Πάσης πράξεως βουλή προηγεῖσθαι... Ἀριστον νόμιζε δικαστήν, ὅς τάχει μὲν λογισμῶν τὴν τοῦ δικαίου φύσιν θηρεύει· θηρεύσας δὲ σὺν ὀρθότητι προάγει... Πολλαχόθεν δεῖ τὸν ἀρχοντα θηρεύειν τῶν ὑπάρχοντων τὰς γνώμας... Ἐν τῆ τῶν ἀρχομένων σωτηρίᾳ τὸ βάθρον πέπηγε τῆς ἐξουσίας... Ὡσπερ δεῖ τὸν ἀρχοντα φοβερόν εἶναι τοῖς ἀδικούσιν, οὕτω φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν τῶν μηδὲν ἀδικούντων, ἀλλὰ κατὰ τὸς νόμους πολιτευομένων... Φευκτέον τὸ ψεύδος... Τὰς μετὰ σφοδρότητος ὑποσχέσεις εὐλαβεῖσθαι χρῆ... Μηδὲν παράνομον μηδὲ φίλοις χαρίζου... Μηδενὶ μηδέποτε πιστεύσαντί σοι ἄπιστος ὀφθεῖται... Ἐπικουρεῖν ἐν οἷς ἕκαστος ἔχει χρεῖαν, ἀρχικῆς καὶ ἐχέφρονος διανοίας· μάλιστα δὲ τοῖς ἐν συμφοραῖς περιπεσοῦσιν... Ἡ εὐδαιμονία τῶν ὑπεξουσιῶν ἄκραν ἀνακατήρτυται σύνεσιν καὶ δικαιοσύνην τῆς ἐξουσίας... Καὶ εἴης φοβερός μὲν τοῖς πολεμίοις, ποθεῖνός δὲ τοῖς ὑπηκόοις..., ταχὺς θηρεύσαι τὸ δίκαιον, ἀδέκατος διανεῖμαι· γνώ-

μα τοῦ ἱ. Φωτίου. Τὸ ὅτι ὁ μέγας αὐτὸς Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπνεόταν, ὅπως ἤδη ἔχομε τονίσει ἀνωτέρω, ἀπὸ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐνότητος μέσα στὴν ποικιλομορφία⁸⁰, ἐξηγεῖ γιατί εἶχε τὴν ἀντίληψη, ὅτι κάθε χριστιανικὴ γενεὰ καὶ κάθε λαὸς εἶναι δυνατὸ νὰ προσθέτουν τὸ λιθάρι τους στὴν ἀνακαίνισι καὶ στὸν ἐξωραϊσμό τοῦ οἰκοδομήματος τῆς χριστιανικῆς λατρείας, δημιουργώντας νέα εἰδολογικὰ ὑποκατάστατα ἢ προσθήκες σὲ παλαιότερες ἐπουσιώδεις μορφές, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ἀπαράδεκτον νεωτερισμό.

Ὁ ἱ. Φώτιος ἦταν ἀντίθετος πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀγνοοῦσαν ἢ παραθεωροῦσαν τὸ πλῆρες ζωῆς καὶ δυναμικοῦ παλμοῦ πνεῦμα τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιδίωκαν τὸν ἐκφυλισμὸ τοῦ σὲ μία στεῖρα προσήλωσι σὲ προσκαίρους ἐξωτερικοὺς τύπους καὶ ἤθελαν νὰ ἰσοπεδώσουν τὶς διαφορὲς πτυχές τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ὑπὸ τὸν ὁδοστρωτῆρα τῆς στατικότητος ἢ τῆς ὁμοιομορφίας. Ὁ Μ. Φώτιος πίστευε, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι κάτι τὸ δυναμικὸ καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ ἀπο-

μην εὐσταθῆς, ταῖς ὑποσχέσεσι βέβαιος..., ἐλέους πηγὴ..., ὑπερόπτης πλοῦτου, πενίας ἐπίκουρος... Καὶ εἴης πάσης ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας οὐ τοῖς ὑπὸ σὲ μόνον ὑπογραμμὸς καὶ παράδειγμα, ἀλλὰ καὶ τῷ μετὰ σὲ παντὶ τῶν ἀνθρώπων γένει καλὴ καὶ μεγάλη καὶ καλὰ καὶ μεγάλη κατεργαζομένη παραίνεσις...» (Μ. Φωτίου, Ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τὸν Ἀρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς... Ἰωάννου Ν. Βαλέττα, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 200-248). Ἐπιγραμματικῶς ὁ ἱ. Φώτιος ἔγραψε πρὸς τὸν πατριῶν καὶ στρατηγὸν Μακεδονίας Βάρδαν: «Ἄρχε ποθοῦμενος μᾶλλον ἢ σὺν φόβῳ...» αὐτόθι, σ. 441). Πρὸς τὸν βασιλέα Βασίλειον γράφει: «Μνήσθητι, ὅτι ἄνθρωπος εἶ, κἄν βασιλεύς· μνήσθητι, ὅτι σάρκα περιεκέμεθα τὴν αὐτὴν καὶ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται, καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνοῦμεν φύσεως» (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 532). Πρὸς τὸν «θεόστεπτον βασιλέα» Μιχαὴλ τονίζει: «Δυσωπήθητι πάσης ἡλικίας τὴν ἐξαιτήσιν, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδῶν· πάντες γὰρ μιᾶ γνώμη καὶ μιᾶ φωνῆ τὴν τοῦ ὑμετέρου Κράτους ἐξαιτοῦνται παρουσίαν» (αὐτόθι, σ. 538). Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ καταδίκη τῶν τυραννικῶν καθεστώτων ἀπὸ τὸν Μ. Φώτιο, ὁ ὁποῖος ἐλεγκτικῶς γράφει «Ἰωάννη πατρικίῳ καὶ σακελλαρίῳ» τὰ ἐξῆς: «Λίαν ἐμοίγε δοκεῖ καλῶς καὶ συνετῶς ὁ πάλαι λεγόμενος ἔχειν λόγος, ὡς ἀνέβησαν μὲν ἤδη πολλοὶ ἐπὶ τὸ δένδρον τοῦτο, ὃ καλοῦμενον ἐστὶ τυραννίς, κατέβη δὲ οὐδεὶς πάλιν, ἀλλὰ καταπίπτουσιν ἅπαντες. Εἰ δὲ τοῦτο, τί γαυριᾶς καὶ σκιρτᾶς αὐτός, οὐδ' ἐπὶ τοῖς τούτου κλάδοις, καὶ ταῦτα βαρὺς ἐν καὶ σοβαρὸς καὶ φλεγμάλινον, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς τῶν φύλλων αὐτοῦ πετάλοις ἀνοήτως ὀχοῦμενος;» (Migne Ἐ. Π. 102, 944 καὶ Ἰωάννου Ν. Βαλέττα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 521).

80. Πρβλ. Anastasios Kallis, Katholizität in der Vielfalt — Photios und das orthodoxe Missionsprinzip des Thessalonikerbrüderpaares Kyrillos und Methodios: «Ἐκκλησία καὶ Θεολογία», τόμ. Ι' (ἐκδ. ὑπὸ Μητροπολίτου Πισιδίας Μεθοδίου Φούγια), σσ. 517-529.

κτὰ νέες μορφές ἐκφράσεως, ποὺ ἐνοφθαλμίζονται στὴν ὀργανικὴ ὁλότητα καὶ συνέχεια τῆς μακραίωνος ἀποστολικῆς καὶ πατερικῆς παραδόσεως καὶ ἀναχωνεῦνται στὴν πάντοτε πυρακτωμένη κάμινό της. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ ὠδήγησεν ἀκριβῶς τὸν ἱ. Φώτιο στὸ νὰ ἀσχοληθῆ καὶ μὲ τὴ λειτουργικὴ ποίησι καὶ νὰ συνθέτῃ ἀκολουθίες, στιχηρά, κοντάκια, εἴμους καὶ ὀλοκλήρους κανόνες, ἐκ τῶν ὁποίων διαρκῶς ἀνακαλύπτονται καὶ νέοι μέσα στὰ διάφορα χειρόγραφα⁸¹. Ἡ συμβολὴ αὐτὴ τοῦ ἱ. Φωτίου ἠμπορεῖ νὰ ἐνταχθῆ στὰ πλαίσια τῆς ἀνανεωτικῆς τάσεως τῆς ἐποχῆς τοῦ πρὸς ἐμπλουτισμὸ τοῦ ἐπικρατήσαντος μοναχικοῦ τύπου τῆς λατρείας μὲ εἰδολογικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐκτοπισθέντος κοσμικοῦ ἢ ἀσματικοῦ τύπου τῆς λατρείας. Ἔτσι «τὰ μοναστήρια ἀπέβησαν ἔκτοτε τὰ κατ' ἐξοχὴν φυτώρια τῶν μουσῶν» (Εὐ. Ἀντωνιάδης) καὶ ἀνέδειξαν διαπρεπεῖς ὑμνογράφους⁸², οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ νέα ὑμνογραφικὰ δημιουργήματά τους ἀντιμετώπιζαν τὶς θρησκευτικὰ καὶ πνευματικὰ ἀνάγκες τῶν πιστῶν τῆς ἐποχῆς τῶν.

Τὸ παράδειγμα τοῦ ἱ. Φωτίου καὶ τῶν μεγάλων ὑμνογράφων τῆς ἐποχῆς τοῦ διδάσκει ὅτι καὶ σήμερα μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐνοποιουμένης Εὐρώπης πρέπει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀνανεωτικὴ τους παράδοσι πρὸς ἀντιμετώπισι συγχρόνων πνευματικῶν κινδύνων (λ.χ. τῶν κινδύνων τοῦ ὀλεθρίου θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ, τῆς ἀλλοτριώσεως, τοῦ πνευματικοῦ ἐξανδραποδισμοῦ, τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἠθικῆς καθαριδίνης καὶ τῆς σαγήνης τοῦ ἀτομισμού, τοῦ ὀφελιμισμοῦ, τῆς ἡδονοθηρίας).

Τὸ δῶμα τῆς Ἠνωμένης Εὐρώπης πραγματοποιεῖται ὁλονὲν καὶ περισσότερον. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἑλλάς πρέπει νὰ ἀξιοποιήσῃ

81. Ν. Β. Τωμάδακη, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 27-28. Jean-Baptiste Pitra, *Analecta sacra*, τόμ. 1, Paris 1876, σσ. 441 ἐξ. Migne Ἐ. Π. 102, 576-584.

82. Περισσότερα σχετικῶς βλ. στὰ ἐξῆς: Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κοσμικοῦ καὶ τοῦ μοναχικοῦ τύπου τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας, ἐν Ἀθήναις 1972. Τὸ ὕλδίου, *Μαθήματα Λειτουργικῆς* (τεύχος Α'), ἐκδ. 5η, Ἀθήναι 1991, σσ. 340 ἐξ. Εὐαγγέλου Ἀντωνιάδου, Περὶ τοῦ ἀσματικοῦ ἢ βυζαντινοῦ κοσμικοῦ τύπου τῶν ἀκολουθιῶν τῆς ἡμερονικτίου προσευχῆς, Ἀθήναι, 1951.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΑΠΟΡΙΕΣ

γύρω από τὸ θέμα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἀντιχαλκηδονίων

Μετὰ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ, τὰ τελευταῖα χρόνια ἔλαβε χώρα ἓνας μὲ καθαρά ἐκκλησιαστικὴ πρωτοβουλία τῶν δύο μερῶν Διάλογος μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας καὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ὁρθοδόξων (= Ἀντιχαλκηδονίων) Ἐκκλησιῶν. Σὲ τρεῖς μόνο διασκέψεις ἐπῆλθε ἡ διαπίστωση, ὅτι τὶς δύο πλευρὲς δὲν χωρίζουν διαφορὲς δογματικὲς. Καὶ συνετάγησαν κείμενα, ποὺ ἐξέφραζαν αὐτὴν τὴν διαπίστωση. Ἡ διατύπωση τῶν κειμένων αὐτῶν ἦταν ποιμαντικὴ. Εἶχε δηλαδὴ σκοπὸ, νὰ μὴ δημιουργῆ προβλήματα.

Μετὰ τὴν δημοσίευση τῆς Κοινῆς Δηλώσεως τοῦ Σαμπεζῦ (Σεπτ. 1990), ἀμφισβητήθηκε ἡ ὀρθότητα τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου.

Ἀπὸ τὴν ἀμφισβήτηση αὐτὴ προέκυψε, ὅτι τὰ ἐρωτήματα - ἀπορίες τῶν ἀμφισβητούντων ἐπικεντρῶνται στὰ πῶς κατὰ ἑρωτήματα.

Ἐθεώρησα χρέος μου νὰ δώσω κατὰ δύναμη ἐπεξηγήσεις, γιὰ νὰ ἀρθοῦν τὰ ἐμπόδια, ὥστε νὰ καταστή δυνατὴ ἡ ἐπανενώση τῶν Ἀντιχαλκηδονίων στὸν κορμὸ τῆς Ἐκκλησίας μας.

τὸ γεγονὸς, ὅτι ἀνήκει πλέον ὀργανικῶς στὴν πολιτικῶς, οἰκονομικῶς, ἀμυντικῶς καὶ πολιτιστικῶς ἐνοποιουμένη κοινότητα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐξ ἄλλου οἱ λοιποὶ ὀρθόδοξοι λαοί, ποὺ προβάλλουν ὅτι πολιτιστικῶς ἀνήκουν στὴν Εὐρώπη, ἐπιδιώκουν τὴν μελλοντικὴ πολιτικοοικονομικὴ σύνδεσί τους μὲ τὴν ἰδίαν κοινότητα. Γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐπιτευχθοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ προσπάθειες, ἰδίως στὸν πνευματικὸ τομέα, καθοδηγητικὰ εἶναι ὅσα ἐπισημάναμε ἀνωτέρω ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμπληρώσεως 1100 ἐτῶν ἀπὸ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημία τοῦ Μ. Φωτίου. Ἡ πολὺπτυχὴ ἐκκλησιαστικὴ του πολιτικὴ, οἱ πολυποίκιλες ποιμαντικὲς καὶ μορφωτικὲς του δραστηριότητες καὶ τὸ μεγαλόπνευστο συγγραφικὸ του ἔργο, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν ἀξιόλογη ποσότητα, τὴν ἐκλεκτὴ ποιότητα καὶ τὴν εὐρύτητα τῶν ὀριζόντων του, ὑποδεικνύουν καὶ σήμερα τὴ δεοντολογία τοῦ πνευμα-

Ἐρώτηση Α΄: Τίνος εἶναι ὑπόθεση ὁ διάλογος;

Ἀπάντηση: Ὁ διάλογος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μὲ τὶς Ἀνατολικὰς (Ἀντιχαλκηδονιακὰς) Ἐκκλησίας διεξάγεται μετὰ ἀπὸ ἀπόφαση Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς λαμβάνονται μὲ ἀπόλυτη ὁμοφωνία τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἐγκρίνονται ὑπὸ τῶν Συνόδων.

Μὲ ἄλλα λόγια ὁ διάλογος δὲν ἀποτελεῖ ἰδιωτικὴ ὑπόθεση μερικῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ὁμόφωνη ἀπόφαση τοῦ σώματος τῆς ἱεραρχίας ὀλοκληρου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ διενεργεῖται ἀπὸ ἐπισήμους ἀντιπροσώπους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὑπολόγων καὶ ὑπευθύνων ἐνώπιον τοῦ ἐντολοδόχου σώματος τῶν ἱεραρχῶν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐρώτηση Β΄: Ὁ διάλογος ἀποτελεῖ ἐνωση;

Ἀπάντηση: Σὲ ὁποιοδήποτε στάδιο καὶ ἂν βρισκεται ὁ διάλογος δὲν ἀποτελεῖ μιὰ ἐφ' ἄπαξ λύση τοῦ προβλήματος τῆς ἐνώσεως δύο Ἐκκλησιῶν. Εἶναι

τικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς πορείας πρὸς τὴν παγγριστηρικὴ καὶ τὴν πανευρωπαϊκὴ ἐνότητα.

Ἰδιαιτέρως οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ τὸ προνόμιο τοῦ νὰ ἔχουμε προσιτὰ στὴ γλῶσσά μας τὰ προϊόντα τοῦ καλάμου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός⁸³, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ θεωρηθῆται ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους σκαπανεῖς τῆς Ἠνωμένης Εὐρώπης.

(Τέλος)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὁμότ. Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

83. Τὸ «Κέντρον Πατερικῶν Ἐκδόσεων» (ΚΕ.Π.Ε.), ποὺ κατευθύνεται καὶ ἐμφυχώνεται ἀπὸ τὸν ἱδρυτὴ τοῦ αἰδεσιμολογιώτατο π. Ἰωάννη Κ. Διώτη, προσφέρει — πρὸς τὴν κατεύθυνσι τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ ἔργου τοῦ Μ. Φωτίου — μεγάλη ὑπηρεσία, διότι ἔχει ἤδη ὀλοκληρώσει τὴν ἐκδοσὴν τῶν ἑλλὰδα τῶν ὑπ' ἀρ. 101, 102 καὶ 103 τόμων τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας Migne, ποὺ περιέχουν τὰ ἔργα τοῦ φορέως αὐτοῦ τοῦ γησιῶ ὀρθοδόξου πνεύματος.

άπλως μία μεθόδευση της προωθήσεως της γνώσεως. Είναι μία σε πρώτο στάδιο συζήτηση ώρισμένων προβλημάτων.

Έπακολουθεί υποβολή εκθέσεων στις Έπρες Συνόδους. Αυτές έχουν το δικαίωμα να εκτιμήσουν και να προωθήσουν όσο θέλουν τον διάλογο. Τα κείμενα των διαλόγων είναι απλές εισηγήσεις προς τις Έπρες Συνόδους.

Μετά την υποβολή τέτοιων εκθέσεων των Μικτών Επιτροπών Διαλόγου και την εκ μέρους των Συνόδων ύμφονη αποδοχή τους, θα κριθῆ από μία εύρετα Σύνοδο, αν πρέπει να υλοποιηθούν τα πορίσματα του διαλόγου.

Αυτή ἡ Σύνοδος θα αντιμετώπιση σε τελικό στάδιο το ζήτημα.

Έπί του παρόντος λοιπόν ως προς τον διάλογο με τους Άντιχαλκηδόνιους εύρισκόμαστε σε κάποιο από τα αρχικά στάδια.

Έρωτηση Γ': Δέν είναι οί αντιχαλκηδόνιοι αίρειτικοί; Μπορεί να γίνει ένωση με αίρειτικούς;

Άπαυση η: Έγωση με αίρειτικούς ΔΕΝ γίνεται. Τίς κοινωνία φωτί προς σκότος; Όμως. Οί Άντιχαλκηδόνιοι αποκόπηκαν από το σώμα της Όρθοδόξου Έκκλησίας το 451 μ.Χ., έπειδή δέν δέχτηκαν την Δ' Οικουμενική Σύνοδο. Μετά από αυτό έθεωρήθηκαν από έμάς αίρειτικοί. Και θεωρούνται αίρειτικοί. Ότι σφάλουν στο Χριστολογικό δόγμα. Ότι είναι μονοφυσίτες!

Όμως, οί ίδιοι άναθεματίζου τον μονοφυσιτισμό. Τόν καταδικάζουν. Τόν άρνούνται. Και πρό παντός άναθεματίζου τον Εύτυχη, όπως και έμεις. Μάς διαβεβαιώνου, ότι πιστεύου ότι και έμεις. Και έρευνες δικών μας σοφών καθηγητών, μεταξύ των οποίων πρωτεύου οί Ίω. Καρμίρης, Ίω. Ρωμανίδης, Άνδρέας Θεοδώρου, Βλ. Φειδās, Γ. Κονιδάρης, έπιβεβαιώνου την χαροποιό αυτή πραγματικότητα, ότι δηλαδή στην πίστη είναι όρθόδοξοι. Έτσι, και εκ μέρους τους, και εκ μέρους μας, έπιχειρείται μιá επανόρθωση του σφάλματος της διαιρέσεως, χωρίς καμμιá απολύτως μορφή οικουμενιστικού δογματικού μινιμαλισμού, αλλά μέσα στα πλαίσια της δογματικής ακρίβειας, αφού αποδέχονται ως όρθή την διδασκαλία όλων (= και των έπτá) Οικουμενικών μας Συνόδων.

Φυσικά για να γίνει ἡ ένωση, έστω και σε αυτή τη βάση, πρέπει να αναγνωρίσουν έπίσημα τίς Οικουμενικές μας Συνόδους που μέχρι τώρα άρνούνται, δηλ. τίς Δ', Ε', ΣΤ' και Ζ'.

Είπαμε. Στην ουσία τίς δέχονται. Δέχονται την διδασκαλία τους. Μά πρέπει να τίς αποδεχθού και τυπικά. Για τους Όρθοδόξους είναι άπαράδεκτο να μην αναγνωρίζου ως άγιες τίς Συνόδους, που εκήρυσαν και διατύπωσαν την Όρθόδοξη Πίστη.

Μέχρι που να αναγνωρίσουν τίς οικουμενικές μας Συνόδους Δ', Ε', ΣΤ' και Ζ', για μάς θα είναι έξω από την Έκκλησία μας, σχισματικοί, αίρειτικοί ἢ σχισματοαιρετικοί, όπως και αν τους εἰπει κανείς το ίδιο κάνει. Η ουσία θα είναι πάντοτε ἡ ίδια: "Ότι δέν θα έχωμε εκκλησιαστική κοινωνία. Η ένωση θα γίνει, μόνο όταν αναγνωρίσουν τίς Συνόδους. Και τότε θα είναι πιά δλότιδιο με μάς. Θα έχου πιά ταυτισθῆ μαζί μας στην πίστη.

Έρωτηση Δ': Με αυτά που έγιναν δέν κινδυνεύει να μειωθῆ το κύρος της Δ' Οικουμενικής Συνόδου και των 630 άγιων Πατέρων της;

Άπαυση η: ΟΧΙ. Με κανένα τρόπο! Και αυτό το έξασφαλίζουν δύο άναντίρρητα γεγονότα: α) Οί Άντιχαλκηδόνιοι στην Κοινή Δήλωση δέχονται τίς Συνόδους Δ', Ε', ΣΤ' και Ζ' ως ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΣΥΝΟΔΟΥΣ και γι' αυτό β) με Συνοδική Πράξη τους ήραν το άνάθεμα, που είχαν οί ίδιοι εκφωνήσει, έναντίον όλων των Συνόδων μας και των άγιων μας. Βέβαια αυτό έμάς δέν μάς άπασχολεί ιδιαίτερα. Γιατι και οί εύλογίες και πολύ περισσότερο οί κατάρες των έκτός της Έκκλησίας στερούνται ουσίας. Μά έχει πολύ μεγάλη σημασία για τους ίδιους τους Άντιχαλκηδόνιους. Γιατι με την άπόφασή τους αυτή όμολογού: α) ότι αυτοί είχαν κάμει λάθος στην εκτίμηση της Δ' Συνόδου, ότι δηλαδή την είχαν θεωρήσει αίρεική, νεστοριανή, ενώ δέν ήταν και β) ότι είχαν αποκοπή από την Έκκλησία μας, ενώ δέν έπρεπε. Η πρωτοβουλία για το λάθος αυτό θαρύνει κυρίως τον Διόσκορο.

Η έμπρακτη αυτή όμολογία τους, όχι μόνο δέν υποβαθμίζει το κύρος της Δ' Συνόδου (και της Έκκλησίας μας γενικώτερα), αλλά το άναβαθμίζει και μάλιστα, όσο ποτέ άλλοτε!

Η Δ' Οικουμενική Σύνοδος δικαιώνεται πλήρως!

Έρωτηση Ε': Καλά, αλλά πώς δικαιώνεται πλήρως, αφού οί αντιχαλκηδόνιοι δέν εδήλωσαν, ότι την αποδέχονται σαν Σύνοδο Οικουμενική, και δέν αποδέχονται τον Όρο της;

Άπαυση η: Μέχρι τώρα έχου δεχθῆ ότι είναι Σύνοδος Όρθόδοξη. Και γι' αυτό ήραν το άνάθεμα έναντίον της. Αυτό σημαίνει: "Όλα όσα λέει τα

θεωροῦν πίστη τους, τὰ δέχονται. Δὲν ὑπάρχει ἐκ μέρους τους καμμία ἀντίρρηση, ὅτι καὶ ἡ ὁμολογία «ΕΝ δύο φύσεσι» εἶναι (καὶ γιὰ τὰ δικά τους μέτρα καὶ κριτήρια) καὶ ΟΡΘΟΔΟΞΗ καὶ ΔΕΚΤΗ.

Σὲ ἓνα μόνο ἔχουν οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι ἀντίρρηση: Στὸ ὅτι ἡ Δ' Σύνοδος καθήρεσε καὶ ἀναθεμάτισε τὸν Διόσκορο. Ἄν τὸ θέμα αὐτὸ ρυθμισθῆ λένε, θὰ τὴν δεχθοῦν καὶ ὡς Οἰκουμενική.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η ΣΤ': Καὶ ἡ αἵρεση, ἡ Μία Φύση;

Ἀ π ά ν τ η σ η: Εἶναι λάθος. Δὲν ὑπάρχει διαφορά στὴν πίστη. Ἡ πίστη εἶναι ΜΙΑ. Πιστεύομε στὸν Χριστὸ ἐντελῶς ὅμοια. Διαφέρομε μόνο στὴν διατύπωση τῆς πίστεως μας. Π.χ. οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι χρησιμοποιοῦν τὴν φράση «Μία φύση». Ἀλλὰ ὄχι μὲ τὴν ἔννοια «Μία οὐσία». Τὴν χρησιμοποιοῦν πάντοτε μὲ τὴν ἔννοια «Μία Ὑπόσταση». Καὶ διακηρύττουν: Ὁ Θεὸς λόγος καὶ ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς ἔγιναν ΕΝΑ, Μία ΦΥΣΗ, Μία Ὑπόσταση, χωρὶς νὰ ὑποστοῦν τροπή, ἀλλοίωση, ἀνάχυση, φυρμό. Κάθε μορφή μονοφυσιτισμοῦ τὴν καταδικάζουν καὶ τὴν ἀποκηρύσσουν κατηγορηματικά. (Ὅποιος ἀμφιβάλλει δι' αὐτὸ ἀκόμη, ἄς διαβάσει μιὰ ἀκόμη φορά τὸ ἄρθρο τοῦ καθηγητοῦ Ἀνδρέου Θεοδώρου «Ἡ Χριστολογία τοῦ Σεβήρου», στὸν Ο.Τ.). Ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἔνωση δὲν εἶναι κάποια διαφορετικὴ διδασκαλία. Τὴν ἔνωση μπορεῖ νὰ ματαιώσῃ μόνον ἡ τυχὸν ἀπροθυμία τῶν ἀντιχαλκηδονίων νὰ δεχθοῦν τὴν Δ' Σύνοδο ὡς Σύνοδο Οἰκουμενική, ἐπειδὴ ἀναθεμάτισε τὸν ἀρχηγέτη τους τὸν Διόσκορο.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η Ζ': Καλά, μὰ ἂν ἀρθῆ τὸ ἀνάθεμα τοῦ Διοσκοροῦ δὲν θίγεται τὸ κύρος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τῶν Πατέρων τῆς πού τὸν ἀναθεμάτισαν;

Ἀ π ά ν τ η σ η: Τὸ ἀνάθεμα τοῦ Διοσκοροῦ θὰ ἀρθῆ μόνο, ἂν ἀποδειχθῆ ὅτι ΔΕΝ ἦταν μονοφυσίτης. Ἄν αὐτὸ δὲν ἀποδειχθῆ, δὲν θὰ ἀρθῆ.

Ἀς ὑ π ο θ έ σ ω μ ε λοιπὸν, ὅτι: Ὁ Διόσκορος ἐπίστευε ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι 630 ἅγιοι Πατέρες. Ἀλλὰ παρανόησε τὴν Σύνοδο. Ὅτι τοῦ ἐφάνηκε, πὼς ἡ Δ' Σύνοδος ἐξέπεσε σὲ νεστοριανισμό. Καὶ ὅτι ἐπελάγωσε μέσα στὸ λογισμό του αὐτό. Καὶ ὅτι ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, φανταζόμενος ὅτι ἡ Δ' Σύνοδος ἦταν αἵρετικὴ - νεστοριανική καὶ αὐτὸς ἦταν ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως! (Αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα πού δίνουν γι' αὐτὸν οἱ ἀντιχαλκηδονιακὲς πηγές. Ἐγὼ προσωπικὰ ἐμμένω στὴν ἀποψη πού ἔχω διατυπώσει στὸ εὐ-

βλίο μου **Η ΠΕΜΠΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ**, ὅτι δηλαδὴ ἔσφαλε καὶ στὴν πίστη).

Ἀς ὑ π ο θ έ σ ω μ ε λοιπὸν, ὅτι ὁ Διόσκορος εἶχε ὀρθόδοξη πίστη στὸ Χριστὸ καὶ ὅτι αἵρεται τὸ ἀνάθεμα ἐναντίον του. Μειώγεται τὸ κύρος τῶν 630 ἁγίων Πατέρων καὶ τῆς Συνόδου πού τὸν ἀναθεμάτισαν;

Καθόλου! Οἱ Πατέρες τὸν ἀναθεμάτισαν ΔΙΚΑΙΩΣ. Γιατὶ ἀργούμενος νὰ ἀποδεχθῆ τὸν Ὅρο τῆς Συνόδου, ἔδειξε ὅτι δὲν ἦταν αἵρετικὸς, ἦταν ζήτημα δικό του, ὄχι τῆς Συνόδου. Τὸ ἐπιχείρημα: «ἔσφαλαν λοιπὸν οἱ Πατέρες, ὅταν ἀναθεμάτισαν τὸν Διόσκορο;», ΔΕΝ εἶναι σωστό. Οἱ Πατέρες ἐνέργησαν ὀρθότατα. Ἐκεῖνος ἔσφαλε. Δικό του ἦταν τὸ λάθος. Ὅχι τῆς Δ' Συνόδου. Οὔτε τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η Η': Αἵρεται τὸ ἀνάθεμα Οἰκουμενικῆς Συνόδου;

Ἀ π ά ν τ η σ η: Τὸ ἀνάθεμα, ἔστω καὶ ἂν τὸ ἐπέβαλε Σύνοδος Οἰκουμενική, αἵρεται. Καὶ αἵρεται, χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ εἰσηγηθῆ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἄλλη Σύνοδος Οἰκουμενική. Π.χ. ἡ Α' Οἰκ. Σύνοδος ἀναθεμάτισε καὶ καθήρεσε τοὺς Εὐσέβιον Νικομηδείας καὶ Θεόγγιν Νικαίας ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθησαν τὸν ἀναθεματισμὸ τοῦ Ἀρείου. Μετὰ τὴν λήξη τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου ἐξορίσθησαν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐξορία ἔστειλαν ἐπιστολὴ μετανοίας στοὺς ἀρμοδίους ἐπισκόπους. Καὶ οἱ ἐπίσκοποι αὐτοὶ ἐδέχθησαν τὴν μετάνοιά τους. Καὶ ἦσαν τὸ ἐναντίον τους ἀνάθεμα καὶ τοὺς ἀποκατέστησαν στοὺς θρόνους τους (Σωκράτους, Ἐκκλ. Ἱστορία Α', 14 P.G. 67, 109B - 113B καὶ Σωζομενοῦ Β, 16 P.G. 67, σελ. 972C - 976A). Μετὰ ἀπὸ κάποιο χρονικὸ διάστημα οἱ δύο ἐπίσκοποι «ἐπέστρεψαν εἰς τὸ ἴδιον ἐξέραμα». Ἡ συμπεριφορὰ τους ὅμως αὐτῆ, δηλ. ἡ ἀσυνέπεια καὶ ἡ ἁμαρτία τους, δὲν ἀνατρέπει τὴν ἐκκλησιαστικὴ αὐτὴ παράδοση, πού μᾶς λέγει ὅτι τὸ ἀνάθεμα τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου αἵρεται, χωρὶς νὰ χρειασθῆ νὰ συγκληθῆ ἄλλη ἰσόβαθμος Σύνοδος Οἰκουμενική, γιὰ νὰ ἀποφασίσει.

Ἐχομε καὶ ἄλλο παράδειγμα: Ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος (829 - 842 μ.Χ.) ἦταν φανατικὸς εἰκονομάχος. Καὶ ἀπέθανε ἀμετανόητος, μὲ τὸ ἐναντίον ὄλων τῶν εἰκονομάχων ἀνάθεμα τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τὸ 843 μ.Χ. τὸ ἀνάθεμα ἐναντίον του ἤρθη. Τὸ ἤρε ὁ Πατριάρχης ἅγιος Μεθόδιος. Γιὰ τὸ καλὸ καὶ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ μαζί του συμφώνησε μὲ θαύμα καὶ ὁ ΚΥΡΙΟΣ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Θεός. Ἦρθη τότε ἀνάθεμα ἀποθανόντος ἀμετανόητου αἵρετικοῦ! Καὶ πά-

λι ανάθεμα Οικουμενικής Συνόδου ήρθη υπό τοῦ ἀρ-
μοδίου ἀρχιερέως. Χωρίς νά χρειασθῆ νά συγκληθῆ
καί νά τὸ ἀποφασίσῃ ἄλλη Οἰκουμενική Σύνοδος. Αὐ-
τὴ εἶναι ἡ πράξις τῆς Ἐκκλησίας.

Μήπως τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ προηγούμενο πρέπει νά
μᾶς προβληματίσει;

Καί τὸ 1945 με ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-
τριάρχου Βενιαμίν ήρθη τὸ ἀνάθεμα ἐναντίον τῶν βουλ-
γάρων σχισματικῶν. Καί μάλιστα ήρθη, ἀφ' ἧς ἔχουσε.
Ἦρθη καί τὸ ἀνάθεμα κατὰ τῶν πρωταίτιων τοῦ βουλ-
γαρικοῦ σχίσματος, παρ' ὅτι εἶχαν πιά πεθάνει.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η Θ': Ἐπλανᾶτο καί ἀδικοῦσε ἡ
Ἐκκλησία ἐπὶ τόσους αἰῶνες;

Ἀ π ά ν τ η σ η: Ὅποιος φεύγει ἀπὸ τὴν ἐνότη-
τα τῆς Ἐκκλησίας, σὲ ὅποιοδήποτε βαθμὸ καί ἂν πλα-
γᾶται, υποβάλλεται σὲ αὐστηρὰ ἐπιτίμια καί σὲ ἀνά-
θεμα. Καί οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι ἀπὸ τὴν στιγμή πού ἔ-
φυγαν ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, υποβλήθησαν
σὲ ἀνάθεμα. Ὅλοι. Καί πολὺ περισσότερο οἱ ἀρχηγοί
τους (Διόσκορος, Σεβήρος, Φιλόξενος, Τιμόθεος Αἰλου-
ρος κ.ἄ.). Ἡ Ἐκκλησία μας ὀρθότατα τοὺς ἐπέβαλε
ἐπιτίμια, ἀφορισμὸ καί ἀνάθεμα. Γιατί ἐκτὸς ἀπὸ τὸ
ὅτι ἀποκόπησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, πού εἶναι στῦλος
καί ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας καί τὸ μοναδικὸ ταμεῖο
τῆς χάριτος καί τοῦ ἐλέους, ἔσφαλαν καί στὴν πίστη.
(Ἡ ἀπόρριψη τῆς Δ' Συνόδου, ὡς Συνόδου Οἰκουμεν-
κῆς ἀποτελεῖ σοβαρότατο δογματικὸ σφάλμα). Οὔτε
λοιπὸν ἐπλανᾶτο ποτὲ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας, οὔ-
τε ἀδίκησε ποτὲ κανένα. Οἱ ἀντίθετες ἀπόψεις δείχνουν
ἀπλῶς ἄγνοια. Ἄγνοια τῆς ἱστορίας. Καί τῆς ὀρθοδό-
ξου πίστεως.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η Ι': Ἀλλὰ διὰ πιά θὰ ἀρθῆ τὸ
ἀνάθεμα ἐναντίον τοῦ Διοσκόρου, τί θὰ κάνουμε τὴν
ἀπόφαση τῆς Δ' Συνόδου, πού τὸν ἀναθεματίζει, τὰ
τροπάρια καί τὸ Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας πού καί
αὐτὰ τὸν καταρῶνται;

Ἀ π ά ν τ η σ η: Θὰ τὰ ἀφήσωμε ὄλα ΛΘΙΚΤΑ,
σὰν μαρτυρία καί διδασκαλία γιὰ τοὺς ἐπερχομένους.
Μὲ τὴν ὑποσημείωση ὅτι μετὰ 1500 χρόνια διεπιστώθη
τὸ τραγικὸ λάθος τοῦ Διοσκόρου.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η ΙΑ': Ἐγραψαν, ὅτι γιὰ νά γί-
νουν οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι δεκτοὶ στὴν Ὁρθοδοξία
χρειάζεται νά δώσουν λίβελλο. Ἡ διαδικασία αὐτὴ
εἶναι ἀπαραίτητη καί ὑποχρεωτική;

Ἀ π ά ν τ η σ η: Μὲ λίβελλο γίνονται δεκτὰ τὰ
ἄτομα. Γιὰ νά συνειδητοποιήσουν ὅτι ἡ ἔνταξή τους

στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι πράξις ὑπεύθυνη. Γιὰ
νά μὴν πηγαινοέρχονται. Πότε ἐδῶ. Πότε ἐκεῖ. Γιὰ
νά μὴ παίζουσιν!... Ὅμως. Ἄλλο ΑΤΟΜΑ. Καί ἄλλο
ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ. Καί ἄλλο Πατριαρχεῖα ΠΟΛΥΑΝ-
ΘΡΩΠΑ. Οἱ Πατριάρχες ΔΕΝ ἐπιστρέφουν ποτὲ σὰν
ΠΡΟΣΚΛΑΙΟΝΤΕΣ. Καί νά ἔνα κλασσικὸ παράδει-
γμα.

Ὁ ἅγιος Μελέτιος, πατριάρχης Ἀντιοχείας, ἦταν
στὴν ἀρχὴ «ἀνόμιος», δηλαδὴ ἀκραῖος ἀρειανός. Ἐ-
πίστευε, ὅπως σήμερα οἱ «μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά», ὅτι
ὁ Υἱὸς εἶναι ΚΤΙΣΜΑ. Ἡ αἵρεση ἦταν τόσο μεγάλη,
ὥστε ὁ ἅγιος ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ εἶχε δώσει ΟΔΗΓΙΑ
στοὺς Ὁρθοδόξους, νά προτιμοῦν νά τοὺς κόψουν τὸ
ΚΕΦΑΛΙ, παρὰ νά ἀκουμπήσῃ ἐπάνω τους χερί ΚΛΗ-
ΡΙΚΟῦ ΑΡΕΙΑΝΟΥ, τάχα νά τοὺς εὐλογήσῃ. Καί νά
ὁ Μελέτιος, μελετώντας ἀλλάζει. Προσεγγίζει ἀπὸ μό-
νος του σιγά - σιγά τὴν Ὁρθόδοξο πίστη. Καί στὸ τέ-
λος ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ τὴν ὁμολογεῖ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΑ. Ἐ-
ρωτῶ: Πῆγε νά βρῆ κανένα ὀρθόδοξο κληρικὸ νά δώ-
σει ΟΜΟΛΟΓΙΑ, ὅτι ἀρνεῖται καί ἀποκηρύττει τοὺς
ἀρειανούς καί τὶς ἀρειανικὲς ιδέες; Ἐζήτησε, προσ-
κλαίων, νά γίνῃ δεκτὸς στὴν Ὁρθοδοξία; ΟΧΙ. Μή-
πως συγκινήθηκε, ἀπὸ τὸ ὅτι στὴν Ἀντιόχεια ὑπῆρχε
καί ἕνας Παυλίνος, ὀρθόδοξος Ἐπίσκοπος; ΟΧΙ. Ἐ-
πῆγε νά τοῦ ζητήσῃ νά τὸν δεχθῆ; ΟΧΙ. Ἀδιαφό-
ρησε ἀκόμη καί γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Παυλίνου. Τί
ἔκαμε; Ἀπλῶς καθόταν στὸν ΘΡΟΝΟ ΤΟΥ καί ἐδί-
δασκε ΕΚΕΙΝΟ πού ΠΙΣΤΕΥΕ. Καί τί ἔγινε; Ἡρώ-
τος ἔσπευσε νά τὸν ἀναγνώρισῃ, ὡς τὸν ΜΟΝΟΝ κα-
γονικὸ Ὁρθόδοξο Πατριάρχη Ἀντιοχείας, ὁ ΜΕΓΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Καί δεύτερος ὁ ΜΕΓΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.
Καί διακήρυξαν, ὅτι ὁ Παυλίνος ἦταν ἀντικατονοχικός!...
Καί μετὰ; Μετὰ τὸν ἀναγνώρισαν ὅλοι. Καί τελικὰ
ἔγινε καί Πρόεδρος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.
Καί ἀπέθανε κατὰ τὴ διάρκειά της. Καί ὁ ἅγιος Γρη-
γόριος ὁ Θεολόγος τὸν ἐπευφήμησε μετὰ τὰ λόγια «Ἡ-
ΕΗΣΕ ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ».

Τὸ παράδειγμα καί τὸ κύρος τῶν ἁγίων πατέρων
Ἀθανασίου, Βασιλείου καί Γρηγορίου, καί, ἐπάνω ἀπὸ
ὄλα, τὸ κύρος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πρέπει
νά θεωρηθῆ ἐπαρκές.

† Ὁ Νικοπόλεως ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Παρακαλοῦνται ὅσοι ἀποστέλλουν ταχυδρο-
μικὲς ἐπιταγὲς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Θεολογία»,
«Ἐκκλησία» καί «Ἐφημέριος», νά σημειώνουν
καί τὴν αἰτία τῆς ἀποστολῆς.

ἽΟρθόδοξος - Λουθηρανική Μικτή Ἐπιτροπή Διαλόγου

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ *

(Μόσχα, 31 Μαΐου - 7 Ἰουνίου 1991)

Αἱ προσευχαί καὶ οἱ ψαλμοὶ ἀδιαλείπτως (Β' Θεσ. 5:17) ἐνεργούμενοι νοερώς ἐν τῇ καρδίᾳ (Ἐφ. 5:18-20), τ.ἔ. «τὰ γένη γλωσσῶν» (Α' Κορ. 12:10, 28), μεταμορφώνουν τὸν «ιδιώτην» (λαϊκὸν) εἰς ναὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ βασιλείου ἱερατεύματος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ πιστοῦ ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὸ περιβάλλον, ὄχι διὰ τῆς φυγῆς ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐπ' αὐτοῦ, ὄχι διὰ τῆς ιδιοτελοῦς ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης. Ἐντὸς τῶν πλαισίων τούτων «ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσε με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου... Εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην» (Ρωμ. 8:2,9,10).

Καθ' ὃν χρόνον ἡ θεραπεία τοῦ φωτισμοῦ αὐξάνει τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης, καὶ μάλιστα με ἦταν τοῦ διαβόλου, ὁ φωτισμένος λαμβάνει ἐκ τῶν ἀπαριθμουμένων εἰς τὸ Α' Κορ. 12,28 ἀνωτέρων χαρισμάτων ἀναλόγως, με κορυφῶσιν τὸν δοξασμὸν. Ὁ Παῦλος δηλώνει, ὅτι «εἰ δοξάζεται ἐν μέλος, συγκαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α' Κορ. 12:26), με σκοπὸν νὰ ἐξηγήσῃ, διατι οἱ προφήται εἶναι δεύτεροι μετὰ τοὺς ἀποστόλους καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος μεταβάσεις ἐκ τῆς διανοίας εἰς τὴν καρδίαν προσευχῶν καὶ ψαλμῶν εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ζωοποίησις τοῦ ἔσω ἀνθρώπου καὶ ἡ θεὰ τοῦ Χριστοῦ «δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι» (Α' Κορ. 13:12). Δοξασμὸς εἶναι ἡ ἔλευσις τοῦ «τελείου» (Α' Κορ. 13:10), δηλαδή ἡ θεὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν δόξῃ «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» (Α' Κορ. 13:12). Ὅταν γράφῃ ὁ Παῦλος, «ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους» (αὐτόθι), ἀναφέρεται εἰς τὴν τρέχουσαν κατάστασιν τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἢ τῆς δικαιοσύνης. Μετὰ τὴν ἐπομένην φράσιν του: «τότε δὲ ἐπιγνώσσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη» (αὐτόθι), ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι θὰ δοξασθῇ, ὅπως εἶχεν ἤδη δοξασθῇ. Εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ φωτισμοῦ ὁ πιστὸς εἶναι «νήπιος». Ἄ-

φοῦ δοξασθῇ, ἐπιστρέφει εἰς τὸν φωτισμὸν ὡς «ἀνήρ» (Α' Κορ. 13:11).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δοξασμοῦ, πὺ εἶναι θέσεις καὶ ἀποκάλυψις, ἡ προσευχὴ ἐν τῇ καρδίᾳ («γλώσσαι»), ἡ γνῶσις καὶ ἡ προφητεία, μαζὶ μετὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, καταργοῦνται, ἀφοῦ ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν ἐν τῇ ἀκρίστῃ βασιλείᾳ καὶ δόξῃ τοῦ Πατρὸς· μόνον ἡ ἀγάπη δὲν ἐκπίπτει (Α' Κορ. 13:8-11). Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δοξασμοῦ τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ ἐν εὐχῇ πρὸς τὸν Χριστὸν νοήματα καὶ ρήματα καταργοῦνται. Μετὰ τὴν θέωσιν καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸν φωτισμὸν, ἐπιστρέφουν γνῶσις, προφητεία, γλώσσαί, πίστις καὶ ἐλπίς καὶ ἐπανενώνονται μετὰ τὴν ἀγάπην, ἡ ὅποια δὲν εἶχεν ἐκπέσει. Τὰ ὑπὸ τῶν θεουμένων χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ προσευχὴν ρήματα καὶ νοήματα διὰ τὴν καθοδήγησιν ἄλλων μέχρι τὸν δοξασμὸν εἶναι θεόπνευστα, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν χρῆσιν καὶ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν φωτισμένων καὶ θεουμένων. Οἱ μὴ γνωρίζοντες, ὅτι ὁ σκοπὸς αὐτῶν τῶν ρημάτων καὶ νοημάτων εἶναι ἡ κατάργησις τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεώσεως βαδίζον ἐπὶ θεμελίῶν τῆς φαντασίας τῶν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ θεὰ τοῦ ἐν δόξῃ ἀναστάντος Χριστοῦ, τὴν ὅποιαν εἶχεν ὁ Παῦλος καὶ διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς θέτει εἰς τὴν κεφαλὴν (Α' Κορ. 12:28) καὶ τὸ θεμέλιον (Ἐφ. 2:20) τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀποστόλους καὶ προφήτας. Αὐτὸ τὸ «θεμέλιον», τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει καὶ γυναίκα προφήτιδας (Πράξ. 2:17, 21:9, Α' Κορ. 11:5), ἀποτελεῖ τὸ πλαισίον τῆς δηλώσεως τοῦ Παύλου, ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ» (Γαλ. 3:28).

Ὁ δοξασμὸς δὲν εἶναι θαῦμα. Εἶναι τὸ τελικὸν φυσικὸν στάδιον τῆς μεταμορφώσεως τῆς ιδιοτελοῦς ἀγάπης εἰς ἀνιδιοτελὴ ἀγάπην καὶ ἡ ἀφίξις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν κατάστασιν διὰ τὴν ὅποιαν ἐδημιουργήθη. Καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης σαφῶς θεωροῦν τὴν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ θεὰν τοῦ Χριστοῦ ἐν δόξῃ ἀναγκαίαν διὰ τὴν τελείωσιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς διακονίας πρὸς τὴν κοινωνίαν (Ἰω. 14:21-24, 16:22, 17:24, Α' Κορ. 13:10-13, Ἐφ. 3:3-6). Αἱ ἐμφανίσεις τοῦ ἀναστάν-

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 669 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18/1991 τεύχους.

τος Χριστού ἐν δόξῃ δὲν ἦσαν καὶ δὲν εἶναι θαύματα, διὰ τὰ ἐκθαμβώσουν τοὺς θεατὰς καὶ τὰ τοὺς πείσουν νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν θεότητα Του. Θαῦμα δὲν ἦτο ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου τῆς δόξης. Θαῦμα ἦτο ἡ σταύρωσις καὶ ὁ θάνατός Του. Ὁ ἀναστὰς Χριστὸς ἐμφανίζεται μόνον διὰ τὴν τελείωσιν τῆς ἀγάπης, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος εἶχε φθάσει τὸ κατώφλι τοῦ δοξασμοῦ (Γαλ. 1:14 ἐξ.), μὴ γνωρίζων, ὅτι ὁ Κύριος τῆς δόξης, τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἴδῃ, εἶχε γεννηθεῖ, σταυρωθεῖ καὶ ἀναστηθεῖ. Αἱ ἐμφανίσεις τοῦ ἀναστάντος Κυρίου τῆς δόξης εἰς τὸ Α' Κορ. 15:1-11 εἶναι οἱ δοξασμοὶ μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Παῦλος ὀλοκληρώνει τὴν περὶ χαρισμάτων ἀνάπτυξιν πὺν εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὸ 12:1.

Ὅλοι οἱ μετέπειτα θεωθέντες ἀποτελοῦν μὲ τοὺς ἀποστόλους τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, διότι «... τὴν ἴσην δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ὡς καὶ ἡμῖν», λέγει ὁ Πέτρος (Πράξ. 11:17, 10:47). Δηλαδή ὠδηγήθησαν, ὡς οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν Πεντηκοστήν, εἰς «πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀναστὰς καὶ ἀναληφθεὶς ἐν δόξῃ Χριστὸς, ἐπιστρέψας σαρκὶ ἐν ταῖς ἀκρίστοις πυρίναις γλώσσαις τοῦ Πνεύματός Του, διὰ τὰ κατοικήσῃ ὡς ἄνθρωπος μετὰ τοῦ Πατρὸς Του ἐν τοῖς γενομένοις ναοῖς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πιστοῖς ὡς ἀκριβῶς ὑπεσχέθη (Ἰω. 14-17). Οὕτως, ἡ Ἐκκλησία τῶν ναῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προφητῶν ἔγινε τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τοῦ Ὁποίου «πύλαι ἄδου (θανάτου) οὐ κατισχύουσιν».

Δοξασμός εἶναι ἡ μέθεξις ὅχι μόνον τῆς ψυχῆς ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τὴν τελείωσιν τῆς ἀγάπης. Δύναται νὰ εἶναι θεὰ μικρᾶς ἢ μακρᾶς διαρκείας. Μετὰ ἀπὸ κάποιαν ἔκστασιν ἀποπροσανατολισμοῦ ὁ νεωστὶ θεωθεὶς βλέπει τὰ πάντα γύρω του διαθεβρωμένα μὲ τὴν δόξαν - βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία, ἀφοῦ δὲν εἶναι οὔτε φῶς, οὔτε σκότος, καὶ δὲν ὁμοιάζει μὲ τίποτε τὸ κτιστόν, ὑπερβαίνει πάντα τὰ ρήματα καὶ νοήματα καί, παρ' ὅτι ἀποκαλυπτομένη, παραμένει μυστήριον ἀδιαπέραστον, ἀνέκφραστον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπερίγραπτον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θέας τὰ πάθη, τὰ ὁποία εἶχον οὐδετεροποιηθεῖ καὶ καταστῆ ἀδιάβλητα μὲ τὸν φωτισμόν, καταργοῦνται. Ὁ θεούμενος οὔτε τρώγει, οὔτε πίνει, οὔτε κοιμάται, οὔτε κουράζεται καὶ δὲν ἐπιηράζεται ἀπὸ τὴν ζέστην ἢ τὸ κρύο. Αὐτὰ τὰ φαινόμενα εἰς τοὺς βίους τῶν ἁγίων, πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Κυρίου τῆς δόξης, δὲν εἶναι θαύματα, ἀλλ' ἡ ἀποκατάστασις τῆς ὑγείας τῆς νοσοῦσης ἀνθρωπίνης φύσεως.

Οἱ Γεροντολόγοι⁷ ἔχουν ἀποδείξει ὅτι τὸ γῆρας εἶναι ἀρρώστια καὶ ἐρευνοῦν, μήπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θάνατος εἶναι ἀρρώστια. Θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσουν συμβολὴν εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἐρευναν οἱ θεούμενοι καὶ τὰ λείψανά των. Τὰ σώματα ἑκατοντάδων θεουμένων παραμένουν σχετικῶς ἀκέραια ἐπὶ αἰῶνας εἰς μίαν κατάστασιν μετὰ τὴν φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας. Ἀπὸ τὰ παλαιότερα παραδείγματα εἶναι τὸ ἀκέραιον σῶμα τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς τὴν νῆσον Κέρκυρα, τοῦ λαβόντος μέρος τὸ 325 εἰς τὴν Α' Οἰκ. Σύνοδον. Μόνον εἰς τὴν Μοῆν τῶν Σπηλαίων εἰς τὸ Κίεβον ὑπάρχουν 120 ἀκέραια ἱερὰ λείψανα.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πλαίσιον τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅτι «καὶ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. 8:21). Ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ «ἐλευθερία τῆς δόξης» εἶναι ἐδῶ ἐλευθερία ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ τὴν θνητότητα. Ἄλλ' ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ὁ ἔσω ἄνθρωπος ἔφθασεν εἰς τὴν νιοθεσίαν τοῦ φωτισμοῦ, ὡς καὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων καὶ τὰ σώματα εἶχον διὰ τῆς θεώσεως πρόγευσιν τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀφθαρσίας, περιμένουν «τὴν νιοθεσίαν, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν» (Ρωμ. 8:23). «Οἱ νεκροὶ ἐγεγρήθησαν αἴφθαρτοι καὶ ἡμεῖς ἀλλαγόμεθα... Δεῖ γὰρ τὸ φθαρόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» (Α' Κορ. 15:53,54).

Αὐτὰ τὰ γνωρίζει κανεὶς ὅχι ἀπὸ στοχασμὸν ἐπάνω εἰς βιβλικά κείμενα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ δοξασμοῦ, τούτεστιν ἀπὸ «τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Ἡ ἐμπειρία τοῦ δοξασμοῦ καὶ ὅχι μόνον βιβλικά κείμενα εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάστασιν τοῦ βιολογικοῦ μέρους τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.

δ) Ὁ χ ι «ἐ κ τ ο ὕ κ ὀ σ μ ο υ», ἀ λ λ' «ἐ ν τ ῶ κ ὀ σ μ ῳ».

Ἡ Φραγκο - Λατινικὴ διάκρισις μετὰ τὴν πρακτικῆς (active) καὶ θεωρητικῆς (contemplative) ζωῆς δὲν ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Τὸ χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῶν ἀδιαλείπτων προσευχῶν καὶ ψαλμῶν, μέσῳ τῶν ὁποίων ὁ ἰδιώτης (λαϊκός) εἰσέρχεται εἰς τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα, γενόμενος ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καθιστᾷ τὴν ἐν λόγῳ διάκρισιν ἀδύνατον. Ἡ κάθαρσις καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς καρδίας καὶ ἡ θέωσις

7. Τὰ μέλη τοῦ νέου κλάδου ἱατρικῶν ἐρευνῶν περὶ τοῦ γήρατος.

είναι ή πραγματικότητας εντός της οποίας κινείται ό κάθε πιστός και ή παράδοσις εντός της οποίας λειτουργεί αναποσπαστως ή ειδική ιερωσύνη. 'Αντιθέτως πρὸς τὴν ἐν λόγῳ Λατινικῆν διάκρισιν ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εὐρίσκονται εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ φωτισμοῦ βαδίζοντες πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς θεώσεως.

«... οὐδείς ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει· ΑΝΑΘΕΜΑ ΙΗΣΟΥΣ, καὶ οὐδείς δύναται εἰπεῖν· ΚΥΡΙΟΣ ΙΗΣΟΥΣ, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ» (Α' Κορ. 12:3). Αὕτη εἶναι βιβλική και πατερική πνευματικότητας και ή δύναμις, ἐξ αἰτίας τῆς οποίας ἦτο ἀδύνατον δι' ἓνα πιστόν - ναὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, παρ' ὅλα τὰ βασανιστήρια και μαρτύρια, νὰ λυγίσῃ και νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν Χριστόν. Τυχὸν ἀπάρνησις ἀπλῶς ἀπεδείκνυε, ὅτι δὲν ἦτο μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μάρτυρες και οἱ νεο - μάρτυρες ἦσαν ἢ ἀπόδειξις τῆς δυνάμεως τοῦ φωτισμοῦ και τῆς θεώσεως, δηλαδή τοῦ μυστηρίου τοῦ σταυροῦ, κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους ὡς και τὸ κατ' ἐξοχὴν κήρυγμα ἐλευθερίας.

Ἡ πρωταρχική ἀποστολή τῶν ναῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦτο νὰ ἐργάζωνται εἰς ὅποιοδήποτε ἐπάγγελμα εἶχον ταχθεῖ και νὰ ἐπιδιώκουν νὰ διαδώσουν τὴν ἰδικὴν των θεραπείαν εἰς τοὺς ἄλλους. Κατὰ κυριολεξίαν ἐργάζοντο ἐντὸς τῆς κοινωνίας των, με μίαν εἰδικότητα ὁμοίαν με ἐκείνην τῶν ψυχιάτρων. Διέφερον, ὅμως, ἀπ' αὐτοὺς εἰς τὸ ὅτι δὲν ἐπεδίωκον, ὡσὰν αὐτοὺς, τὴν διανοητικὴν ἰσορροπίαν τῶν νοσοῦντων, με τὴν προσαρμογὴν των εἰς γενικῶς ἀποδεκτοὺς κανόνας φυσιολογικῆς σκέψεως και συμπεριφορᾶς. Ὁ ἰδικὸς των κανὼν ὑγείας και φυσιολογικῆς σκέψεως και συμπεριφορᾶς ἦτο ὁ δοξασμὸς. Ἡ θεραπευτικὴ δυνάμις των δὲν ἦτο και δὲν εἶναι «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Αὐτοί, ὅμως, εἶναι «ἐν τῷ κόσμῳ», ἐργαζόμενοι διὰ τὴν θεραπείαν τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καί, ὡς ἐκ τούτου, διὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κόσμου.

ε) Θεολογία και δόγμα.

Ὅλοι ὅσοι ἔφθασαν εἰς τὸν δοξασμὸν μαρτυροῦν τὸ γεγονός, ὅτι «Θεὸν φράσαι μὲν ἀδύνατον, νοῆσαι δὲ ἀδυνατώτερον», ἀφοῦ γνωρίζουν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐμπειρίαν των, ὅτι δὲν ὑπάρχει ὅποιαδήποτε ὁμοιότης μεταξὺ κτιστοῦ και ἀκτίστου.

Τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὰ περὶ Θεοῦ ρήματα και νοήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῆς θεώσεως, ἀλλὰ και ὀδηγοῦν εἰς τὴν κάθαρσιν και τὸν φωτισμὸν τῆς καρδίας και τὴν θέωσιν, εἶναι Ὁρ-

θόδοξα. Ρήματα και νοήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιτίθενται εἰς τὸν δοξασμὸν και ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν κάθαρσιν και τὸν φωτισμὸν τῆς καρδίας και τὴν θέωσιν εἶναι αἰρετικά.

Αὐτὸ εἶναι τὸ κλειδί τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἑπτὰ Ρωμαϊκῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὡς και τῆς 8ης τοῦ 879 και τῆς 9ης τοῦ 1341.

Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ τῶν δογμάτων ἀγνοοῦν τὸ κλειδί τοῦτο και πιστεύουν ὅτι οἱ πατέρες προσεπάθουν, ὡσὰν τὸν Αὐγουστίνον, νὰ κατανοήσουν στοχαστικῶς και διαλεκτικῶς τὸ μυστήριον, τὸ ὁποῖον κρύβεται ὀπισθεν τῶν περὶ Θεοῦ ρημάτων και νοημάτων. Ἐπιστρατεύουν μεταξὺ τῶν πατέρων ἀκόμη και τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Φραγκο - Λατινικῆς θεολογίας, παρουσιάζοντες τον ἐν μεταφράσει νὰ λέγει, ὅτι ἐπιτρέπεται «τὸ φιλοσοφεῖν περὶ Θεοῦ» μόνον εἰς τοὺς «ἤδη γενομένους εἰδικούς εἰς τὸν διαλογισμὸν» (past masters of meditation), ἀντὶ εἰς μόνους τοὺς «διαβεβηκότας ἐν θεωρίᾳ», ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ θέα τοῦ Χριστοῦ «δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι» «γλώσση» και «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» κατὰ τὸν «δοξασμὸν».

Οἱ πατέρες σαφῶς ἀπορρίπτουν ὡς πλάνην τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ διατύπωσις τῶν δογμάτων ἀποτελεῖ μέρος προσπαθείας κατανοήσεως τῶν περὶ Ἁγίας Τριάδος και ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου μυστηρίων τῆς πίστεως. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γελοιοποιεῖ τοιοῦτους αἰρετικούς: «Εἶπέ σὺ τὴν ἀγεννησίαν τοῦ πατρὸς, κἀγὼ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ φυσιολογήσω και τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος και παραπληκτίσομεν ἄμφω εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύπτοντες» (Θεολ. Λόγος Δ', 8). Οὔτε ἐδέχθησαν ποτὲ οἱ Πατέρες τὴν θέσιν τοῦ Αὐγουστίνου και τῶν ἀκολουθούντων αὐτὸν Λατίνων, ὅτι ἡ Ἐκκλησία κατανοεῖ καλύτερα και βαθύτερα τὴν πίστιν και τὰ δόγματα με τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Κάθε περίπτωσις δοξασμοῦ μέσῳ τῶν αἰῶνων εἶναι μετοχή «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» τῆς Πεντηκοστῆς, ἢ ὁποῖα οὔτε αὔξησιν, οὔτε βαθυτέραν κατανοήσιν ἐπιδέχεται.

Τοῦτο σημαίνει ἐπίσης, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος δογματικὴ εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν ποιμαντικὴ, ἀφοῦ δὲν ὑφίσταται ἐκτὸς τῶν πλαισίων τῆς θεραπείας τῆς καρδίας διὰ τῆς καθάρσεως και τοῦ φωτισμοῦ και ἐφόσον θεολόγος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὁ θεοῦμενος, τοῦ ὁποῖου ἡ θέωσις εἶναι ὑπὲρ πάντα λόγον και ἔννοιαν.

Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς θεολόγος σημαίνει κατὰ πρῶτον και κύριον λόγον, ὅτι εἶναι εἰδικὸς εἰς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. Ὁ φωτισμὸς και κυρίως ὁ δο-

Η ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥΣ 12 ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΕΣ ΛΟΓΩΝ, ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Όπως γνωρίζουμε, τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας (Σ.τ.Ε.) μὲ τὴν ἀπὸ 30.10.1990 ἀπόφασή του (βλ. ἀποφάσεις 3791-3804/1990—Γ' τμήμα) ἀκύρωσε τὰ προεδρικά διατάγματα, μὲ τὰ ὁποῖα κηρύχθηκαν ἔκπτωτοι δώδεκα (δωτὼ) μητροπολίτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐκλεγεί ἀπὸ ἀριστινίδην Σύνοδο ἢ συμμετείχαν σ' αὐτὴν κατὰ τὴν περίοδο 1967-1974. Ἐπίσης μὲ τὴν ἴδια ἀπόφαση τὸ Σ.τ.Ε. θέλησε νὰ ἀκυρώσει καὶ τὴ Συνοδικὴ πράξη τῆς «Πρεσβυτέρας» Ἱεραρχίας τοῦ 1974, βάσει τῆς ὁποίας καθίσταντο ἔκπτωτοι οἱ ἐν λόγῳ ἱεράρχες (βλ. Προεδρικά διατάγματα τῆς 22.7. 1974). Ὡς αἰτιολογία, ὡς λόγος τῆς τοιαύτης ἀκυρώσεως προβλήθηκε κυρίως¹ ἡ μὴ κλήση σὲ ἀπολογία ἢ μᾶλλον σὲ ἀκρόαση τῶν 12 αὐτῶν μητροπολιτῶν, ἥτοι ἡ «παράλειψη οὐσιώδους ὄρου» κατὰ τὴ διαδικασία κρίσεώς τους, μὲ τὸ σκεπτικὸ, ὅτι ἡ πράξις αὐτὴ ἀποτελεῖ γενικὴ καὶ θεμελιώδη ἀρχὴ τοῦ δικαίου, ἡ ὁποία διασφαλίζει τὸ στοιχειῶδες δικαίωμα ὑπερασπίσεως τοῦ κάθε κατηγορουμένου καὶ κρινομένου προσώπου.

Α. Η ΕΠΙΤΑΓΗ ΤΩΝ Ι. ΚΑΝΟΝΩΝ

Κατ' ἀρχὰς δὲν εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ ἀμφισβητήσουμε τὴ γενικὴ καὶ θεμελιώδη αὐτὴ ἀρχὴ στὴν ἀπονομὴ τοῦ δικαίου, ἰδίως ὅταν ἔχουμε περιπτώσεις, ὅπου ὁ ὑπόδικος κατηγορεῖται γιὰ παραπτώματα καὶ ὅποτε ἔχει τὸ στοιχειῶδες καὶ ἀναφαίρετο δικαίωμα νὰ ὑπερασπίσει τὸν ἑαυτό του. Καὶ δὲν εἴμαστε καθόλου διατεθειμένοι γι' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις νὰ ἀμφι-

1. Ἡ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ Σ.τ.Ε. συγκεκριμένως στὴν ἀρχήγραφον 10 λέει:

9. Ἐπειδὴ, ἐν προκειμένῳ, ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ φ-

ξασμὸς μεταδίδουν τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων διὰ τὴν κατατρόπωση τοῦ διαβόλου, εἰδικῶς ὅταν οὗτος προσφεύγει εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς θεολογίας καὶ πνευματικότητος εἰς ἐκείνους πὸν ἀρχίζουν νὰ γλιστροῦν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια του.

στ) Τὰ Μυστήρια.

Τὸ σημαντικώτερον ἀποτέλεσμα τῆς ἐκφραγμο-λατινικεύσεως τῆς Ὁρθοδόξου θεολογικῆς παιδείας τὸν 18ον καὶ 19ον αἰώνα, ὑπῆρξεν ἡ ἐξαφάνισις ἀπὸ

σβητήσουμε αὐτὸ τὸ βασικὸ δικαίωμα, γιὰτὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γενικὴ αὐτὴ ἀρχὴ τοῦ δικαίου ἐδῶ θὰ εἶχαμε νὰ προσκομίσουμε καὶ ἓνα πλῆθος ἰ. κανόνων, οἱ ὁποῖοι εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐμμέσως ἀπαιτοῦν καὶ κατοχυρώνουν γενικῶς τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς. Ἔτσι ἔχουμε τοὺς κανόνες οὐδ' Ἀποστολικά, ἰδ' Σαρδικῆς, ἰθ' /κζ', οθ' /πζ' Καρθαγένης, α' Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ὡς καὶ τοὺς λα' Ἀποστολικό, ε' Ἀντιοχείας, πζ' /στ' Καρθαγένης, ρα' /ρλα' Καρθαγένης κ.ἄ.

Ἀπὸ τοὺς κανόνες αὐτοὺς ἐπιλέγουμε μερικὲς χαρακτηριστικὲς ἐκφράσεις - ὁδηγίες. Ἔτσι, ὁ ἰδ' καν. τῆς Σαρδικῆς λέει: «οὐ γὰρ χρὴ μὴ ὑπέχειν τὰς ἀκοὰς τοῖς ἀξιούσιν» (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Γ', σελ. 267). Καὶ ὁ Ἄγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἐρμηνεύει στὸ «Πηδάλιον»: «Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ δίδεται ἀκρόασις εἰς τοὺς παρακαλοῦντας νὰ ἐξετασθῇ ἡ κρίσις των» («Πηδάλιον», σελ. 457).

Καὶ στὸν α' καν. τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας διαβάζουμε τὴν ἐξῆς ἐνδιαφέρουσα περικοπὴ: «Ἐλεῖσαι γὰρ τάχα που νομίζομεν τὸν Πρεσβύτερον, μόνον

κέλλου προκύπτει καὶ δὲν ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τῆς Διοικήσεως διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, δι' ἧς ἀπεφασίσθη ἡ ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀπομάκρυνσις τοῦ ἐν λόγῳ μητροπολίτου κατ' ἐπίκλησιν τῶν 3 καὶ 7/74 Συντ. Πράξεων, δὲν προσηγήθη ἡ κατὰ τ' ἀνω ἐπιβαλλομένη κλήσις πρὸς ἀκρόασιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀπόφασις αὕτη εἶναι ἀκυρωτέα διὰ παράλειψιν τοῦ οὐσιώδους τούτου ὄρου τοῦ προβλεπομένου εἰς τὰς ἀνωτέρω Σ. Π., κατὰ τὸν βᾶσιμον καὶ παραδεικτῶς ἤδη προσβαλλόμενον σχετικὸν λόγον ἀκυρώσεως, συνακυρωτέον δὲ καθίσταται καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως ταύτης καὶ ἐπίσης προσβαλλόμενον διατάγμα περὶ ἀπομακρύνσεως τοῦ αἰτουμένου ἐκ τοῦ θρόνου. Κατὰ συνέπειαν ἡ ὑπὸ κρίσιν αἰτήσις πρέπει γὰρ γίνηθαι δεκτὴ, παρ' ἐλκεῖ δὲ ὡς ἀλυσιτελεῖς ἡ ἐρευνᾶ τῶν λοιπῶν προβεβλημένων λόγων ἀκυρώσεως.

τὰ δογματικὰ ἐγχειρίδια, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰ κεφάλαια περὶ μυστηρίων, τῆς ὑπάρξεως τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς καθάρσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς καρδίας καὶ τῆς θεώσεως, παρ' ὅτι τὰ λειτουργικὰ κείμενα ἀκριβῶς ταῦτα προϋποθέτουν.

(Συνεχίζεται)

Πρωτοπρ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ
Καθηγητῆς τοῦ Παν(μίου Θεσ)νίκης

αὐτῶ τὴν κλήσιν (=τὸ ὄνομα τοῦ Ἐπισκόπου) ἀφέντες. Μακρῶ δὲν ἦν ἄμεινον ἐννοῆσαι καὶ τὸ ἕτερον φάσκει γὰρ δύνασθαι μὲν συστήναι τῇ οἰκείᾳ ὑπολήψει, οὐ λαβεῖν δὲ καιρὸν ἀπολογίας, οὔτε μὴν ἀκρόασιν αὐτῶ προτεθῆναι κανονικῆν» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 355-356). Ὁ δὲ Ἅγιος Νικόδημος, ἐρμηνεύοντας τὴν περικοπὴ αὐτή, πολὺ διαφωτιστικὰ γράφει: «Διότι ἡμεῖς λογιάζομεν... πῶς ἐκάμαμεν ἕλεος εἰς τὸν γέροντα αὐτὸν Πέτρον, μὲ τὸ νὰ τὸν ὀνομάζωμεν μὲ ψιλὸν ὄνομα Ἐπίσκοπον, καλλώτερα ὅμως ἠθέλαμεν ἐλεῆσει αὐτόν, ἂν ἐστοχαζόμεθα νὰ τοῦ κάμωμεν καὶ τὸ ἄλλο. Ποῖον; τὸ νὰ δώσωμεν εἰς αὐτόν καιρὸν νὰ ἀπολογηθῆ, καὶ τὸ νὰ ἀκροασθῶμεν καὶ τὰ δικαιολογήματά του, καθὼς οἱ Θεῖοι Κανόνες διατάξουσιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς λέγει, ὅτι ἂν ταῦτα τοῦ ἐδίδοντο καὶ ἐπὶ Συνόδου ἐκρίνετο, ἐδύνετο νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀθῶον καὶ ἀνάτιον ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου κατηγορεῖται» («Πηδάλιον», σελ. 688).

Καὶ τὸ σπουδαῖο, τὸ καὶ ἐπιβεβαιωτικὸ τῆς ἀποδοχῆς καὶ τοῦ σεβασμοῦ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς εἶναι, ὅτι οἱ ἱ. κανόνες ὄχι μόνον προβλέπουν τὴν ἀπολογία τοῦ κατηγορουμένου καὶ κρινόμενου, ἀλλὰ ὑποδεικνύουν καὶ ὀρίζουν, ὅτι οἱ δικασταὶ ὀφείλουν νὰ καλοῦν ἐπανειλημμένως τὸν κατηγορούμενο (μέχρι καὶ τρεῖς φορὲς κατὰ τὸν οὐδ' ἀποστολ. κανόνα) καὶ νὰ περιμένουν μὲ ὑπομονὴ καὶ συγκατάβαση (μέχρι καὶ ἓνα χρόνον ἕνεκα εἰδικῶν συνθηκῶν κατὰ τὸν οὐδ' / πζ' Καρθαγένης) αὐτὴν τὴν ἐμφάνιση καὶ ἀπολογία τοῦ κατηγορουμένου.

Πιὸ συγκεκριμένα ὁ οὐδ' ἀποστολικὸς κανόνας λέει: «Ἐπίσκοπον κατηγορηθέντα ἐπί τινι, παρὰ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων καλεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον ὑπὸ Ἐπισκόπων κἂν μὲν ἀπαντήσῃ καὶ ὁμολογήσῃ, ἢ ἐλεγχθεῖ, ὀριζέσθω τὸ ἐπιτίμιον. Ἐὰν δὲ καλούμενος μὴ ὑπακούσῃ, καλεῖσθω καὶ δεῦτερον, ἀποστελλομένων ἐπ' αὐτόν δύο Ἐπισκόπων. Ἐὰν δὲ καὶ οὕτω μὴ ὑπακούσῃ, καλεῖσθω καὶ τρίτον, δύο πάλιν Ἐπισκόπων ἀποστελλομένων πρὸς αὐτόν. Ἐὰν δὲ καὶ οὕτω καταφρονήσῃς μὴ ἀπαντήσῃ, ἢ σύνοδος ἀποφανέσθω κατ' αὐτοῦ τὰ δοκοῦντα ὅπως μὴ δόξῃ κερδαίνειν, φηγοδικῶν». (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 93-94). Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης στὴ «Συμφωνία» ποῦ παραθέτει μετὰ τὸν παρόντα κανόνα, ἀναφερόμενος στὸν μεγάλο Βυζαντινὸ κανονολόγο Βαλσαμῶνα, σημειώνει: «Ὁ δὲ Βαλσαμῶν λέγει ὅτι τὰ τρία προσκαλέσματα ὅπου λέγει ὁ Κανὼν νὰ γίνωνται εἰς τὸν κατηγορηθέντα Ἐπίσκοπον, τριάκοντα ἡμέρας περιέχει τὸ κάθε ἓνα. Ὡστε ὅπου, ἂν ὁ κατηγορούμενος Ἐπίσκοπος μετὰ τρεῖς μῆνας δὲν παρα-

σταθῆ εἰς τὴν κρίσιν τῆς Συνόδου, καταδικάζεται καὶ μονομερῶς» («Πηδάλιον», σελ. 100). Πρὸς καὶ τὸν οὐδ' / κζ' καν. τῆς Καρθαγένης.

Ἄλλὰ τίθεται στὴ συνέχεια τὸ ἐρώτημα: Ἡ ἀνωτέρω γενικὴ ἀρχὴ τοῦ (ποινικοῦ) δικαίου καὶ οἱ ἱεροὶ αὐτοὶ κανόνες ἔχουν ἐφαρμογὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, στὴν ὑπὸ συζήτηση δηλαδὴ περίπτωσιν τῶν δώδεκα ἐκθροισθέντων Μητροπολιτῶν; Θέτουμε αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, γιατί, ὅπως γίνεται εὐχερῶς ἀντιληπτό, οἱ ἀνωτέρω κανόνες ἀναφέρονται σὲ προσωπικὰ παραπτώματα - παραβάσεις τῶν κατηγορουμένων κληρικῶν, ἢ σὲ παράλειψη ἐκκλησιαστικῶν τῶν καθηκόντων ἢ σὲ διατάραξη τῶν διαπροσωπικῶν μὲ συναδέλφους τους σχέσεων.

Ἔτσι, ὅπως εἶδαμε, ὁ οὐδ' ἀποστολικὸς κανόνας μιλάει γιὰ «ἐπίσκοπον κατηγορηθέντα ἐπί τινι, παρὰ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων». Ὁ Βαλσαμῶν τὸ «ἐπί τινι» ἐρμηνεύει «χάριν ἐγκληματικῆς αἰτιώσεως» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 94), ὁ Ἁγιορείτης «ἐπί τινι πταίσματι» (ὅπου παρ., σελ. 96), καὶ ὁ Ἁγ. Νικόδημος «διὰ κανένα ἐκκλησιαστικὸν ἔγκλημα» («Πηδάλιον», σελ. 100). Ἐπίσης καὶ ὁ οὐδ' / πζ' καν. τῆς Καρθαγένης ὁμιλεῖ περὶ «κληρικῶν ἐλεγχθέντων καὶ καταθεμένων τινὰ ἐ γ κ λ ἡ μ α τ α» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 501). Πρὸς καὶ τὸν οὐδ' / κζ' καν. τῆς Καρθαγένης.

Ἐξ ἄλλου ὁ ρκα' / ρλα' καν. τῆς Καρθαγένης μιλάει γιὰ ἐπίσκοπους «οἱ ὅποιοι ἐγκαλοῦνται ἀπὸ τῶν γειτνιόντων αὐτοῖς ἐπιμελῶν ἐπισκόπων», ἐπειδὴ «ἀμελῶσι τῶν τόπων, τῶν ἀνηκόντων τῇ αὐτῶν καθέδρᾳ» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 580). Πρὸς καὶ τὸν ργκ' / ρλβ' καν. τῆς Καρθαγένης. Γιὰ τὴν διαταραχὴ δὲ ἐπὶ τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων καὶ τὴν «ψύξη» τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν κληρικῶν μιᾶνε οἱ κανόνες οὐδ' Σαρδικῆς καὶ α' Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

Γιὰ ὅλες, λοιπόν, τὶς ἀνωτέρω περιπτώσεις τῶν παραβάσεων ἰσχύει αὐτὸ ποῦ λέει ὁ Ἁγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης στὴν ἐρμηνεία του στὸν ιγ' καν. τῆς Σαρδικῆς: «Ὡς ἐ γ κ λ η μ α γὰρ ποιήσας (κάποιος), οὐχὶ μονομερῶς κατακριθήσεται, ἀλλὰ καὶ εἰς δικαστήριον ἐλκυσθήσεται» (Πηδάλιον, σελ. 457), φυσικὰ καὶ γιὰ νὰ ἀπολογηθεῖ.

Καὶ τίθεται ἀκολούθως τὸ δεύτερο ἐρώτημα: Εἶναι ἴδια ἢ περίπτωσιν τῶν 12 Μητροπολιτῶν μὲ ἐκεῖνες ποῦ ἀναφέρονται προηγουμένως; Δ ἐ ν φ α ἰ ν ε τ α ἰ, νομίζουμε, καὶ ἀπὸ μιὰ πρόχειρη ἀκόμη ἐξέταση καθ' ὅλα καὶ γιὰ ὅλους ἢ ἰ δ ι α. Π.χ. Διέπραξαν κανένα παράπτωμα ἐκεῖνοι ποῦ ἐκλέχτηκαν ἀπὸ

ΘΑΝΑΤΗΦΟΡΟΙ ΚΑΚΩΣΕΙΣ ΕΚ ΣΑΡΚΟΒΟΡΩΝ ΖΩΩΝ ΕΝ ΤΗ ΠΑΛ. ΔΙΑΘΗΚΗ *

ᾠθούμενοι ὑπὸ τῆς πεπονηθείσας, ὅτι ἡ Ἄγια Γραφή περιέχει οὐ μόνον τὴν ἀποκεκαλυμμένην σώζουσαν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ παντὸς εἶδους πληροφροσύνης σχετιζομένης πρὸς πάντα τὰ εἶδη τοῦ ἐπιστητοῦ, ἠρευνήσαμεν τὸ ἱερὸν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς ἀνέυρεσιν σχετικῶν πρὸς τὸ θέμα πληροφροσύνης. Ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης προέκυψαν στοιχεῖα τινά, ἅτινα ἐκτίθενται ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ ὡς ἀκολούθως:

Περίπτωσεις φονευθέντων ἀνθρώπων ὑπὸ σαρκοβόρων ζώων.

* Ἀνεκοινώθη εἰς τὸ λατὸν χώρον ἐν Ἀθήναις (21 - 23.11.1991) 45ον Πανελλήνιον Ἱατρικὸν Συνέδριον τῆς Κεντρικοῦ Ἑταιρείας Ἀθηνῶν.

ἀριστίνδην σύνοδο; Τί ἔφταιξαν οἱ ἴδιοι, ἐὰν μία ἀριστίνδην σύνοδος τοὺς ἐξέλεξε, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι δὲν τὴν παρακίνησαν ἢ δὲν τὴν ἐξανάγκασαν σ' αὐτὸ καὶ ἐφ' ὅσον μάλιστα αὐτοί, ὅπως φαίνεται, δὲν ἐγνώριζαν τίς λεπτές διακρίσεις καὶ ἀπαιτήσεις τῶν κανόνων ὡς πρὸς τὴν διαδικασίαν ἐκλογῆς ἐνὸς ἐπισκόπου². Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ἐὰν ἐμβαθύνουμε στοὺς σχετικούς κανόνες, δὲν φαίνεται αὐτοὶ νὰ ἐνοχοποιοῦν τοὺς ἐκλεγέντες ἀπὸ τέτοιες ἀριστίνδην συνόδους ἐπισκόπους. Πρὸς πιστοποίηση τοῦ λεγομένου, τοὺς παραθέτουμε.

Ἔτσι ὁ δ' κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος ἐπαναλήφθηκε καὶ ἀπὸ τὸν γ' κανόνα τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, λέει: «Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπίγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἄπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμφήφων γινόμενων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιῆσθαι· τὸ δὲ κύριον τῶν γινόμενων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 122). Ὁ δὲ ἰθ' τῆς Ἀντιοχείας περισσότερον συγκεκριμένως ὀρίζει: «Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας»

2. Βλέπε μελέτη μας «Γιὰ μιὰ λύση τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἐκκλησία», Ἀθήνα 1991, σελ. 23 ἐξ.

Λέων συνήντησε καθ' ὁδὸν («εὔρεν... ἐν τῇ ὁδῷ») καὶ ἐφόνευσε τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ πτώμα τοῦ προφήτου τούτου εὐρέθη «ἐρρομμένον ἐν τῇ ὁδῷ... καὶ ὁ λέων εἰστήκει παρὰ τὸ σῶμα... καὶ οὐκ ἔφαγεν... τὸ σῶμα»¹, οἰονεὶ σεβόμενος τοῦτο.

Λέοντες κατεσπάραξαν τοὺς Βαβυλωνίους, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων ἐγκατέστησεν εἰς τὰς πόλεις τῆς Σαμαρείας ἀντὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ² καὶ δὴ εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν προκειμένῳ ἐγκατάστασιν των.

Δύο ἄρκοι ἐξεληθοῦσαι «ἐκ τοῦ δρυμοῦ» παρὰ τὴν

1. Βασιλειῶν Γ', ιγ', 24, 28.

2. Βασιλειῶν Δ', ις', 24.

τούτου δὲ παρόντος ἐξάπαντος, βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργούς, (οὗς) καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ Μητροπόλει συγκαλεῖν. Καὶ εἰ μὲν ἀπαντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον' εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτο εἴη, τοὺς γε πλείους ἐξάπαντος παρεῖναι δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γενέσθαι, καὶ οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλειόνων (ἦτοι) παρουσίας, ἢ ψήφου, γίνεσθαι τὴν κατάστασιν· εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὠρισμένα γίγνοιτο, μηδὲν ἰσχύει τὴν χειροτονίαν» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 160). Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐρμηνεύοντας τὸν ἰθ' καν. τῆς Ἀντιοχείας, λέει: «Ὀλίγην διαφορὰν ἔχει ὁ κανὼν οὗτος ἀπὸ τὸν δ' τῆς Α' Συνόδου· λέγει γὰρ καὶ οὗτος ὡσπερ ἐκεῖνος, ὅτι κανένας ἐπίσκοπος νὰ μὴν ψηφίζεται, ἢ νὰ χειροθετῆται, χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν ὁ Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας. Παρὼν δὲ αὐτός, πρέπει νὰ συγκαλῆ διὰ γραμμάτων καὶ τοὺς ἄλλους Ἐπισκόπους· καὶ ἐὰν μὲν ἔλθουν ὅλοι, εἶναι καλῆτερον, εἰ δὲ καὶ ἦναι δυσκολία εἰς τὸ νὰ συναχθοῦν ὅλοι, ἐξάπαντος οἱ περισσότεροι πρέπει νὰ εἶναι παρόντες, ἢ ἂν λείβουν σωματικῶς, ὅμως διὰ τῶν γραμμάτων αὐτῶν νὰ γίνων σύμφηφοι εἰς τὴν χειροτονίαν. Ἐὰν κατ' ἄλλον τρόπον γένη ἡ χειροτονία, νὰ μὴν ἔχει καμμίαν ἰσχύον, ἦτοι νὰ ἀκυροῦται» («Πηδάλιον», σελ. 416).

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΜΠΟΥΜΗΣ
Καθηγητῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἰεριχώ κατεσπάραξαν «τεσσαράκοντα καὶ δύο παῖδας»³.

Οἱ ἐν τῷ λάκκῳ ἑπτὰ λέοντες κατεσπάραξαν τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Δαρείου ριφθέντας ἄνδρας, καθὼς καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς γυναῖκάς των καὶ κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον οἱ λέοντες οὗτοι «ἐκυρίευσαν αὐτῶν... καὶ πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν ἐλέπτυναν (συνέτριψαν)»⁴ καὶ οἱ ἐν λόγῳ ἄνθρωποι «κατεβρόθησαν» ὑπὸ τῶν ὡς εἴρηται θηρίων «παραχρῆμα»⁵.

Περίπτωσεις ὑπὸ ἀνθρώπου ἐξοντώσεως σαρκοβόρου θηρίου.

Κατὰ παρέκκλισην ἐκ τοῦ θέματος θεωρῶ σκόπιμον νὰ ἐκθέσω τὸ παρὸν κεφάλαιον, καθὼς καὶ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον.

Λέων καὶ δὴ «σκίμνος... ὠρνούμενος» ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Σαμψὼν εἰς τὸν ἀμπελώνα Θαμναθά. Ὁ Σαμψὼν ἐκ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης παρέμεινεν ἄτρωτος, καθ' ὅσον ἀμέσως «συνέτριψεν»⁶ τὸν λέοντα τοῦτον μετὰ τσαύτης εὐχερείας, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐριφίου.

Ὁ Δαυὶδ ἐκαυχᾶτο, ὅτι ὁσάκις ἐπετίθετο («ἐπανίστατο») ἐναντίον τοῦ λέων ἢ ἄρκτος, συνελάμβανε τὰ ἐν λόγῳ θηρία ἐκ «τοῦ φάρυγγος»⁷ καὶ τὰ ἐφόνευε, τουτέστι τὰ ἐστραγγάλιζε. Ἄλλωστε οὗτος λόγῳ τῆς μεγάλης μυϊκῆς του ἰσχύος καὶ τοῦ ἀπαραμίλλου ψυχικοῦ του σθένους «ἐν λέουσιν ἐπαῖξεν ὡς ἐν ἐρίφοις καὶ ἐν ἄρκτοις (ἄρκοις) ὡς ἐν ἄρνασι προβάτων»⁸.

Ὁ Βαναίας «κατέβη καὶ ἐπάταξε (ἐθανάτωσε) τὸν λέοντα ἐν τῷ λάκκῳ ἐν ἡμέρᾳ χιόνος»⁹.

Περίπτωσις μὴ ἐπιθέσεως λεόντων.

Βασιλικῇ ἐπιταγῇ «ἐνέβαλον» τὸν Δαυὶδ «εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων», ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ ἐν λόγῳ προφήτης ἐξῆλθεν ἀβλαβῆς. Συγκεκριμένως οὗτος παρέμεινεν εἰς τὸν, ὡς εἴρηται, λάκκον ἐπὶ «ἡμέρας ἕξ. ἦσαν δὲ ἐν τῷ λάκκῳ ἑπτὰ λέοντες, καὶ ἐδίδοδο αὐτοῖς τὴν ἡμέραν δύο σώματα (ἀνθρώπων) καὶ δύο πρόβατα. τότε» ὅμως δὲν «ἐδόθη αὐτοῖς» τροφή, «ἵνα» μετὰ βουλμίας «καταφάγῃ τὸν Δαυὶδ... ὁ δὲ βασιλεὺς ἦλθε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ... καὶ ἰδοὺ Δαυὶδ καθή-

μενος... καὶ ἀνέσπασεν (ἐξῆγαγεν) αὐτὸν»¹⁰ ἐκ τοῦ λάκκου.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ ἐκ τῶν ἀγρίων θηρίων κίνδυνος τῶν ἀνθρώπων ἐξαίρεται ἐν τῷ ἱερῷ κειμένῳ. Συγκεκριμένως ὁ Μωυσῆς συμβουλεύει τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, ἵνα ὅταν ὁ, περὶ οὗ ὁ λόγος, λαὸς φθάσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας νὰ μὴ ἐξαφανίσῃ ἀμέσως («τὸ πάχος») τὰ ἔθνη τῶν ἀλλοφύλων, διὰ νὰ μὴ καταστῇ «ἡ γῆ ἔρημος καὶ» πληθυνθῶσιν ἐναντίον του «τὰ θηρία τὰ ἄγρια»¹¹.

Σχετικαὶ κοινωνικαὶ δοξασίαι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἰσραῆλιται ἐπίστευον, ὅτι αἱ ὑπὸ σαρκοβόρων θηρίων ἐπὶ ἀνθρώπων προκαλούμεναι κακώσεις, αἵτινες οὐχὶ σπανίως ἐξικνοῦνται μέχρι θανατώσεως, εἶναι συνέπεια τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀποτελοῦσι τὴν εἰς ἐκάστην περίπτωσιν θείαν τιμωρίαν.

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐφρονεῖθῃ ὡς ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ λέοντος, διότι προηγουμένως «παρεπίκρανε τὸ ρῆμα Κυρίου»¹².

Οἱ ὡς ἄνω ἔποικοι Βαβυλώνιοι κατεσπάραχθησαν ὑπὸ τῶν λεόντων, τοὺς ὁποίους «ἀπέστειλε Κύριος» ἐναντίον των, διότι οὗτοι «ἐν ἀρχῇ» τῆς ἐγκαταστάσεώς των, δηλαδὴ μικρὸν μετὰ ταύτην, εἰς τὰς πόλεις τῆς Σαμαρείας δὲν «ἐφοβήθησαν τὸν Κύριον»¹³.

Αἱ, ὡς εἴρηται, ἄρκοι κατεσπάραξαν τοὺς τεσσαράκοντα δύο παῖδας, διότι οἱ ἐν λόγῳ παῖδες περιέπαιζον τὴν ὥραν ἐκείνην τὸν Προφήτην Ἐλισαιέ. Ἴδου πῶς περιγράφει τὸ ἱερὸν κείμενον τὴν ἐν προκειμένῳ σκηνήν: Καθ' ὃν χρόνον ὁ Προφήτης οὗτος ἀνέβαινεν ἐκ τῆς Ἰεριχῆ εἰς Βαιθήλ, «παιδάκια μικρὰ ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως καὶ κατέπαιζον αὐτοῦ καὶ εἶπον αὐτῷ ἀνάβαινε, φαλακρέ, ἀνάβαινε. καὶ» ὁ, περὶ οὗ πρόκειται, Προφήτης «ἐξένευσεν ὀπίσω αὐτῶν καὶ εἶδεν αὐτά, καὶ κατηράσατο αὐτοῖς ἐν ὀνόματι Κυρίου» καὶ ἰδοὺ ἐξῆλθον δύο ἄρκοι ἐκ τοῦ δρόμου καὶ ἀνέρορηξαν ἀπ' αὐτῶν τεσσαράκοντα καὶ δύο παῖδας»¹⁴. Θεωρῶ σκόπιμον νὰ ὑπομνήσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἀρὰ (κατάρρα) τυγχάνει ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Καινῆς Διαθήκης¹⁵, χωρὶς νὰ ἐπιχειρηθῇ διὰ τῆς ἐν λόγῳ ὑπομνήσεως μείωσις τῆς ἱερότητος τῆς Παλαιᾶς Δια-

3. Βασιλειῶν Δ', 6', 21.

4. Δανιήλ, στ', 24.

5. Βῆλ καὶ δράκων, 42.

6. Κριταί, ιδ', 5, 6.

7. Βασιλειῶν Α', ις', 35.

8. Σοφία Σειράχ, μς', 3.

9. Παραλειπομένων Α', ια', 22.

10. Βῆλ καὶ δράκων, 31, 32, 40, 42.

11. Δευτερονόμιον, ις', 22.

12. Βασιλειῶν Γ', ιγ', 26.

13. Βασιλειῶν Δ', ις', 25.

14. Βασιλειῶν Δ', 6', 23, 24.

15. Παπαγιαννόπουλος, Γ. Γ.: Ψαλμικὴ ἀρὰ. «Ἐκκλησία», 64: 577-580, 612-615, 1987.

θήκης, καθ' ὅσον Αὐτός Οὗτος ὁ Δημιουργός ἀπεκάλυψε τὸ πανάγιον θέλημά Του εἰς μὲν τὴν Διαθήκην ταύτην διὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν Προφητῶν, εἰς δὲ τὴν Καινὴν διὰ τοῦ Μονογενοῦς Του Υἱοῦ. Ἔλλωστε «ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν»¹⁶.

Οἱ ὡς ἄνω ὑπὸ τοῦ Δαρείου ριφθέντες εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων καὶ ὑπ' αὐτῶν, ὡς προαναφέρθη, κατασπαραχθέντες καὶ παραχρῆμα καταβροθέντες ἀνδρες ἦσαν οἱ συκοφάνται, οἱ διαβαλόντες τὸν Δανιὴλ, τὸν ὁποῖον οἱ λέοντες οὗτοι προηγουμένως, ὡς ἐλέχθη, οὐδόλως ἔβλαψαν.

Εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ἀνωτέρω ἔρχεται καὶ ἡ δικαία κατὰ τῶν παραβατῶν ἀπειλὴ τοῦ Θεοῦ: «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν... ἐὰν... μὴ ὑπακούσητέ μου, μὴ δὲ ποιήσητε τὰ προστάγματά μου ταῦτα, ἀλλὰ ἀπειθήσητε αὐτοῖς... ἀποστελῶ ἐφ' ὑμᾶς τὰ θηρία τὰ ἄγρια τῆς γῆς καὶ κατέδεται ὑμᾶς... καὶ ἐρημωθῶσονται αἱ ὁδοὶ ὑμῶν»¹⁷. Ἐπίσης ὁ Ἵψιστος ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ Του δύναται νὰ ἀποστείλῃ κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν «πλήθος ἄρκων ἢ θρασεῖς λεόντας»¹⁸.

Ἐπίσης ὁ ἀρχαῖος οὗτος λαὸς ἐπίστευεν, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐξόντωσις τῶν ἀγρίων σαρκობόρων ζώων ὠφείλετο εἰς θεῖαν εὐεργετικὴν ἐπέμβασιν. Παραθέτω τὰ σχετικὰ περιστατικά:

Ὁ Σαμφὼν ἐφόνευσεν, ὡς προαναφέρθη, τὸν σκύμνον, ἐπειδὴ «ἦλατο ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Κυρίου» καὶ ὡς ἐκ τούτου κατέστη ἐν προκειμένῳ ἰκανός. Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν τὴν σχετικὴν σκηνήν: «κατέβη Σαμφὼν καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἰς Θαμναθά. Καὶ ἦλθεν ἕως τοῦ ἀμπελῶνος Θαμναθά, καὶ ἰδοὺ σκύμνος λέοντος ὠρνούμενος εἰς συνάντησιν αὐτοῦ καὶ ἦλατο ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Κυρίου, καὶ συνέτριψεν αὐτόν, ὥσει συντρίψει ἔριφον αἰγῶν, καὶ οὐδὲν ἦν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ (διὰ γυμνῶν χειρῶν), καὶ οὐκ ἀπήγγειλε τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ ὃ ἐποίησεν»¹⁹, τουτέστι τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμά του.

Ὁ Δαυὶδ, ὅστις ἐστραγγάλιζε μόνον διὰ τῶν χειρῶν του τοὺς λέοντας καὶ τὰς ἄρκους, ὁμολογεῖ τὴν εἰς τὴν δραστηριότητά του ταύτην θεῖαν ἐνίσχυσιν λέγων: ὁ «Κύριος... ἐξεΐλατό με ἐκ χειρὸς τοῦ λέοντος καὶ ἐκ χειρὸς τῆς ἄρκου»²⁰. Ἦτο ἄλλωστε γνωστόν,

ὅτι ὁ Δαυὶδ «ἐπορεύετο... μεγαλυνόμενος, καὶ Κύριος παντοκράτωρ μετ' αὐτοῦ»²¹.

Ὁ Βαναίας ἐπίσης, ὁ φονεύσας τὸν λέοντα, εἶχε δαυιλῆ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ἦτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Δαυὶδ καὶ ἐπὶ πλέον ἐπετέλεσε «πολλὰ ἔργα... ὑπὲρ» τῆς πόλεως Καβασαὴλ καὶ ὁ βασιλεὺς οὗτος τὸν «κατέστησεν... ἐπὶ τὴν πατριὰν αὐτοῦ (ἐπικεφαλῆς τῆς σωματοφυλακῆς του)»²².

Προσέτι οἱ ἀρχαῖοι Ἰσραηλίται ἐπρέσβευον, ὅτι ἡ μὴ ἐπίθεσις τῶν λεόντων κατὰ τοῦ Δανιὴλ ὠφείλετο εἰς τὴν θεῖαν προστασίαν. Ὁ Ἐλεάζαρος διακηρύττει τοῦτο ἐν τῇ προσευχῇ του λέγων: «βασιλεῦ μεγαλοκράτωρ, ὕψιστε, παντοκράτωρ Θεέ... τὸν... λέουσι κατὰ γῆς ριφθέντα θηρσὶ βορὰν Δανιὴλ εἰς φῶς ἀνήγαγες ἀσινῆ (ἀβλαβῆ)»²³. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὸν Ματθαῖον ἡ ἐν προκειμένῳ σωτηρία τοῦ Δανιὴλ ὠφείλεται εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς Θεῖας Δικαιοσύνης («ὁ Δανιὴλ ἐν τῇ ἀπλότῃ (ἀθωότητι) αὐτοῦ ἐρρύσθη ἐκ στόματος λεόντων») ²⁴.

Σ υ μ π έ ρ α σ μ α .

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐρεύνης τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προσέκυψαν πληροφορίαι ἀφ' ἐνὸς μὲν περὶ θανατώσεως ἀνθρώπων ὑπὸ σαρκობόρων ζώων καὶ δὴ λεόντων καὶ ἄρκων, ἐξοντώσεως τῶν ζώων τούτων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποφυγῆς τοῦ ἐκ τῶν ἐν λόγῳ θηρίων κινδύνου λόγω μὴ ἐπιθέσεως αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ περὶ τῶν σχετικῶν κοινωνικῶν δοξασιῶν. Συμφάνως ταῖς δοξασίαις ταύταις αἱ ἐκ τῶν ὡς εἴρηται ζώων κακώσεις, αἰτινες οὐχὶ σπανίως καθίστανται θανατηφόροι, ἀποτελοῦσι συνέπειαν τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐν προκειμένῳ ἐπεμβάσεως τῆς Θεῖας Δικαιοσύνης. Ἐπίσης ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν ἀποτελεῖ ἐξ ἐνὸς μὲν διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐξόντωσιν τῶν θηρίων τούτων ἡ ἄμεσος καὶ δαυιλῆς θεῖα ἐνίσχυσις, ἐξ ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ζώων κινδύνου ἡ ταχεῖα καὶ σωτηριώδης θεῖα προστασία.

Δρ ΙΩΑΝΝΗΣ Γ'. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἰατρός - Παθολόγος

Καθηγητῆς τοῦ Παν)μίου Ἰωαννίνων

16. Πρὸς Γαλάτας, γ', 24.

17. Λευϊτικόν, κστ', 13-15, 22.

18. Σοφία Σολομώντος, ια', 17.

19. Κριταί, ιδ', 5, 6.

20. Βασιλειῶν Α', ιζ', 37.

21. Παραλειπομένων Α', ια', 9.

22. Παραλειπομένων Α', ια', 22, 25.

23. Μακκαβαίων Γ', στ', 2, 7.

24. Μακκαβαίων Α', β', 60.

Η Α.Θ.Π. Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α΄ ΕΙΣ ΒΟΛΟΝ, ΤΡΙΚΑΛΑ ΚΑΙ ΜΕΤΕΩΡΑ (28-30 Σεπτεμβρίου 1990)*

Τὸ ἐπίσημο γεῦμα - Ἡ ἀναχώρηση.

Λίγο ἀργότερα, μὲ τὸ εἰδικὸ ἐλικόπτερο ποὺ ἔθεσε στὴ διάθεσή του ἡ «INTERAMERICAN», ὁ Πατριάρχης κατήλθε στὴν Καλαμπάκα (ξενοδοχεῖο «Διδάγη») ὅπου περετέθη ἐπίσημο γεῦμα σὲ 600 περίπου πρόσωπα, ἐφοδιασμένα μὲ προσκλήσεις. Πρὶν ὁ Παναγιώτατος εἰσελθεῖ στὸ ξενοδοχεῖο ἐγίνε ἀντικείμενο θερμῶν καὶ γεμάτων σεβασμοῦ ἐκδηλώσεων ἀπὸ ἑκατοντάδες χριστιανούς, ἐνῶ ἦταν καὶ πολλοὶ τουρίστες οἱ ὁποῖοι παρακολούθησαν μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τὰ γινόμενα.

Στὴν μεγάλη καὶ κατάμεστη αἴθουσα τοῦ ξενοδοχείου εἰσήλθαν τελευταῖοι ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἔλαβαν θέσεις στὴν κεντρικὴ τράπεζα, στὴν ὁποία παρακάθισαν τιμητικῶς ὁ (τότε) ὑπουργὸς Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Κοντογιαννόπουλος, ὁ Σεβ. Γέρον Χαλκηδόνος κ. Βαρθολομαῖος καὶ ὁ Μέγας Ἐδεργέτης τοῦ Πατριαρχείου κ. Παν. Ἀγγελόπουλος. Στὴ διάρκεια τοῦ γεύματος, ὁθόνας τοποθετημένες σὲ περίοπτα σημεῖα τῆς μεγάλης αἰθούσης, προέβαλαν φωτογραφικὰ στιγμιότυπα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Πατριάρχου, ἐνῶ ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος (Μεγάλου Μετεώρου) ἀπέδειξε τοὺς προσκεκλημένους συνδαιτημένους χάλκινο ἀνομινηστικὸ τῆς ἐπισκέψεως μετάλλιο καὶ μὲ ἐκπρόσωπό της, τὸν κ. Σπυρ. Κοντογιάννη, ἀναφέρθηκε στὴν ἱστορία τῆς Μονῆς καὶ εὐχαρίστησε τοὺς ἐπώνυμους χορηγούς τῶν ἐκδηλώσεων.

Πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἐγίναν οἱ καθιερωμένες προπώσεις. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Σεβ. Τρίκαλης καὶ Σταγῶν κ. Ἀλέξιο, εἶπε λίγα λόγια καὶ ὁ ὑπουργὸς κ. Κοντογιαννόπουλος. Ὁ Σεβασμιώτατος εἶπε:

«*Ἦνυσαι καὶ τετέλεσται*», ὅσον εἰς τὴν ἡμετέραν δύναμιν, τὸ τῆς Σῆς Προνοίας καὶ ὑπεραγάθου Πατρικῆς Ἀγάπης πολλῆς καὶ ὑπερκάλου Πατριαρχικῆς Παρουσίας ἐν τοῖς ἐνιαῦθα Μειωρομικτοῖς Σεβάσμασι πραγματοποιηθῆν ἰοῦτο ταξείδιον, μεστὸν καρπῶν ἀγλαῶν καὶ διδασκῶν εὐρυτέρων, ἀλλὰ καὶ οὐγενῆς μαριτωρίας καὶ καιαννοσοῦσης μουσικῆς οἰωπῆς ἐξ ὅσων παρ' Ὑμῶν ἐδιδάχθημεν καὶ λειτουργι-

κῶς ἐβιώσαμεν, Παναγιώτατε Δέσποτα, τὸ εὐλογημένον τοῦτο διήμερον ὑπὸ τοὺς βράχους καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις τῶν Μετεώρων.

Ἐδχαριστοῦμέν σοι Δέσποτα καὶ πάση τῇ Τιμῇ Συνοδείᾳ τῶν Ἀδελφῶν Ἀγίων Ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν Κληρικῶν καὶ Ὁσφιζιάλων τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τῶν συνακολουθησάντων ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀποδημίᾳ τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιώτη.

Ἐπὶ τοῦτοις ἐπιεικέστατέ μοι, Παναγιώτατε, ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ ἀγάπῃ Ὑμῶν ὑπὲρ πάντων καὶ ἐν τῇ διακρινούσῃ Ὑμᾶς πολλῇ καλωσύνῃ καὶ εὐγενεῖ διαθέσει, τὰ εὐχαριστήσω τὸν τε Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, τὸν Θειτάλον, τὸν γεραρὸν Προκαθήμενον τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, τὸν ἐν περιτοίᾳ καὶ συνέσει πηδαιουχοῦντα τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πράγματα, τὸν εὐδοκήσαντα ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐπὶ τῇ εὐσήμερῳ ταύτῃ ἀμφιειρηίδι ἐλθεῖν.

Ἐδχαριστῶ τοὺς Ἀγίους Ἀρχιερεῖς τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τοὺς παρισταμένους, ποὺ δὲν ἐφείσθησαν κόπων, ἵνα παρευρεθῶσι, τοὺς κυρίους Ὑπουργούς, τὰς Ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τῆς Χώρας καὶ τοῦ Νομοῦ, τοὺς εὐγενεῖς Χορηγούς, τὸν Τύπον καὶ τὰ μέσα ἐνημερώσεως, τοὺς κοπιῶσαντας ἐμφανῶς ἐν οἷς καὶ τὸν Ἐλλογιμώτατον Καθηγητὴν κ. Σπυρίδωνα Κοντογιάννην καὶ ἀφανῶς ποιηλοτρόπως, τὸν Ἱερὸν Κληρὸν, τοὺς μοναχοὺς καὶ τὸν φιλόχριστον Λαὸν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, ὅστις μετὰ μεγίστης προθυμίας παρεκολούθησε τὰς ἐκδηλώσεις. Τέλος δὲ τὸν Πανοσιολογιώτατον Καθηγούμενον π. Ἀθανάσιον, δι' ὅσα ἐν ἀγάπῃ πολλῇ πρὸς τὴν Μονὴν τῆς μετάνοίας του καὶ πρὸς τὸ ἔργον τῆς Μητροπόλεως μεγάλως συνεισέφερεν καὶ ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ οὐκ ἐπαύσατο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐορτῶν τὰ συνεισφέρειν ὑπὲρ τῆς ἀριστείας διεξαγωγῆς τῶν ἐορτῶν πρὸς Δόξαν Χριστοῦ, τοῦ Μοναχικοῦ Ἰδεώδους καὶ τῆς Μονῆς τῆς Μετάνοίας του.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἐδχαριστοῦμεν, ὑπὲρ ὧν ἴσμεν ἐκ τῆς ἀκωνότου πηγῆς τῶν Πατρικῶν καὶ Πατριαρχικῶν διὰ τὸν Ἀγιουμετωρῆτικόν τοῦτον χῶρον εὐλογιῶν καὶ διαθέσεων, τῶν προσευχῶν, τῆς Ἀγάπης, τῶν δακρῶν,

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 667 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18/1991 τεύχους.

τῶν ἐπιστηρικτικῶν δι' ἡμᾶς ἅπαντας συμβουλῶν καὶ παραινήσεων καὶ ταπεινόφρονες ὁμολογοῦμεν, ὅτι τὰ βήματα τὰ Ἀποστολικά καὶ αἱ κατευθύνσεις Σου, τοῦ Πρώτου τῆς Οἰκουμένης, διὰ τὸν Κλήρον καὶ τὸν Λαὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Ἅγιον θὰ ἀποτελοῦν ἐσαεὶ Κώδικα καὶ Δείκτην Πορείας. Ἡ φωτεινότης τοῦ Προσώπου Σου, ἔμπνευσιν ζωῆς ἐναρέτου, κατὰ Θεόν. Οἱ Λόγοι Σου ὑποθήκας Ἐθαγγελικάς, ἡ Νοσταλγία δὲ τοῦ ἰδεῖν καὶ αἰθερῆς τὴν Θειοτάτην Σου Παναγιώτητα καὶ κατασπασθῆναι τῆς Δεξιᾶς Αὐτῆς ἀβίαστον αἴτημα μυριοστόμων τῶν παρόντων ἐσχῆς καὶ πόθου διακαοῦς, μάλιστα δὲ τῶν Μοναχῶν τῆς Ἁγιωνύμου ταύτης πολιτείας.

Ἐρρωσθε οὖν, εἰς ἐτῶν ὀλίγων μακρότητα Παναγιώτατε Δέσποτα.

Ἐλλογήσατε τὸ τῆς Ἐκκλησίας Ποίμνιον.

Ἡμεῖς δέ, ὡς ταπεινὸς τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος, ὑψοῦμεν τὸ Ποιήριον ὑπὲρ ὑγιείας καὶ μακροημερεύσεως τοῦ Ἁγιοτάτου Πατρὸς καὶ Οἰκουμενικοῦ ἡμῶν Πατριάρχου Δημητρίου τοῦ Πρώτου, τοῦ εὐδοκήσαντος εἶναι σὺν ἡμῖν, τοῦ ἐγκαινίσαντος καὶ τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα ζωῆς καὶ ἀγιασμοῦ τῆς ἰσαγγέλου Μετεωριτικῆς Πολιτείας, τοῦ Ἁγιάσαντος καὶ Ἁγιάζοντος πάντας ἡμᾶς.

Τῆς Πατριαρχείας Σου, μνησθεὶς Κύριος ὁ Θεός. Δώη Σοι Κύριος κατὰ τὴν καρδίαν Σου καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν Σου πληρῶσαι.

Ἐμπλησθεὶς ἡ ψυχὴ Σου Χάριτος καὶ Δρόσου Ἀερώων.

Εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα.

Ἀπάντησε ὁ Οἰκ. Πατριάρχης Δημήτριος, ὡς ἑξῆς:

Ὁ ὄσιος Ἀθανάσιος ὁ Μετεωριτῆς, ἐκκινήσας ἐκ τῶν Νέων Πατρῶν, τῆς σημερινῆς Ὑπάτης, διὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἔφθασεν εἰς τὴν Πόλιν, ἣ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν τῶν μέσων τοῦ δεκάτου τετάριου αἰῶνος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης, τὸ πλέον περιόλεπτον κέντρον πολιτισμοῦ καὶ παιδείας ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Συναναστάσθη ἐκεῖ μὲ μεγάλας προσωπικότητας τῆς ἐποχῆς, ἐν οἷς ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Συναΐτης, ὁ ἐπιφανὴς διδάσκαλος τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὁ μετέπειτα Πατριάρχης Ἰσίδωρος, ὁ ἡσυχαστὴς Δανιὴλ καὶ ἄλλοι. Ἐφθασε μέχρι τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἀγωνιώδει αὐτοῦ πνευματικῇ ἀναζητήσει καὶ κατόπιν πάλιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅθεν, ὡς μοναχὸς πλέον, ἐλθὼν εἰς τὴν λιθόπολιν ταύτην τῆς

ἐπισκοπῆς Σταγῶν ἐγένετο ὁ ἰδρυτὴς τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων.

Μετὰ τῆς ἔδρας ἡμῶν, ἐκτὸς τῆς κατὰ τὰ νεανικά ἔτη παραμονῆς του, συνεδέετο καὶ διὰ τοῦ ὅτι ὁ Γέρον αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Στυλῆτης, ἀναχωρήσας ἐκ τῶν Μετεώρων, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Πόλιν ἐνθα καὶ ἐκοιμήθη. Ὁ Γρηγόριος ἐπεκρινῶναι συχνὰ δι' ἐπιστολῶν μετὰ τοῦ Ἀθανασίου. Τόσον δὲ συνεκινεῖτο ὁ τελευταῖος λαμβάνων τὰς ἐπιστολάς τοῦ Γέροντός του ἐπαιῦθα, εἰς τὰ Μετέωρα, ὥστε, ὅπως μᾶς πληροφορορεῖ ὁ βιογράφος του ἀνελεύειο «τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σιταλείας ἐπιστολάς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀνὰ χεῖρας λαμβάνων καὶ ἀναγινώσκων, ἀστακτὶ τὸ δάκρυον ἔρρεεν».

Εἰς τὴν Πόλιν θεία βουλήσει καὶ εὐδοκίᾳ ζῆ ἐπὶ αἰῶνας ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὁ Γέρον τοῦ Γένους καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. Μετὰ συγκινήσεως πολλῆς καὶ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦμεν ἐκεῖθεν τὰ ἐν Ἑλλάδι πνευματικὰ ἡμῶν ἔκγονα. Σήμερον ὅμως εἶναι ἰδιαίτερος μεγάλη ἡ χαρὰ ἡμῶν καὶ ἡ συγκίνησις, διότι ἐπικοινωνοῦμεν οὐχὶ μακρόθεν, διὰ γραμμάτων, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μεθ' ὄλων ὑμῶν τῶν καθημένων κύκλω εἰς τὴν ἐλλογημένην αὐτὴν τράπεζαν. Αἰσθανόμεθα νὰ ἀπευθύνεται πρὸς ἡμᾶς ὁ ὑμνωδὸς λέγων εἰς τοὺς ἀναβαθμῶν τοῦ ὄρθρου: «Κύκλω ἧς τραπέζης σου, εὐφράνθητι, καθορῶν σου, ποιμενάρχα, τὰ ἔκγονα, φέροντα κλάδους ἀγαθοεργίας» (ἦχος γ', ἀντιφ. γ').

Καὶ φέρετε ὄντως κλάδους ἀγαθοεργίας, τὰ ἐπιτεύγματα τῶν 600 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων. Ἀξίζουσι ἔπαινοι καὶ συγχαρητήρια εἰς τὸν ἀδελφὸν Μητροπολίτην Τρίκκης καὶ Σταγῶν κύριον Ἀλέξιον καὶ εἰς τὰς μοναστικὰς ἀδελφότητες τῶν Μετεώρων διὰ τὴν ἀορίαν ὀργάνωσιν τῶν ἐορτῶν, εἰς τὰς ὁποίας μετέχει σύμπας ὁ λαός, ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ ἡγεσίαν. Ἡ συμμετοχὴ αὐτὴ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Μοναχισμόν γλυκαίνουν τὴν πικρίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μοναχῶν ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς ἐναντίον αὐτῶν κατὰ τὸ παρελθόν.

Ἡ περιουσία τῶν μονῶν προσέρχεται ἐκ δύο πηγῶν. Πρῶτον ἀπὸ τὰς ἰδιοκτησίας τῶν μοναχῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἅμα τῇ κοινῇ αὐτῶν μεταβιβάζουσι εἰς τὴν μονὴν τὴν κινήτην καὶ ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν. Οἱ κτίτορες τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Βασιλαίου Θεοφάνης καὶ Νεκταρίου, γόννοι τοῦ ἐπιφανοῦς οἴκου τῶν Ἀφαραδῶν ἐξ Ἰωαννίνων, διέθεσαν τὴν τερασίαν πατρικὴν αὐτῶν κληρονομίαν, διὰ νὰ οἰκοδομήσουσι τὰ περικαλλῆ κτίσματα τῆς Μονῆς καὶ διὰ νὰ

ἀγοράσουν κτήματα πρὸς συντήρησιν τῆς ἀδελφότητος. Ἡ δευτέρα πηγὴ τῆς περιουσίας τῶν μονῶν εἶναι αἱ δωρεαὶ καὶ αἱ ἀφιερώσεις τῶν πιστῶν, τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν συνείδησιν δὲ ὄλων σχεδὸν τῶν λαῶν τοῦ κόσμου, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν ἀρχαιο-ελληνικὴν καὶ τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν παράδοσιν, πᾶν τὸ ἀφιερούμενον εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους εἶναι ἱερὸν καὶ ἀπαράβιαστον, ὃ δὲ νοσηζόμενος αὐτὸ θεωρεῖται ἱερόσυλος. Εἰς τὴν πανανθρωπίνην αὐτὴν συνείδησιν τῆς ἱερότητος τῶν ἀφιερουμένων ὀφείλεται καὶ ὁ σεβασμός, ὃν ἐπεδείξαντο πρὸς τὰς ἱεράς Μονὰς ἀκόμη καὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόθρησκοι ἡγεμόνες.

Ἡ παρουσία σήμερον ἐνταῦθα τοῦ θεοσεβοῦς Πρωθυπουργοῦ, εἶναι δεῖγμα τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀρχόντων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ Γένους καὶ ἐλπίς πλήρης ἀγαθῶν προοπτικῶν διὰ τὴν φίλην Ὁρθοδοξίαν, τὴν διανοιγομένην ἐν τῷ πελάγει τῆς Ἠνωμένης Εὐρώπης καὶ χορήγους διὰ τοῦτο τονώσεως καὶ ἐνισχύσεως. Αἱ πανηγύρεις καὶ τὰ αἰσθητά ὑπερφηφείας διὰ τὰς ἀρετὰς τῶν προγόνων δὲν ὠφελοῦν, ἐὰν δὲν μιμηθῶμεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἔργων, ὡς τονίζει ὁ βιογράφος τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου: «Ὁδὸ γὰρ ἀνύσειε τοῦτο ἡμᾶς, ἐπὶ προγόνων πεποιδέναι ἀρετῆ, εἰ ἐν ἀμελείᾳ ζῶμεν».

Ἡμεῖς ἐκ πατρικοῦ ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦντες τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐλπίζοντες εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, πέραν τῆς ἀνθρωπίνης προσπάθειας, ἐγείρομεν τὸ ποτήριον ὑπὲρ ὑγείας καὶ μακροημερευσεως τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυρίου Σεραφεῖμ, τοῦ ἐξοχωτάτου κυρίου Πρωθυπουργοῦ μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ πάντων τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, πάντων ὑμῶν τῶν παρακαθημένων ἐν τῇ τραπέζῃ ταύτῃ καὶ ὑπὲρ εὐσταθείας καὶ προκοπῆς τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Μειεῶρων καὶ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὴν ἡμέλια τοῦ Πατριάρχου κάλυψαν ζωηρὰ καὶ παρατεταμένα χειροκροτήματα πρὸς ἐπαινετήφθησαν καθὼς οἱ δύο Προκαθημένοι ἀποχωροῦσαν ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοῦ γεύματος.

Περίπου στίς 4 μ.μ. τῆς Κυριακῆς 30 Σεπτεμβρίου 1990 ἔληξε ἡ ἐπίσημη ἐπίσκεψις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου στὰ Τρίκαλα - Καλαμπάκα - Μετέωρα. Ὁ ὑψηλὸς Ἐπισκέπτης πέρασε καὶ πάλι ἀπὸ τὸ Ἐπισκοπεῖο στὰ Τρίκαλα, ἀναπαύθηκε γιὰ λίγη ὥρα, συνομίλησε μὲ τὸν οἰκετὸ Ἱεράρχη κ. Ἀλέξιο καὶ ἀναχώρησε γιὰ τὸ ἀεροδρόμιο Νέας Ἀγχιάλου ἀπ' ἔπου τὸ βράδυ ἔφυγε ἀεροπορικῶς γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸν συνόδευσε ὡς τὰ ἔρια τῆς ἐκ-

κλησιαστικῆς ἐπαρχίας τοῦ ὁ Σεβ. κ. Ἀλέξιος. Ἐκεῖ τὸν κατευόδωσε καὶ δέχθηκε γιὰ μία ἀκόμη φορά τὴς εὐχαριστίες καὶ τὴν εὐλογία τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου τοῦ Α' γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τὸ θεοφιλὲς ποίμνιό του, πρὸς μὲ τὴν εὐλόγησιν καὶ τὸν σεβασμὸν του ἔδειξε στὸ διήμερο 29 - 30 Σεπτεμβρίου πόσο ὑψηλὰ ἔχει τοποθετημένο τὸ Σύμβολο τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τὸν Πατριάρχη τοῦ Γένους!

Εὐχαριστήριες ἐπιστολές.

Ὁ Σεβ. Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Ἀλέξιος, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσι τῆς ἐπισήμου ἐπισκέψεως τοῦ Πατριάρχου ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὴν κατωτέρω ἐπιστολή:

Τῇ Α.Θ.Π. τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ
Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης
καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῳ
Κυρίῳ μοι, Κυρίῳ Δημητρίῳ
Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Μυριοστόμος ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρων τῆς Ἐπαρχίας μου ἡ εὐχαριστιακὴ φωνή, ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Πατριάρχου. Ὁσάννῃ τῷ Γεραρῷ καὶ Πράῳ καὶ Γλυκυσίῳ καὶ Μεγάλῳ τῆς Ὁρθοδοξίας Προκαθημένῳ.

Ἀρχοντες καὶ Ἀρχόμενοι, Κλήρος καὶ Λαός, Παῖδες καὶ Γέροντες ἀμιλλῶνται εἰς ἀπόηγον θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνου διὰ τὴν Εἰσηρικὴν Πορείαν καὶ Διδαχὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἡμῶν Πατριάρχου.

Ἐγὼ δέ, ταπεινὸς Ἐπίσκοπος καὶ Μητροπολίτης τῆς Ἐπαρχίας, εὐλογῶ τὸ Ὑπερῦμνητον Ὄνομα τοῦ Ἀρχιεπίμενος διὰ πάντα ὅσα ἡ Δεξιὰ Δημητρίου τοῦ Α' εἰργάσατο ἐν αὐτῇ.

Μεταφέρω τὸν νύκτον σεβασμὸν καὶ τὸν προσορνητὸν ἀσπασμὸν τοῦ Ὁρθοδόξου Ποιμνίου μου, «ὁμολογοῦντος τὴν Χάριν, κηρύττοντος τὸν ἔλεον, οὐ κρύπτοντος τὴν εὐεργεσίαν».

Παναγιώτατε,

Ἡ Μαρτυρία τῆς Πατριαρχικῆς Ἱεραποδημίας μετὰ τῆς Τιμίας Αὐτῆς Συνοδείας εἰς τὴν Ἀγίονοπολιν καὶ Βραχόπολιν τῆς Μειεωρικῆς κατὰ Σταγούς Θηβαΐδος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μου, ὡς Δρόσος Ἀερῶν κατέβη ἐπὶ τὰς καρδίας πάντων ἡμῶν, ἐγγνωμότως ἐνθυμουμένων τὸ Ἱερὸν Πρόσωπον καὶ τὰς Πατριαρχικὰς παροινέσεις τῆς Ὑμετέρας Θεοτατῆς Παναγιότητος, ὑπὲρ ἧς «ἐν ἐνὶ στόματι καὶ

μῆ καρδίᾳ καὶ ὑπὲρ μακροημερεύσεως Αὐτῆς Κλή-
ρος καὶ Λαοῦ προσενχόμεθα.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, πόθῳ κατασπαιζόμενος τὴν Ὑμε-
τέραν Δεξιάν, διατελῶ μετὰ σεβασμοῦ θαυμάσιου καὶ
ἄκρας ἀφοσιώσεως.

† Ὁ Τρίκκης αἱ Σταγῶν ΑΛΕΞΙΟΣ

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀπάντησε στὶς 6 Ὀ-
κτωβρίου:

Ἐρωτῶτε Μητροπολίτα Τρίκκης καὶ Σταγῶν,
ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργ-
γὲ τῆς ἡμῶν Μειριότητος κύριε Ἀλέξιε, χάρις εἴη
τῇ ὑμετέρᾳ Ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

Αἰσίως, τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι, ἐπι-
σιτρέφαντες εἰς τὴν Ἔδραν ἡμῶν μετὰ τὴν πρόσφα-
τον ἐπίσκεψιν καὶ εἰς τὴν θεόσωστον ἐπαρχίαν τῆς
ὑμετέρας φιλιότητος Ἱερότητος, καὶ εἰς τὴν μοναστι-
κὴν Πολιτείαν τῶν Μειτέρων, ἔνθα προέστημεν τῶν
ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ 600ῇ ἐπετειῶ ἀπὸ
τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Θείας Μετα-
μορφώσεως Μεγάλου Μειτέρου, αἰσθανόμεθα θαυ-
μάσιον τὴν ἀνάγκην ἵνα καὶ διὰ τοῦ παρόντος Πα-
τριαρχικοῦ ἡμῶν Γράμματος ἐκφράσωμεν πρὸς αὐ-
τὴν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας διὰ τὴν γενομέ-
νην πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν τιμίαν συνοδείαν ἡμῶν κατὰ
τὴν ἄφιξιν καὶ τὴν ἀναχώρησιν ὑψηλὴν τιμητι-
κὴν ὑποδοχὴν καὶ προπομπήν, ὡς καὶ διὰ τὴν καθ'
ὄλον τὸ διάστημα τῆς διελεύσεως καὶ παραμονῆς ἡ-
μῶν ἐν τοῖς ὄροις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἐπ' αὐ-
τῆς καὶ τῶν ἐκκλησιῶν συνεργατῶν αὐτῆς καὶ ὑπὸ
τοῦ εὐσεβοῦς ποιμνίου ὑμῶν πρὸς τὴν Μητέρα Ἀ-
γίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ πρόσω-
πον ἡμῶν ἐπιδειχθεῖσαν προσοχὴν καὶ τὰ ἐκδηλω-
θέντα αἰσθήματα πολλῆς ἀγάπης, ὑψίστης τιμῆς καὶ
βαθέος σεβασμοῦ.

Αἱ εὐγενεῖς ἐκδηλώσεις καὶ προσφορὰ εἰς ἃς
προῆλθεν ἡ ὑμετέρα Ἀγάπη πρὸς τὴν ἡμῶν Μειριό-
τητα δὲν εἶναι δυνατὸν ἵνα μὴ συγκινῶσιν ἡμᾶς θα-
υμάσια καὶ ἀνακουφίζωσιν ἡμᾶς ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν
προωθησαρχικῶν ἡμῶν εὐθυνῶν.

Ἐκφράζοντες ὀλοκαρδίως τὰς εὐχαριστίας τῆς
Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν προσωπικῶς, εὐχόμε-
θα ὑπὲρ μακροημερεύσεως περισπουδάσιου ἡμῖν Ἱε-
ρότητος ἐν ὑγείᾳ ἀσιτημῆ καὶ ἀδιαπίπτῳ καὶ ὑπὲρ
ἐνισχύσεως ἡμῶν καὶ κραταιώσεως αὐτῆς ἀπὸ Θεοῦ
ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν ποιμαντορικῶν αὐτῆς εὐθυνῶν, καὶ
περιπυσσόμεθα αὐτὴν φιλήματι ἁγίῳ καὶ ἐλλογοῦ-
μεν ἀπὸ καρδίας τὸν φιλόχριστον αὐτῆς λαόν.

Εἶεν παρὰ Θεοῦ τὰ ἔτη τῆς ὑμετέρας Ἱερότητος
ὄτι πλείστα, ὑγιεινά, ἀγλαόκαρπα καὶ σωτήρια.

αὐτῷ Ὀκτωβρίου σι'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

* * *

Ἔτσι ὀλοκληρώθηκε ἡ τρίτη —καὶ τελευταία—
ἐπίσημη ἐπίσκεψις στὴν Ἑλλάδα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-
τριάρχου Δημητρίου τοῦ Α'. Ἐνα ἀκριβῶς χρόνος με-
τά, στὶς 2 Ὀκτωβρίου 1991, ὁ Δομήτωρ τῆς Ἐκκλη-
σίας θὰ τὸν καλοῦσε πλησίον Του, «ἵνα ἀναπαυθῆ ἐκ
τῶν κόπων αὐτοῦ». Ὅπως ἐπιστημάνθηκε πολὺ ὀρθά,
«ὁ σεπτὸς Πατριάρχης διὰ τῶν ἐπισκέψεων του ἔφε-
ρεν εἰς τοὺς Ἑλληνας... μετὰ τῆς αὔρας τοῦ Βοσπό-
ρου τὸ ἄρωμα τοῦ λιβανωτοῦ καὶ τὸν γλυκὸν ἀντίκ-
λον τῶν καταναγκτικῶν φαλμφοδιῶν τοῦ πανσέπτου Πα-
τριαρχικοῦ Ναοῦ, τοὺς ἀλαλήλους στεναγμοὺς τοῦ Γέ-
νους, τὰς πρὸς τὸ Βυζάντιον συνηρητημένας ἱερὰς μνή-
μας, τὸ ζῶν ὕδωρ τῆς πολυκρούνου πηγῆς καὶ κρήνης
τοῦ Φαναρίου...» (περ. «Ἐκκλησία», 15/15.10.90, τ. 531).

Εἶη αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ!

(Τέλος)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Η. ΛΕΚΚΟΣ

Δ/ντῆς Ἐκδόσεων Ἀποστολικῆς Διακονίας

Πρωτοσερ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού,
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

(ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας)

Ἐνα βιβλίον ποὺ βοηθεῖ τὸν ἀναγνώστη νὰ συνει-
δητοποιήσει τὴ διακονικὴ, μαρτυρικὴ καὶ ἀγωνιστι-
κὴ πορεία τῆς Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερα στὴν ἐποχὴ
μας, ποὺ ἡ πνευματικὴ σύγχυση αὐξάνει ἐπικινδύ-
να καὶ ἡ Ἀλήθεια γίνεται ὄλο καὶ πὺρ δυσδιάκριτη.

Γράψατε: Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἰασίου 1,
115 21 Ἀθήνα, τηλ. 722.8008.

Βιβλιοπωλεῖο: Δραγατσανίου 2, Πλατ. Κλαυ-
θμώνος, τηλ. 322.8637.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι σήμερα εἶναι ἡ σπουδαιότερη Σχολὴ μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἡ ὁποία ἀπέδωσε στὴν ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐξαιρετικούς ἐπιστήμονες κληρικούς καὶ λογίους. Ἰδρυτές τῆς ὑπῆρξαν οἱ ἀδελφοὶ Μάνθος καὶ Γεώργιος, οἱ μεγάλοι αὐτοὶ εὐεργέτες, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν πατρίδα προσέφεραν τὴν περιουσία τους καὶ ἴδρυσαν στὴν Ἀθήνα τὴν μεγαλύτερη Σχολὴ γιὰ τὴν μόρφωση καὶ προετοιμασία τῶν μελλόντων «νὰ ἐνδυσθῶσι τῆς Ἱερωσύνης τὸ ἔνδυμα».

Ὁ Μάνθος Ριζάρης, πλούσιος ἔμπορος τῆς Νίσσης τῆς Ρωσίας, ἐνωρὶς ἔγινε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ἐβοήθησε ὅσον ὀλίγοι στὴν μεγάλη ὑπόθεση τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθνους ἀγῶνος. Μὲ τὴ συνεργασία τοῦ μεγάλου διδασκάλου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ἴδρυσε τὸ 1814 στὴν ἰδιαιτέρα του πατρίδα, στὸ χωριὸ «Μονοδένδρι» Ζαγορίου τῆς Ἡπείρου σχολεῖο, τὸ ὁποῖο διατηρεῖται μέχρι σήμερα. Τὸ 1824 ἀπέθανε ὁ Μάνθος Ριζάρης καὶ κληρονόμος τῆς μεγάλης περιουσίας του ἔγινε ὁ ἀδελφός του Γεώργιος. Ὁ Γεώργιος Ριζάρης ἀπεφάσισε νὰ ἰδρύσει Σχολὴ στὴν Ἀθήνα καὶ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἄρχισε νὰ ἀγοράζει κτήματα. Τὸ 1835 ἦλθε στὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τοὺς φίλους καὶ συνεργάτες του Κωνσταντῖνο Οἰκονόμο, Μισαήλ Ἀποστολίδη καὶ Κοραῖ Ἀπεφάσισε τὴν ἴδρυση καὶ λειτουργία τῆς Σχολῆς, ἐκκληρῶν ἱερὸ χρέος ἀπέναντι τῆς μνήμης τοῦ ἀδελφοῦ του Μάνθου. Τὸ 1841 μὲ τὴν συνεργασία τοῦ Ἡπειρώτου εἰσαγγελέως Ν. Ἰωαννίδου συνέταξε τὴ Διαθήκη του μὲ τὴν ὁποία ὥρισε νὰ κυβερνᾷ τὴ Σχολὴ Συμβούλιο ἐκ δέκα μελῶν καὶ τὴν ἐποπτεία νὰ ἀσκεῖ ἡ Κυβέρνηση. Τὸ ἴδιο ἔτος τὴν 1η Ἰουνίου ἀπέθανε ὁ Γεώργιος Ριζάρης καὶ ἐτάφη στὸ χῶρο τῆς Σχολῆς πλησίον τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὸ πρῶτο Συμβούλιο συνήλθε τὸν Αὐγουστο τοῦ 1841 στὸ σπίτι τοῦ Ἀρχιμανδριτοῦ Μισαήλ Ἀποστολίδου, τοῦ πρώτου Διευθυντοῦ καὶ ἀργότερα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Τὸν Μαῖο τοῦ 1843 κατετέθη ὁ θεμέλιος λίθος τῆς Σχολῆς τὸν δὲ Μαῖο τοῦ 1844 ἄρχισε τὴ λειτουργία τῆς. Στὰ ἐγκαίνια παρέστη ὁ Βασιλεὺς Ὁθων, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, ὁ Πρωθυπουργὸς Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος μὲ πολλοὺς Ὑπουργούς. Πρῶτοι καθηγητὲς ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους Γεώργιος Γεννάδιος καὶ Μισαήλ Ἀποστολίδης (1841-1862). Διακεκρυμένοι Διευ-

θυντὲς ὑπῆρξε ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου Σωκράτης Κολιᾶτσος (1863-1889). Ὁ Ζῆκος Ρώσης (1866-1912), ὁ Ἰωάννης Ἀργυριάδης (1870-1900), ὁ σοφὸς Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Διευθυντὲς (1911-1923) προσέδωσαν μεγάλο κῦρος στὴ Σχολή.

Καμμιά ἄλλη Σχολὴ στὴν Ἑλλάδα δὲν ἐχρησιμοποίησε τόσο μεγάλες προσωπικότητες ἀπὸ ἔποψη ἐθνικοῦ κύρους, σοφίας καὶ προσωπικότητος. Γι' αὐτὸ καὶ καμμιά ἄλλη Σχολὴ δὲν ἀπέδωσε τόσοσους καρπούς, ὅσους ἡ Ριζάρειος. Παρὰ τὶς ἀντίξοες περιστάσεις (ἐπίταξη ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀλλαγὲς νόμων, προβλήματα στὴν ἔνταξη τῶν ἀποφοίτων στὴν Ἐκκλησία μετὰ τὴ λήψη τοῦ πτυχίου κ.λπ.) ἐξεπλήρωσε πλήρως τὸ καθήκον τῆς καὶ ἀνεδείχθη μέγα ἐκπαιδευτήριον «ἀληθοῦς ἐκκλησιαστικῆς μορφώσεως».

Τὸ 1958 σὲ νέους χώρους στὸ Χαλάνδρι ἀναθεμελιώθηκε ἡ Σχολὴ παρουσία τοῦ Βασιλέως, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ πολλῶν ἐπισήμων. Σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἄρχισε τὴ λειτουργία τῆς μὲ Διευθυντὴ τὸν Ἀρχιμανδριτὴ Μάξιμο Δασκαλάκη καὶ ἐκλεκτὸ καθηγητικὸ προσωπικὸ Πανεπιστημιακῶν καὶ ἄλλων πεπαιδευμένων διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι κατῴρθωσαν νὰ μεταφέρουν τὸ Ριζάρειο πνεῦμα στὰ νέα δεδομένα μὲ πολλὴ ἐπιτυχία καὶ ἀξιοζήλευτη ἀπόδοση.

Μέχρι σήμερα λειτουργεῖ κανονικὰ καὶ ἀποτελεῖ πρότυπο Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς μὲ προδιαγραφόμενον εὐοίονο μέλλον.

Ἡ Διαθήκη τοῦ Ἰδρυτοῦ.

Βάση καὶ ἀφετηρία γιὰ κάθε σκέψη καὶ πρόταση σχετικῶς μὲ τὸ μέλλον τῆς Σχολῆς δὲν δύναται νὰ μὴ εἶναι ἡ Διαθήκη τοῦ αἰδίου ἱδρυτοῦ τῆς Γεωργίου Ριζάρη, ὁ ὁποῖος κατέλιπε ὀλόκληρη τὴν περιουσία του πρὸς σύσταση καὶ διατήρηση τῆς Σχολῆς, τῆς ὁποίας τὸν σκοπὸ διαγράφει στὸ 72 ἄρθρο ὡς ἐξῆς: «Σκοπὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ταύτης Σχολῆς εἶναι νὰ χορηγῇ εἰς νέους ἔχοντας τὰς ἀπαιτούμενας προπαιδευτικὰς γνώσεις, τοιαῦτα διδακτικὰ μέσα, ὥστε εἰς διάστημα πέντε ἐτῶν νὰ εἶναι εἰς στάσιν νὰ ἐνδυσθῶσι τὸ ἱερὸν σχῆμα τῆς Ἱερωσύνης γινόμενοι ἱερεῖς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς πενταετοῦς σπουδῆς. Ἡ ἐν τῇ αὐτῇ Σχολῇ ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ εἶναι πρὸ πάντων τοιαύτη, ὥστε νὰ συντελῇ καὶ εἰς τὴν ἐπιστη-

μονικὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας». Ὁ ἰδρυτὴς δραματί-
ζεται τῇ Σχολῇ του ὡς τῇ μόνῃ «ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ χώ-
ρᾳ Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν» στὴν ὁποία θὰ διδάσκων-
ται «ὅσοι σκοπεύουσι νὰ ἐνδυθῶσιν Ἰερωσύνης ἔνδυ-
μα». Κατὰ τὰ πρότυπα τῆς Ρωσικῆς ἐκκλησιαστικῆς
ἐκπαιδεύσεως ἤθελε τῇ Σχολῇ ἀνωτέρα μὲ μαθήματα
ἐγκυκλίου ἀλλὰ καὶ θεολογικῆς μορφώσεως καὶ Πανεπι-
στημιακούς καθηγητὰς διακρινόμενους γιὰ τὴν παι-
δείαν καὶ τὴν ἠθικὴ τους. Μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐγ-
κυκλίων μαθημάτων ἤθελε νὰ προσφέρει πληρέστερα
μόρφωση ὄχι μόνον θεολογικὴ στοὺς ὑποψηφίους ἱερεῖς
ὥστε νὰ ἀνταποκρίνονται πλήρως στὸ πομπαντικὸ τους
ἔργο. Ἀπέβλεπε στὴν ἐξύψωση τοῦ μορφωτικοῦ ἐπι-
πέδου τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ ποθοῦσε τὴν αἴγλη τῆς
Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε τόσο σεβασμὸ
ὅσο ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς διαπρέφαντες στὴν ἀλλοδαπὴ
Ἑλληνες. Πολύπειρος καθὼς ἦταν ὁ Γ. Ριζάρης ἔτα-
ξε μὲν ὡς σκοπὸ τῆς Σχολῆς τὴν μόρφωση τῶν ὑπο-
ψηφίων ἱερέων, ἐγνώριζε ὅμως, ὅτι δὲν θὰ προσήρχον-
το ὅλοι οἱ ἀπόφοιτοι στὶς τάξεις τοῦ ἱεροῦ κλήρου.
Γι' αὐτὸ ἐζήτησε ἐγγυήσεις καὶ ἔθεσε ὄρο σὲ περι-
πτωση μὴ χειροτονίας νὰ ἐπιστρέφουν τὰ τροφεῖα.
Τόση ἦταν ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἰδρυτοῦ, ὥστε ἀποκλειστι-
κῶς καὶ μόνον νὰ φοιτοῦν στὴ Σχολὴ ὅσοι πρόκειται
νὰ ἱερωθῶσιν.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1918 ἐλειτούργησε ἡ Ριζάρειος
Σχολὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διατάξεων τῆς Διαθήκης μὲ
μικρὲς μόνον ἀποκλίσεις, μὲ κύκλον πενταετοῦς φοιτή-
σεως, στὸν ὁποῖο ἐκτὸς τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων
συμπεριλαμβάνοντο πολλὰ μαθήματα τοῦ θεολογικοῦ
κλάδου ἀκόμα δὲ καὶ τὸ μάθημα τῆς ἑβραϊκῆς γλώσ-
σης. Τὸ ἐκλεκτὸ διδακτικὸ προσωπικὸ ἀνύψωσε καὶ
διετήρησε τῇ Σχολῇ σὲ ὑψηλὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο
καὶ ὅπως ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται, διεκρίθη μεταξὺ
τῶν ὑπολοίπων διδακτηρίων τῆς χώρας. Ἄν καὶ ὁ
σκοπὸς τῆς παροχῆς πλήρους μορφώσεως ἐπετεύχθη,
ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς προσελεύσεως τῶν ἀποφοίτων
τῆς στὴν ἱερωσύνη κατ' ἐλάχιστον ἐξεπληρώθη. Μὲ
παρεμβάσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου στὴν πολι-
τεία κατεβλήθη προσπάθεια ἀντιμετώπισεως τοῦ μεγάλου
προβλήματος τῆς μετὰ τὴν ἀποφοίτηση ἀπασχο-
λήσεως τῶν ὑποψηφίων μέχρι τῆς χειροτονίας. Ἦταν
πράγματι τραγικὴ ἡ θέση τῶν ἀποφοίτων τῆς Σχο-
λῆς, οἱ ὁποῖοι ὕστερα ἀπὸ μία δαυρὴ μὲ μόρφωση εὐρί-
σκοντο χωρὶς θέση καὶ πόρους ζωῆς. Μὲ τὴν ἰδρυση
Παιδαγωγικοῦ τμήματος, οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ ὁποίου θὰ
διωρίζοντο δημοδιδάσκαλοι μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐχει-
ροτονοῦντο συμπληρουμένου τοῦ πρὸς χειροτονίαν χρό-
νου, ἐπεδιώχθη ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῶν

ἀποφοίτων τῆς Ριζαρείου. Ὁ συνδυασμὸς ἱερέως καὶ
διδασκάλου ἐθεωρήθη ἄριστος. Δυστυχῶς ὅμως ἐλάχι-
στοι ἐκ τῶν διορισθέντων διδασκάλων ἐχειροτονήθη-
σαν. Ἐκ τῶν 400 δημοδιδασκάλων τρεῖς μόνον ἐχειρο-
τονήθησαν (Συνεδρία Ριζαρείου 25-1-1940).

Τὸ 1945 (Α. Ν. 540) ἡ Ριζάρειος κατετάγη στὶς
ἑπτατάξιες Ἐκκλησιαστικὲς Σχολές καὶ μὲ αὐτὴ τὴν
μορφὴ μὲ μικρὲς ἀποκλίσεις, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀλλαγές
στοὺς νόμους ποὺ διέπουν τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαί-
δευση, λειτουργεῖ μέχρι σήμερα.

Ἐ κ κ λ η σ ι α σ τ ι κ ῆ μ ό ρ φ ω σ η κ α ι
ἱ ε ρ α τ ι κ ῆ κ λ ῆ σ η.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πρέπει νὰ διευκρινισθῇ, ὅτι ἄλλο
πρόβλημα εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μόρφωση τῶν νέων
καὶ ἄλλο ἡ προσέλευσή τους στὶς τάξεις τοῦ ἱεροῦ
Κλήρου. Τὸ πρῶτο εἶναι ἀποκλειστικὸ ἔργο τῆς Σχο-
λῆς. Τὸ δεύτερο εἶναι ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς
Πολιτείας. Ἡ Σχολὴ παρέχει στοὺς ἱεροσπουδαστὲς
τὴν ἀνάλογη γιὰ τὴν ἱερωσύνη μόρφωση. Δὲν ἐξαρτᾶ-
ται ὅμως ἀπὸ αὐτὴν ἡ προσέλευσή τους στὴν ἱερωσύ-
νη. Βεβαίως παρέχει κάθε βοήθεια καὶ καταβάλλει
κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ ἐμπνεύσει καὶ χειροαγωγήσει
τοὺς μαθητὲς τῆς πρὸς τὴν ἱερωσύνη. Δὲν εἶναι ὅμως
ἐκείνη ἡ ὁποία ἔχει τὴ δυνατότητα καὶ διαθέτει τοὺς
τρόπους γιὰ τὴν μέχρι τοῦ χρόνου τῆς χειροτονίας ἐ-
πίλυση τοῦ βιοποριστικοῦ προβλήματος. Ἀναμφιβόλως
ἡ Ριζάρειος προσέφερε μεγάλα πνευματικὰ κεφάλαια
στὴ χώρα μας. Ἀρχιερεῖς, Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου,
πολιτικοί, ἄνθρωποι διακρινθέντες στὰ Γράμματα, στὴν
ἐκκλησιαστικὴ διακονία καὶ στὴν ἐκπαιδευτικὴ λει-
τουργία προήλθαν ἀπὸ τὶς τάξεις τῆς. Σ' αὐτοὺς
προσέφερε ἐκκλησιαστικὴ μόρφωση. Γιὰ τὴν προσέ-
λευσή τους ὅμως στὴν ἱερωσύνη δὲν ἀπαιτεῖται μόνον
ἡ μόρφωση, ἀλλὰ καὶ ἄλλες προϋποθέσεις οἱ ὁποῖες
ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς ἰδίους καὶ ἀπὸ ἄλλους παράγον-
τες. Ἡ εὐθύνη τῆς Σχολῆς ἐγκεῖται στὴν παροχὴ τῶν
καταλλήλων ἐφοδίων γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἱεροσπου-
δαστῶν τῆς πρὸς τὴν ἱερωσύνη καὶ τῆς δημιουργίας
τοῦ ἀναλόγου πνευματικοῦ κλίματος γιὰ τὴν καλλιέρ-
γεια τῶν κλίσεων.

Ἐνα μεγάλο πρόβλημα ποὺ δυσχεραίνει τὴν ἐκ-
πλήρωση τῆς ἀποστολῆς τῆς Σχολῆς εἶναι τὸ χρονι-
κὸ κενὸ ποὺ μεσολαβεῖ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἀποφοι-
τήσεως μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων ἡλικίας
πρὸς χειροτονίαν. Μὲ τὶς καλύτερες προϋποθέσεις
τουλάχιστον πέντε ἔτη ὁ ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς χρειά-
ζεται κάποιον νὰ ἀπασχοληθεῖ μέχρις ὅτου ἐτοιμασθεῖ
χρονικῶς καὶ κοινωνικῶς διὰ τὴν χειροτονία. Τὸ κενὸ

αὐτὸ πολλοὶ καλύπτουν τρεπόμενοι σὲ διάφορες ἐργασίες σχετικές ἢ ἄσχετες μὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ διακονία ἀπὸ τὶς ὁποῖες δύσκολα ἀποδεσμεύονται ὅταν θὰ ἔλθει ἡ ὥρα διὰ τὴν χειροτονία. Ἄλλοι τρέπονται σὲ ἄλλες ἀνώτερες ἢ ἀνώτατες Σχολές, καὶ ἀπομακρύνονται ἔτσι τοῦ ἀρχικοῦ των σκοποῦ. Μόνο ὅσοι ἀκολουθήσουν θεολογικὴ σπουδὴ ἔχουν τὶς περισσότερες πιθανότητες γιὰ τὴν ἱερωσύνη. Καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὅμως πολλοὶ ἀποξενούμενοι ἀπὸ τὸ θερμὸ πνευματικὸ περιβάλλον τῆς Σχολῆς καὶ ἐμπλεκόμενοι στὸ κοσμικὸ πνεῦμα προτιμοῦν τὴν καθηγητικὴ ἔδρα ἀπὸ τὸ ἱερὸ θυσιαστήριον.

Ἡ ἐργασία εἶναι τιμὴ. Δὲν εἶναι ὅμως τιμητικὸ γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Πολιτεία οἱ ὑποψήφιοι ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μία ἑπταετία ἐγαλουχήθησαν μὲ τὰ νόματα τῆς εὐσέβειας καὶ τῆς πνευματικότητας μέσα στὸ πνευματικὸ φυτόριον τῆς Σχολῆς, ξαφνικὰ νὰ παραδίδονται στὶς ἀντιστρατευμένες γιὰ ἱερωσύνη δυνάμεις, ἔρμαιοι τῶν ποικίλων ρευμάτων καὶ ιδεολογιῶν τῆς κοινωνίας, ἐγκαταλελειμμένοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ ὁποσδήποτε ἀναγκασμένοι νὰ ἐργασθοῦν γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν μεγάλα ἔξοδα προσωπικὰ καὶ οἰκογενειακά. Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀπαιτηθεῖ ἀπὸ τὸν ὑποψήφιο ἱερέα τόσο ἐνθουσιασμό, ὥστε νὰ παραμείνει ἄεργος ἐπὶ 5 ἢ καὶ περισσότερα χρόνια, μάλιστα ὅταν εἶναι καὶ πτωχός.

Ἡ ἔλλειψη παντὸς θετικοῦ μέτρου χρησιμοποίησεως καὶ ἀπασχολήσεως τῶν ἀποφοίτων δὲν βαρύνει τὴν Σχολή, διότι αὐτὴ δὲν εἶναι νομοθετοῦσα ἀρχή, ἀλλὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Πολιτεία οἱ ὁποῖες πρέπει μὲ συνεργασία νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ ὄξυ αὐτὸ πρόβλημα.

Σ κ έ ψ ε ι ς - Π ρ ο τ ά σ ε ι ς .

Ὡς παλαιὸς Ριζαρείτης γαλουχηθεὶς ἐπὶ ἑπταετία στὴν μητέρα καὶ τροφὸ Ριζαρείο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγίου Σχολάρχου τῆς μακαριστοῦ Ἀρχιμανδρίτου Μαξίμου Λασκαλάκη καὶ σεβαστῶν καθηγητῶν, ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σημειώσω τὶς παρακάτω προτάσεις μου μὲ μοναδικὸ σκοπὸ τὴ πρόκληση ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους γιὰ τὴν περαιτέρω βελτίωση τῆς Σχολῆς καὶ ἐνίσχυση τῶν ἱερατικῶν κλήσεων τὶς ὁποῖες σήμερα περισσότερο παρὰ ποτὲ ἔχει ἀνάγκη ἡ Ἐκκλησία μας.

1. Ἡ Ριζαρείος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ πρέπει πάση θυσία νὰ διατηρήσει τὸν ἀκραιφνῆ ἐκκλησιαστικὸ χαρακτήρα, ὅπως τὸν συνέλαβε ὁ ἰδρυτὴς τῆς καὶ ὅπως διεμορφώθη στὴ ροὴ τῆς ἱστορίας τῆς. Ὁ Γεώργιος

Ριζάρης ρητῶς γράφει στὴ Διαθήκη του ὅτι θὰ εἰσάγονται ὅσοι πρόκειται «νὰ ἐνδυθῶσι τὸ ἱερὸν σχῆμα τῆς Ἱερωσύνης». Τὸ πρόγραμμα, ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ, οἱ ἐκδηλώσεις, τὰ πάντα στὴ Σχολὴ πρέπει νὰ εἶναι γιὰ ὑποψηφίους ἱερεῖς. Οἱ ἱερεῖς ἀκολουθίεις, οἱ πνευματικὲς παρουσίες, οἱ πατερικὲς ἐνασχολήσεις, ἡ Μυστηριακὴ ζωὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ βάση τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῆς Σχολῆς. Ἡ τάση γιὰ ἐκουγχρονισμό τοῦ προγράμματος, καὶ ἡ ἐλάφρυνση τῆς κοπιώδους πνευματικῆς ζωῆς, ἡ εἰσαγωγὴ νέων μεθόδων καὶ νέου τρόπου ζωῆς, μόνον σύγχυση καὶ βλάβη προκαλεῖ. Βεβαίως πρέπει νὰ ὑπάρχει ἡ συνεχῆς διάθεση ἀνανεώσεως καὶ ἀνακαινίσεως καὶ τοῦ προγράμματος καὶ τῆς ὅλης ζωῆς, ὄχι ὅμως ἐκτὸς καὶ πέραν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνω πρέπει νὰ θεωρεῖται ὡς τὸ πρῶτο καὶ βασικὸ μέλημα πάντων. Ἡ Ριζαρείος Σχολὴ ἀνέκαθεν ὑπῆρξε ἕνα ἄριστο νεανικὸ κοινόβιο μὲ ἔντονη πνευματικὴ παρουσία στὴν Ἀθήνα. Ἔτσι πρέπει νὰ συνεχίξει νὰ ὑφίσταται χωρὶς συσχηματισμοὺς μὲ τὸ ὑπὸ κατάρρευση σύστημα τῆς συγχρόνου παιδείας, ἀμετακίνητη στὶς ἀρχές τῆς γνησίας μορφώσεως καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

2. Ἐπειδὴ ἡ παιδεία ποὺ παρέχεται στὴ Ριζαρείο ἰδίως κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη σπουδῶν εἶναι πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου (πανεπιστημιακὰ μαθήματα ἀπὸ πανεπιστημιακοὺς διδασκάλους) πρέπει οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα ἐγγραφῆς των στὶς Θεολογικὲς Σχολές καὶ στὶς Παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες. Ἐπὶ πλέον νὰ δύνανται νὰ εἰσάγονται ὡς ὑπότροφοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ ἔτη σπουδῶν τους στὸ Θεολογικὸ Οἰκοτροφεῖο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, στὸ ὁποῖο παρὰ τὴν θεολογικὴ μόρφωση θὰ ἐξασκοῦνται στὴν πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

3. Μὲ συνεργασία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Σχολῆς νὰ εὐρεθεῖ τρόπος δημιουργίας νομοθετημένων θέσεων γιὰ τοὺς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς μέχρι τοῦ χρόνου τῆς χειροτονίας τους. Οἱ θέσεις αὐτὲς πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν μέσα στὸν Ἐκκλησιαστικὸ ὄργανισμό καὶ ὄχι ἐκτὸς αὐτοῦ γιὰ νὰ εὐρίσκεται ὁ ἀπόφοιτος στὸ ἴδιο περιβάλλον καὶ νὰ ἔχει στενὴν συνεργασία μὲ τὴν Ἐκκλησία. Οἱ θέσεις αὐτὲς εἶναι: Βοηθῶν ἱεροκηρύκων, Κατηχητῶν, Γραμματέων Ἱερῶν Μητροπόλεων, Βοηθῶν κοινωνικῶν λειτουργῶν, Βιβλιοθηκαρίων, Ἐπιμελητῶν Ἱδρυμάτων, Ἱεροφυλάκων. Πρέπει νὰ θεωρηθεῖ δεδομένο, ὅτι οἱ κενὲς θέσεις διδακτικοῦ ἐποπτικοῦ καὶ λοιποῦ προσωπικοῦ τῆς ἰδίας τῆς Σχολῆς θὰ πρέπει νὰ καλύπτεται ἀπὸ τοὺς ἔχοντες τὰ

προσόντα ἀποφοίτους αὐτῆς, οἱ ὅποιοι θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνεχίσουν τὴν παράδοση, ὅπως τὴν ἐδίδαχθησαν καὶ τὴν ἔζησαν. Ἐπίσης πέρα ἀπὸ τὸν καθαρὰ ἐκκλησιαστικὸ τῆς χαρακτῆρα δύναται ἡ Ριζάρειος σὲ συνεργασία μὲ τὶς Ἱερῆς Μητροπόλεις νὰ ἀναλάβει ἐκστρατεία διατηρήσεως τῆς πνευματικῆς κληρονομιάς τοῦ Ἔθνους μας (καταγραφή κεμηλίων, ἠθικῶν παραδόσεων κ.λπ.) παρέχουσα τὴν δυνατότητα στοὺς ἀποφοίτους τῆς νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ ἀντικείμενο πού ἄμεσα ἐνδιαφέρει κάθε κληρικό.

4. Ἡ Ριζάρειος Σχολὴ δύναται νὰ θεραπεύσει καὶ τὴν ἀνάγκη Ἐκκλησιαστικῆς ἐπιμορφώσεως τῶν πτυχιούχων θεολόγων. Ὡς γνωστὸν οἱ πτυχιούχοι τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, εἰσέρχονται στὶς τάξεις τοῦ ἱεροῦ κλήρου μὲ σοβαρὰς ἐλλείψεις στὴν πρακτικὴ ἐξάσκηση στὴν Τελετουργικὴ, στὸ Τυπικὸ καὶ σὲ ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα στὸν ὑποψήφιο ἱερέα. Σὲ καμμιά ἄλλη Ἐκκλησία οἱ πτυχιούχοι τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν χειροτονοῦνται ἄνευ τῆς παρακολουθήσεως τῆς ἐπιμορφωτικῆς ἢ προπαρασκευαστικῆς Σχολῆς ἐπὶ ἓνα ἢ δύο χρόνια. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀπολύτως ὀρθό, διότι στὸ Πανεπιστήμιο ὁ φοιτητὴς παίρνει συνεπτυγμένες γνώσεις Θεολογικῆς. Ἡ πρακτικὴ ἐξάσκηση στὸ κήρυγμα, στὴν κατήχηση κ.λπ. καὶ λόγῳ τοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑφῆς τῶν παρεχομένων γνώσεων εἶναι ἐλλιπής. Ἔτσι ἀπροσπύνητοι εἰσέρχονται στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας. Μόνο ὅσοι ζοῦν τὴν ἐνοριακὴ ζωὴ καὶ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν καθοδήγηση καλοῦ πνευματικοῦ πατρὸς δύνανται νὰ ἔχουν στοιχεῖα πρακτικῆς. Οἱ ὑπόλοιποι ἔχουν ἀνάγκη προπαρασκευῆς.

Τὸ κενὸ αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ καλύψει ἡ Ριζάρειος μὲ τὴν ἴδρυσή της Προπαρασκευαστικῆς Σχολῆς στὴν ὁποία θὰ εἰσάγονται μόνον πτυχιούχοι Θεολόγοι τῶν Πανεπιστημίων πρὸ τῆς χειροτονίας τους. Τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς Ριζαρείου θὰ εἶναι τὸ μοναδικὸ σὲ ὁλόκληρη τὴ χώρα καὶ θὰ ἀποτελεῖ τίτλο τιμῆς γιὰ τὴ Ριζάρειο.

5. Ἡ ἴδρυσή τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας εἶναι ἔνα παλαιὸ ὄραμα τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, δυνάμενο νὰ καταστῆ πραγματικότης μόνον μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ριζαρείου κληροδοτήματος, τὸ ὁποῖο καὶ χώρους διαθέτει καὶ περιουσία γιὰ τὴ συντήρησή της. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία θὰ ὑπάγεται ἀπ' εὐθείας στὴν Ἐκκλησία καὶ θὰ εἶναι τὸ πνευματικὸ τῆς φυτώριο ἀπὸ τὸ ὁποῖο θὰ ἀναδεικνύονται τὰ στελέχη της. Ἡ ἴδρυσή της ἐπὶ πλέον θὰ καλύψει τὸ κενὸ πού ἐδημιούργησε στὴν Ἐκκλησία ἡ διακοπὴ λειτουργίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Εἶναι ἀνάγκη καὶ ἡ

Ἐκκλησία νὰ ἀποκτήσει τὴ δική της Θεολογικὴ Ἀκαδημία. Τοῦτο καθίσταται ἐπιτακτικότερο ὕστερα ἀπὸ τὴν ὀδυνηρὴ κατάστασή πού ἔχει δημιουργηθεῖ στὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν τρόπο εἰσαγωγῆς στὶς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τὴν ἐκκοσμικευμένη καὶ ἀντικλησιαστικὴ στάση πολλῶν φοιτητῶν. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ μερίδος φοιτητῶν εὐκόλα μεταγγίζεται καὶ θὰ ἀποτελέσει μελλοντικὰ ἀπειλή γιὰ τὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία θὰ εἶναι Σχολὴ τῆς Ἐκκλησίας μὲ ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξεως.

Ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, τὸ πνευματικὸ φυτώριο πού ἀνέδειξε μεγάλες προσωπικότητες τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ συνεχίσει τὴν ἐνδοξὴ ἱστορία της, ὅπως τὴν ἐβίωσαν καὶ τὴν παρέδωσαν οἱ Διευθυντὲς της ἅγιος Νεκτάριος ὁ θαυματουργός, Χρυσόστομος Παπαδόπουλος μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Μάξιμος Δασκαλάκης καὶ ἄλλοι σοφοὶ διδάσκαλοι. Οἱ καιροὶ ἀπαιτοῦν καὶ οἱ ἀνάγκες ἐπιβάλλουν νὰ ἀνασυγκροτηθεῖ, νὰ ἀνακαινισθεῖ καὶ νὰ ἐκσυγχρονισθεῖ μέσα στὸ πνεῦμα τῆς «καινῆς ζωῆς» τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τέλος οἱ γραμμὲς αὐτὲς ἄς θεωρηθοῦν ὡς ἔκφραση ἀγωνίας γιὰ τὸ μέλλον της καὶ ὡς πρόσκληση πρὸς ὅσους τὴν διακονοῦν καὶ τὴν ἀγαποῦν, νὰ ἐντείνουν τὸ ἐνδιαφέρον τους καὶ νὰ προγραμματίσουν τὶς ἐνεργειές τους, ὥστε ἡ Ριζάρειος νὰ ἀναδειχθεῖ στοὺς καιροὺς μας ἡ πρότυπη Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Οἱ ἐλπίδες ὅλων μας στηρίζονται στὸν ἄξιο Σχολάρχῃ καὶ στοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτες του, πρωτίστως δὲ στὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Σχολῆς, τὸ ὁποῖο ἀπαρτίζουσαν μεγάλες προσωπικότητες καὶ τὸ ὁποῖο ἐγυῖται ὄχι μόνον τὴ βελτίωση, ἀλλὰ καὶ γενικότερα τὴν ἀνακαινισμὸν μέσα στὰ πλαίσια τῶν σημερινῶν ἀπαιτήσεων καὶ τοῦ Ριζαρείου πνεύματος.

Ἀρχιμ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ

Κυκλοφορεῖ

ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας

Μάρκου Α. Σιώτη

Ἄμωτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

**ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑ
ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ**

Ἀπευθυνθήτε: Ἀποστ. Διακονία, Ἰασιίου 1,
115 21 Ἀθήνα — Δραγατσανίου 2 — πλατ.
Κλαυθμῶνος. Τηλ. 7228.008, 3228.637.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΙΑ Ἐπισκοπικῆς ζωῆς καὶ δράσεως (1965-1990) ΤΟΥ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΡΑΜΑΣ Κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ*

Ἀφοῦ ὀλοκλήρωσε τὴν παρουσίαση τοῦ βιβλίου ὁ κ. Εὐάγγελος Λέκκος, στὴ σκηνὴ ἀνῆλθε ἡ εὐφύμως γνωστὴ Μικτὴ Χορωδία τοῦ Δήμου Δράμας, ἡ ὁποία, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Ἀγαστασίου Βαροῦδογλου, ἀπέδωσε, μὲ θαυμάσιο τρόπο, ἑλληνικὰ καὶ ξένα τραγούδια.

Κατόπιν ὁ Δήμαρχος Δράμας κ. Μαργαρίτης Τζιμάς καὶ ὁ Σεβ. κ. Διονύσιος ἀνῆλθαν στὴ σκηνὴ καὶ ὁ πρῶτος ἐπέδωσε στὸν δεύτερο — ἐν μέσῳ θερμῶν χειροκροτημάτων — τιμητικὴ πλακέτα ἡ ὁποία γράφει:

Ο ΔΗΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ
ΣΤΟΝ ΣΕΠΤΟΝ ΙΕΡΑΡΧΗΝ
κ.κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ
ΠΟΙΜΕΝΑ ΦΙΛΟΣΤΟΡΟΝ
ΑΚΑΜΑΤΟΝ ΙΕΡΟΥΡΓΟΝ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΥΠΕΡΜΑΧΟΝ

19 ΜΑΪΟΥ 1991

Στὴ συνέχεια, καταφανῶς συγκινημένος ὁ τιμώμενος Ἱεράρχης, Σεβ. Μητροπολίτης Δράμας κ. Διονύσιος, λαβὼν τὸν λόγον εἶπε τὰ ἐπόμενα, μὲ τὰ ὁποῖα ὀλοκληρώθηκε ἡ ἐκδήλωση στὸ Διοικητήριον Δράμας:

Σεβασμιώτατοι ἄγιοι ἀδελφοί,

Ἀξιότιμοι κύριε Νομάρχα, κύριε Δήμαρχε, κύριοι ἐπικεφαλῆς τῶν Τοπικῶν Δικαστικῶν, Στρατιωτικῶν καὶ λοιπῶν Ἀρχῶν,

Τίμιον Προεσβυτέριον,

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Δὲν σᾶς εἶναι, ἀσφαλῶς ἄγνωστον, ὅτι ἐπὶ δεκαετίες, μὲ ὅσες δυνάμεις μοῦ ἐχάρισεν ὁ Θεός, δὲν ἔπαινα νὰ διακονῶ μὲ τὸν προφορικὸ καὶ γραπτὸ λόγο («τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ»), τὴν ἁγία Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὅπως σημειῶνῶ καὶ στὸν Πρόλογο τοῦ τελευταίου βιβλίου μου «Σκέψεις καὶ Στοιχασμοί», «Ὁ ἱερός Ἀμβων, τὸ βῆμα αἰθουσῶν, αἱ στήλαι θρησκευτικῶν καὶ θεολογικῶν περιοδικῶν, ἐπῆρξαν αἱ ἐπάλλξεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἱστάμενος ἢ ἐν ταῖς ὁποῖαις ἀρθρογραφῶν, ἐξέφρασα εὐκαίρως - ἀκαίρως, ἢ διε-

τύπωσα σκέψεις καὶ στοιχασμούς, ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τὸν σιτηριμὸν, τὴν παραμυθίαν καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἀκροατηρίου μου ἢ τοῦ ἀναγνώστικου κοινού». Στις περιπτώσεις αὐτὲς πίστευα ὅτι, κατὰ τὴ διαβεβαίωση τοῦ Κυρίου μας, δὲν ἤμουν ἐγὼ ὁ λαλῶν ἢ γράφων, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἡμῶν (Ματθ. 10,20).

Σήμερα, ὅμως, παρακαλῶ νὰ μὲ πιστέψετε, ἀνερχόμενος στὸ βῆμα αὐτό, αἰσθάνομαι δυσκολία, γιατί δὲν ἔχω εὐχέρεια καὶ δὲν γνωρίζω «ὡς ἢ τί νὰ λαλήσω» (Ματθ. 10,19). Ὁ λόγος; Ἐνότητος: Οἱ προηγούμενοι ὁμιληταὶ ἀναφέρθησαν στὴν ταπεινότητά μου μὲ τέτοια καὶ τόσο θερμὰ λόγια, ὥστε νὰ μοῦ γεννηθεῖ ὁ φόβος ὅτι ἀσφαλῶς ἀπὸ ἀγάπη, υἱικὸ σεβασμὸ καὶ ἀφοσίωση ὑπερέβαλαν κατὰ πολὺ τὴν πραγματικότητα.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, λοιπόν, τὰ ὀλίγα πὸν θὰ πῶ ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦτο, νὰ σᾶς τὰ ἀπευθύνω κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια καὶ τὴ συγκίνηση πὸν δημιουργεῖ ἡ εορταστικὴ ἐκδήλωση, τὴν ὁποία ὀργάνωσε ὁ ἀξιότιμος κ. Δήμαρχός μας καὶ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο Δράμας. Τοὺς εὐχαριστῶ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μου.

Διατελῶν ὑπὸ τὸ κράτος μεγάλης συγκινήσεως, σᾶς ὁμιλῶ ὅπως ὁ πατέρας στὰ παιδιὰ του, τὴν ἡμέρα πὸν ἐκεῖνα γιορτάζουν κάποια σημαντικὴ ἐπέτειο τῆς ζωῆς τοῦ πατέρα τους. Καὶ εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, σημαντικὴ ἢ σημερινὴ ἐπέτειος γιὰ τὴν Ἱ. Μητρόπολη καὶ τὸν Ἐπίσκοπό σας.

* * *

Συμπληρώθηκε ἤδη ἓνα τέταρτο αἰῶνος ἀπὸ τὴν ἡμέρα πὸν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν κανονικὴ ἡγήρω τῆς Ἱεραρχίας, μὲ ἔφερε στὴν ἱερὰ Μητρόπολη Δράμας. Στὴν 25ετία αὐτὴ πραγματοποιήθηκαν ὄσα συνοπικῶς ἀναφέρθησαν ἀπὸ τοὺς προαλήσαντες. Ἀσφαλῶς ἀναμένουν καὶ ἄλλα τὴν πραγματώσῃ τους. Ὅμως, παιδιὰ μου, ἂν γιὰ τὰ ἔργα πὸν ἔγιναν ἀξίζει κάποιος ἔπαινος, αὐτὸς ἀνήκει ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον στὸν Πανάγαθο Θεό, τὸν Δημιουργὸ τοῦ παντός καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του, «ἢν περιεποιήσατο τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ Αἵματι». Ἄν, παρὰ ταῦτα, δρεῖλεται καὶ κάποια ἀναγνώριση στὸ πρόσωπο τοῦ Ἐπισκόπου, ὁ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 671 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18/1991 τεύχους.

ὁποῖος ἐπέχει θέσιν «εἰς τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ», αὐτὴ ἢ ἀναγνώριση δὲν ἀναφέρεται μόνο σὶ τὸ πρόσωπό μου, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλους τοὺς κληρικούς καὶ λαϊκοὺς συνεργάτες μου, σὶς πρεσβυτέρους, σὶα μέλη τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων καὶ τῶν Φιλοπιόχων Ταμείων, σὶοὺς Κατηχητὲς καὶ τὶς Κατηχήτριες, σὶοὺς Θεολόγους καὶ ἄλλους ἐκπαιδευτικούς, σὶς ἐν δοσίτητι ἀσκούμενες Μοναχὲς τῶν δύο εὐλογημένων Μοναστηριῶν μας —τῆς Παναγίας Εἰκοσιφοινίσσης καὶ τῆς θείας Ἀναλήψεως—, σὲ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς τῆς Μητροπόλεώς μας καὶ φυσικὰ καὶ σὶς τοπικὲς Ἀρχές, οἱ ὁποῖες —σὶ τὸ μέτρο τῶν ἐκάστοτε συνθηκῶν πὸ ἐπικρατοῦν— μᾶς συμπαροῖστανται σὶα ἔργα τῆς Ἐκκλησίας.

Γιὰ ὅσα, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἔκαμα σὶτὴ διάρκεια τῆς 25ετίας, πιστεύω ὅτι ἔχουν ἐφαρμογὴ οἱ ἀδιάρρευστοι λόγοι τοῦ Κυρίου, πὸ ἀναφέρονται σὶ τὸν δοῦλο ὁ ὁποῖος «ἐποίησε τὰ διαταχθέντα»: «Ἵταν ποιήσῃτε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀρχεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν» (Λουκ. 17, 9-10). Μακάρι, λοιπόν, νὰ ἔχει ὁ καθένας μας τὴν πληροφορία τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι «ποιεῖ τὰ διαταχθέντα».

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, σήμερα ἡ ἀτιμόσφαιρα εἶναι χαρόσυνη. Καὶ ἔτσι ταιριάζει νὰ βιωθεῖ. Ἄς εὐχαριστήσουμε τὸν Κύριο καὶ Δομήτορα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὰ 25 ἀπὸ χρόνια τῆς Ποιμαντορίας μου σὶ τὴν Ἱ. Μητρόπολη Δράμας. Ἄς Τοῦ ζητήσουμε νὰ παρίδει τὶς παραλείψεις καὶ τὰ λάθη μας. Καὶ ἂς τὸν παρακαλέσουμε νὰ μᾶς χαρίζει ὑγεία σώματος καὶ ψυχῆς «εἰς μακρότητα ἡμερῶν» καὶ νὰ μᾶς ἀξιώσει τῆς «καλῆς ἀπολογίας ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ».

Κύριε Δήμαρχε, σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν παρουσία ἐκδήλωσή. Κυρίες καὶ κύριοι σᾶς εὐχαριστῶ πὸ τιμήσατε μὲ τὴν παρουσία σας τὸ γεγονός. Ἄγιοι ἀδελφοί, εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ. «Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν».

Καὶ ἐνῶ οἱ ἑκατοντάδες χριστιανοί, ἐκδηλα ἱκανοποιημένοι —παρὰ τὴν μεγάλη διάρκεια τῆς ἐκδηλώσεως— ἀποχωροῦσαν, εὐχόμενοι ἐνδόμυχα ἀλλὰ καὶ φανερὰ μὲ ποικίλους τρόπους, ὑπὲρ ὑγείας καὶ μακροημερεύσεως τοῦ πνευματικοῦ τους Πατέρα, οἱ ἐπίσημοι κατευθύνθησαν σὶ τὸ ἐξοχικὸ Κέντρο «Νησάκι», ὅπου ὁ Δῆμος παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμὴν τους.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια, ὁ Δήμαρχος Δράμας κ. Μαργαρίτης Τζίμας, ἔκανε τὴν ἀκόλουθη προσφώνηση:

Σεβασμιώτατε, σεβαστοὶ πατέρες,

Ἄσα ἀκούσθησαν σήμερα σὶ τὴν αἴθουσα τοῦ Διοικητηρίου καὶ σὶ τὸν ἱερὸ Μητροπολιτικὸ ναὸ Δράμας ἀποτελοῦν μία πηγαία ἔκφραση ὄλου τοῦ Δραμινοῦ λαοῦ, εἰλικρινὴ ἔκφραση ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης, πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ Ἱεράρχη μας κ.κ. Διονυσίου.

Ἡ 25χρονη παρουσία του καὶ ἀρχιερατεία ἀναγνωρίζεται ὡς ἡ μοναδικὴ καὶ ἡ ἀξιολογώτερη.

Σεβασμιώτατε,

νὰ γνωρίζετε πὸς ὁ Δραμινοὺς λαὸς σᾶς ἀγαπᾷ καὶ σᾶς ἐκτιμᾷ, θὰ εἶναι δίπλα σας σὲ κάθε βῆμα δημιουργικὸ.

Ὡς Δήμαρχος τῆς πόλεως εἶμαι ὑπερήφανος διότι συνεργάζομαι μὲ τὸν Ἱεράρχη μας, ἔναν Ἱεράρχη ἀκούραστο καὶ δημιουργικὸ, ἀναμορφωτὴ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου.

Ἐγείρω τὸ ποιτήριον, εὐχόμενος ὑγείαν, μακροημερευσι, ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ λαοῦ τῆς Δράμας καὶ τοῦ Ἔθνους μας!

Σχετικὴ προσφώνηση ἔκανε καὶ ὁ Σεβ. Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθιμος, ἀντιφώνησε δὲ ὁ Σεβ. Δράμας κ. Διονύσιος, μ' ἕνα σύντομο ἀλλὰ θεολογικὸ λόγο, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

Σεβασμιώτατοι ἅγιοι ἀδελφοί,
Κύριε Νομάρχα,
Κύριε Δήμαρχε,
Ἐψηλοὶ συνδαιτημόνες,

Τοῦλάχιστον τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα κάθεται ὁ ἄνθρωπος σὶ τὸ τραπέζι γιὰ φαγητό, εἴτε σὲ σιενὸ οἰκογενειακὸ κύκλο, εἴτε σὲ ἐπίσημα γεύματα, γιὰ νὰ φάει τὸ ψωμὶ τῆς λιτότητος ἢ γιὰ νὰ γευθεῖ ποικιλία ἐδεσμάτων. Ἡ συμμετοχὴ σὶ τὸ ἴδιο τραπέζι δημιουργεῖ ἀνάμεσα σὶ τοὺς συνδαιτημόνες μιὰ κοινωνία τῆς ὑπάρξεώς τους.

Ἄκόμα καὶ τὸ πιὸ ἀπλὸ γεῦμα, σὶ τὴν Ἁγία Γραφή, εἶναι μιὰ σημαντικὴ ἀνθρώπινη πράξη. Μπορεῖ, ἀνάλογα, νὰ εἶναι ἔκφραση εὐγένειας σὶ τὸ φιλοξενοῦμενο ἢ μαρτυρία εὐγνωμοσύνης· ἐκδήλωσι χαρῆς γιὰ τὴν ἀφιξη κάποιου συγγενοῦς ἢ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ ἀσώτου νιοῦ· ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ καὶ πράξη εὐχαριστίας πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστό.

Τὸ εὐχαιριστικὸ στοιχεῖο σὶ τὸ ἀνθρώπινα γεύματα προσλαμβάνει τὴν πλήρη σημασία του διὰ παρευσισκεται σ' αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Εἶναι ὁ προσκεκλημένος φίλος σὶ τὸ οἰκογενειακὸ τραπέζι τοῦ Δαζάρου, καὶ σὶ τὸ συμπόσιο τῶν γάμων τῆς Κανᾶ. Ἀποδέχεται τὸ κάλεσμα τοῦ φαρισαίου Σίμωνα, ἀλλὰ δέχε-

ται τότε και την ὁμολογία τῆς ἁμαρτωλῆς πὸν μετάνιωσε. Χωρὶς κανένα ἐνδοιασμό, παρακάθεται στὸ τραπέζι τῶν τελωνῶν, τοῦ Μαιθαίου και τοῦ Ζαχαρίου.

Μὲ τὴν παρουσία του, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, προσδίδει στὰ γέφυματα ὅλη τους τὴν ἀξία. Συγκεντρώνει τοὺς δικούς του στὸ κοινὸ τραπέζι και προσφέρει ὁ ἴδιος τὴν εὐλογία. Ἐπιδοκιμάζει τοὺς νόμους τῆς φιλοξενίας, συνιστᾷ τὴ φροντίδα γιὰ τὸ φτωχὸ Ἀλέξαρο, εἰτοιμάζει τὸ τραπέζι στὴν ἔρημο γιὰ τὸ πεινασμένο πλῆθος τῶν πεντακισχιλίων. Τὰ ἔργα αὐτὰ τοῦ Χριστοῦ, πὸν εἶναι ἐπιστροφή στὴν εὐδαιμονία τοῦ Παραδείσου και ἀνανέωση τῶν θαυμάτων τῆς Ἐξόδου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀναγγέλλουν ἐπίσης ἕνα ἄλλο δεῖπνο, τὴ θεία Εὐχαριστία και, μέσῳ αὐτῆς, τὸ ἐσχατολογικὸ συμπόσιο στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

Τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, ὁ Ἀναστημένος Χριστός ἐμφανίζεται στοὺς δικούς του και τὴ διάρκεια ἐνὸς δεῖπνου, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ὁ πρωταρχικὸς ὄρος συμμετοχῆς στὴν εὐχαριστία εἶναι πράγματι ἡ ἀγάπη (Α΄ Κορ. 11, 17-33).

Αὐτὴν τὴν ἀγάπη αἰσθάνομαι ὅτι περιέχει και ἐκφράζει και τὸ σημερινὸ ἐπίσημο γεῦμα. Δὲν τὸ βιώνω ὡς κάτι τὸ τυπικὸ, πὸν ἐπιβάλλεται ἀπὸ κανόνες καλῆς συμπεριφορᾶς, μὲ τὴν εὐκαιρία συμπληρώσεως τῆς 25ετοῦς Ἀρχιερατείας μου. Ἄλλωστε τὰ ὄσα ἐλέχθησαν τόσον ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ἀλεξανδρονπόλεως κ. Ἀνθίμο και τὴν πρωϊνὴ ὄ. Λειτουργία, ὅσον και ἀπὸ τοὺς ὁμιλητὰς και τὴν ἐκδήλωση στὸ Διοικητήριον και πρὶν ἀπὸ ἐμὲ στὸ παρὸν γεῦμα, μού ἐδημιούργησαν τὴν πεποίθηση ὅτι «ὄχι εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐδὲ ἐκοπίασα» και τὴν εἰκοσιπενταετία 1965 - 1990 τῆς ἐπισκοπικῆς μου ζωῆς και ὅτι «ἡ ἀγάπη, ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα, ἐκκέχεται ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν», ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἐν τοῖς ἐπισκόποις.

Σεβασμιώτατοι,

Ἀξιότιμοι κυρίες και κύριοι,

Ἀγαπητοὶ συνδαιτημόνες,

οἶς εὐχαριστῶ ἐκ καρδίας δι' ὅλα και διὰ τὸ ἐπίσημον τοῦτο γεῦμα.

Ἐγείρω τὸ ποιτήριόν μου και πίνω ὑπὲρ τῆς και' ἄμφω ὑγείας και τῆς μακροημερευσεώς σας!

Ὅπως εὐθυμῶς, ἔλαβε τὸν λόγο και ὁ κ. Σταύρος Μπαλογιάννης, Καθηγητῆς Νευρολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος εἶπε:

Ἐφίστανται ὠρισμένοι στιγμαὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην

ζωὴν τὰς ὁποίας ὁ KARL JASPERS ἔχει περιγράψει ὡς ὄριακὰς ἢ κριτικὰς ὥρας τῆς υπάρξεως, και τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζει τὸ μαρτύριον τοῦ θανάτου και αἰσθάνεται ὅτι τὸ εἶναι του μεταβαίνει ἀπὸ τὴν ὑπαρκτότητα τῆς παρούσης ζωῆς εἰς τὴν ὑπαρκτότητα τῆς αἰωνιότητος. Εἰς τὰς στιγμὰς αὐτὰς ἀποκαλύπτεται ὅλο τὸ βαθύτερον περιοχόμενον τοῦ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου και καθορίζεται ὅλο τὸ ἀληθὲς περίγραμμα τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. Εἰς τὰς στιγμὰς αὐτὰς ἀποκαλύπτεται ἡ ἀγωνία ἢ ἡ εἰρήνη, τὸ θάρος ἢ ὁ φόβος, ἡ πίστις ἢ παραμένοσα ἀκλόνητος εἰς τὰς ἀξίας αἱ ὁποῖαι συνθέτουν τὸ ὑπόβαθρον τῆς προσωπικότητος ἢ ἡ αἰσθησις τῆς προσωρινότητος και τῆς ἐλλείψεως βαθύτερας προεκτάσεως αὐτῶν. Εἰς τὰς στιγμὰς αὐτὰς, και τὰς ὁποίας ὁ προσωπικὸς χρόνος μεταβαίνει εἰς τὴν ἀόριστον διάστασιν τοῦ ἱστορικοῦ χρόνου, ἀποκαλύπτονται ὅλα αἱ διαστάσεις τοῦ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου και καθίσταται διανγῆς και διαλάμπουσα ἡ ὅλη προσωπικότης αὐτοῦ.

Διερχόμενος ἀπὸ τὰς ὄριακὰς ταύτας στιγμὰς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δράμας, ἐπέτρειπε νὰ ἀποκαλυφθῆ ὅλος ὁ πλοῦτος και ἡ ὠραιότης τοῦ εἶναι του. Πρὸ τοῦ μωτηρίου τοῦ θανάτου, τὸ ὁποῖον ἀντιμετώπισεν πάσχων ἐκ βαρυντικῆς ἀσθενείας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἀπότοκος ἐνὸς ἐμβολιασμοῦ πρὸς συμβατικὰς ἰώσεις, εὐρισκόμενος πρὸ τῶν πλῶν τῆς αἰωνιότητος, ἐπεδείξατο ἰσοσύνην εἰρήνην και θάρρος και χαρὰν και πληρότητα, μετέχων εἰς τὸ ἐορταστικὸν βίωμα τῶν ἁγίων πρὸ τῆς κοιμήσεώς των, εἰς τὸν εὐχαριστιακὸν αἶνον τῶν μαρτύρων πρὸ τοῦ μαρτυρίου των, εἰς τὴν ὄσιακὴν γαλήνην και ἀπάθειαν τῶν ἀσκητῶν πρὸ τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὥστε ἡ ἀσθένεια διὰ τὸν πάσχοντα Ἐπίσκοπον ὑπῆρξεν ὕμνος χαρᾶς, δοξαστικὸν ἀνάκρουσμα, παιὰν προανακρούων τὴν νίκην και τὸν θρίαμβον τῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ θανάτου. Ἡ μὴ του σκέψις και τὰς δυσκόλους στιγμὰς ἦτο ἡ Ἐκκλησία και τὸ ποιμνίον του, ἡ διάχριστος δίψα διὰ περαιτέρω προσφορὰς και θυσίας. Ἀλλὰ και ἐπὶ τῆς σκέψεως αὐτῆς ἐπεκράτει ἡ εἰρήνη, ἡ ἀπολυτότης τῆς γαλήνης, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἐκ καρδίας βίωσιν τοῦ «Γεννηθῆτω τὸ θέλημά Σου».

Εἰς ὅλην τὴν προσωπικότητα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δράμας πρὸναιεῖ τὸ βαθὺ φιλοσοφικὸν σέπτεσθαι. Εἰς τὴν ζωὴν του, πλήρη θυσίας και αὐταπαρνήσεως, εἰς τὸ πλουσιώτατον ἔργον του, εἰς τὴν συγγραφικὴν προσφορὰν του διαφαίνεται τὸ βίωμα τῆς ὑπεριότητος φιλοσοφίας τῆς ἀσκήσεως και τῆς ἐ-

ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1992 συνέρχεται στὴν Πράγα ἡ δεκάτη Γενική Συνέλευση τοῦ «Συμβουλίου Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν» (ΚΕΚ). Τὸ γενικὸ θέμα εἶναι: «Ὁ Θεὸς ἐνώνει - ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις».

Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ θέματα ποὺ θὰ κληθεῖ νὰ συζητήσει ἡ συνέλευση αὐτὴ εἶναι ἡ οἰκοδομὴ τοῦ νέου «εὐρωπαϊκοῦ σπιτιοῦ», δηλαδὴ τὸ πνευματικὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης.

Ποιές εἶναι οἱ πνευματικὲς ρίζες τῆς Εὐρώπης; Ποιὰ ἡ θέση τῆς χριστιανικῆς πίστεως σ' αὐτήν; Ποιές δυνατότητες καὶ ποιὰ πλαίσια ὑπάρχουν γιὰ τὴ συνεργασία ἀνάμεσα στοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ στὶς ἡγεσίες τους; Αὐτὰ εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα ποὺ θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀναλύσουμε σ' αὐτὴ τὴ σύντομη μελέτη, μάλιστα ἐν ὄψει τῆς Συνελεύσεως τῆς ΚΕΚ στὴν Πράγα.

α) Ἡ νέα κατάσταση.

Ἀπὸ τὸ 1989 ὡς σήμερα ζοῦμε στὴν Εὐρώπη νέα πραγματικότητα. Αὐτὴν τὴν πραγματικότητα δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοήσει ἡ ΚΕΚ, οὔτε καὶ οἱ οἰκοδόμοι τῆς

νέας Εὐρώπης. Σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὸν προσδιορισμὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου Εὐρώπη. Δὲν ὑπάρχουν πλέον φραγμοὶ καὶ τείχη ἀνάμεσα στὰ διάφορα τμήματα τῆς Ἠπείρου μας· δὲν ὑπάρχουν «ἰδεολογικὰ μπλόκ». Αὐτὸ ἔχει ἐπιπτώσεις καὶ στὴ συνεργασία τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης μὲ τὴν ΚΕΚ.

Στὸ παρελθὸν ἡ συμμετοχὴ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὶς συνδιασκέψεις καὶ στὰ συνέδρια διεκκλησιαστικῶν ὀργανισμῶν ἀποτελοῦσαν τὴ μόνη δυνατότητα ἐπικοινωνίας μὲ τὸ Ἐξωτερικό. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ προτεραιότητα ποὺ παρεχωρεῖτο σ' αὐτὲς τὶς συαντήσεις ἦτο ἀνάλογη. Ἀνάλογη ἦταν καὶ ἡ προτεραιότητα ἀναφορικὰ μὲ τὰ θέματα πρὸς συζήτηση καὶ συνεργασία. Τώρα οἱ προτεραιότητες αὐτὲς ἔχουν ἀλλάξει.

Ἡ Ἐκκλησία μας δὲν μένει ἀδιάφορη μπροστὰ στὶς ἐξελίξεις, ποὺ μὲ ἀξέημένη ταχύτητα συμβαίνουν σήμερα στὴν Εὐρώπη καὶ σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμο. Πιστεύουμε πῶς οἱ χριστιανοὶ ἀποτελοῦν «τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Εἶναι ἀνάγκη νὰ λειτουργήσουμε στὸν κόσμο ὡς φῶς, ὥστε καὶ ἡ Εὐρώπη, στὴν ἀναζήτησή της νὰ βρεῖ τὴν ἀληθινὴ φυσιογνωμία της καὶ τὰ πνευμα-

ρήμον, συννυφασμένον μὲ τὴν βαθεῖαν βίωσιν τοῦ Ἐὐαγγελίου καὶ τῆς ἀγιοπατερικῆς γνώσεως.

Ὡς θεολόγος εἶναι πολυγραφώτατος. Εἰς τὰ πολυάριθμα ἐρμηνευτικά, ποιμαντικά, δογματικά, λειτουργικά, κατηχητικά καὶ παιδαγωγικά ἔργα, διακρίνεται τὸ βαθὺ χριστοκεντρικὸν βίωμα, διὰ τῆς γλαφυρῆς γλώσσης τῆς ζωῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἐστηρικμένον ἐπὶ τῆς βαθυτάτης γνώσεως τῆς πατερικῆς σοφίας καὶ τῶν καρπῶν τῆς νηπτικῆς ζωῆς. Ὁ Μητροπολίτης Δράμας εἶναι μέγας θεολόγος, τοῦ ὁποίου οἱ καρποὶ ἐμπλουτίζουν σταθερῶς καὶ ἀδιαλείπτως, ὡς ποταμοὶ διαυγοῦς ὕδατος, τοὺς ὠκεανοὺς τῆς ὀρθοδόξου σοφίας.

Τὸ φιλοσοφικῶς σκέπτεσθαι τοῦ Ἐπισκόπου ἐκφράζεται καὶ διὰ τοῦ μέτρον, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὴν ὄλην προσωπικότητά του. Ἄμετρος εἶναι εἰς τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Κύριον, τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, τοὺς Ἁγίους, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ποιμνίον του. Εἰς ὅλας ὅμως τὰς διαστάσεις τῆς ζωῆς του προτιανέυει τὸ μέτρον, τὸ ἄνυμον καὶ τὸ ἄλυπον, τὸ ἀπαθές. Ἡ βαθεῖα ἀγάπη του πρὸς τὸν Ἄνθρωπον, τὸν ζῶντα ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἐκφράζεται διὰ τῆς

ὑπερμέτρον συγγνώμης καὶ τῆς ἀπεράντου μεθέξεως εἰς τὸν ἀνθρώπινον πόνον. Ὁ συνδυασμὸς δὲ τῆς ἀπαθείας πρὸς τὴν μέθεξιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον πόνον, συνθέτει ἐν λειτουργικῶν ὄλων πλήρωμα ἀνεκφράστου ὠραιότητος. Διερχόμενος μέσα ἀπὸ τὸν πόνον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διέρχεται διὰ μέσον τοῦ Γολγοθᾶ πρὸς τὴν Ἀνάστασιν. Καὶ τὴν ἀνάστασιν ταύτην σελαγίζει ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ζωὴν του, καὶ μεταδίδει καὶ μεταλαμπαδεύει καὶ κοινωνεῖ εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ ποιμνίου του καὶ εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ ἄσκητις Ἐπίσκοπος σήμερον.

Σχετικὸ χαιρετισμὸ ἀπηύθυνε στὸν τιμῶμενον Ἱεράρχην καὶ ὁ κ. Παντελῆς Ζωγράφος, πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀργαίας, ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ Σεβ. Δράμας. Ἔτσι ἐλοκληρώθησαν οἱ ἐκδηλώσεις γιὰ τὴν 25ετία ἐπισκοπικῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ Μητροπολίτου κ. Διονυσίου.

(Τέλος)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

Δ) γτῆς Ἐκδόσεων Ἀποστολικῆς Διακονίας

ΤΑ ΕΠΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΠΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ *

4) **Ἡ μετανοία.** Ἡ μετάνοια εἶναι πράξις ἱερά, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πνευματικὸς ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας συγχωρεῖ δυνάμει τοῦ Παναγίου Πνεύματος τὸν Χριστιανὸν τὸν μετανοοῦντα καὶ ἐξαγορευόμενον πάσας τὰς ἁμαρτίας του, τὰς ὁποίας ἔπραξε μετὰ τὸ βάπτισμα οὕτως, ὥστε ἀθωοῦται ἐκ νέου καὶ ἀγιάζεται. Τὸ μυστήριον τοῦτο ἱδρυσεν ὁ Ἰ. Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Ὁ προσερχόμενος εἰς τὴν μετάνοιαν δὲν δύναται ἀπολύτως νὰ ἀξιωθῆ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν του, ἐὰν δὲν συμμορφωθῆ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ σχετικὴ διδασκαλία συνιστᾷ συντριβὴν διὰ τὰ ἁμαρτήματα, σταθερὰν ἀπόφασιν τοῦ διορθῶσαι τὴν διαγωγὴν, πίστιν εἰς τὸν Ἰ. Χριστὸν καὶ ἐλπίδα εἰς τὴν φιλανθρωπίαν του, καὶ προφορικὴν εἰλικρινῆ ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν ἐνώπιον τοῦ Πνευματικοῦ Πατρός. Ἀκολουθοῦν τὰ ἀόρατα ἀποτελέσματα τοῦ μυστηρίου τούτου, τὸ ὁποῖον προϋποθέτει καὶ ἐπιτίμια. Τὸ μυστήριον τοῦτο ἔχει καὶ ἄλλας λεπτομερείας, ἀξίας μελέτης καὶ προσοχῆς. Εἰ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 547 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 15/1991 τεύχους.

τικά θεμέλια στὴν οἰκοδομὴ τοῦ κοινοῦ «εὐρωπαϊκοῦ σπιτιοῦ», νὰ μὴ κινηθεῖ στὰ σκοτῆ.

Υπάρχει βέβαια καὶ ἡ ἀποψη πὼς πρέπει νὰ κινηθοῦμε μακρὰ ἀπὸ τὰ σκοτῆ τῆς Εὐρώπης». Ἀλλά, ἀκόμη καὶ ἂν ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴ θέση πὼς ἡ Εὐρώπη εἶναι θυθισμένη στὰ σκοτῆ, δὲν μποροῦμε νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ, χωρὶς νὰ προδώσουμε τὴν ἀποστολὴ μας, χωρὶς νὰ «θάψουμε τὸ τάλαντο». Δὲν πρέπει νὰ τὸ κάνουμε καὶ γιὰ ἓνα πρόσθετο λόγο: Ἡ Εὐρώπη καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ζητοῦν ἀπὸ μᾶς βοήθεια. Ζητοῦν νὰ τοὺς δώσουμε λόγο γιὰ τὴ δική μας ἐλπίδα. Καὶ αὐτὸ τὸ ὀφείλουμε «παντὶ τῷ αἰτοῦντι» «μετὰ πραότητος καὶ φόβου» (Α' Πέτρ. γ' 15-16), χωρὶς μισαλλοδοξία, χωρὶς φανατισμό. Αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ λόγος τῆς δικῆς μας συμμετοχῆς στὴ Γενικὴ Συνέλευση τῆς Πράγας καὶ γενικὰ σὲ ὅλες τὶς παρόμοιες ἐκδηλώσεις.

Κάθε φορὰ πού μιλάμε τὴ δική μας, ὀρθόδοξη γλῶσσα, ὅταν εἰλικρινά, «μετὰ πραότητος καὶ φόβου» δίνουμε τὴ δική μας μαρτυρία, τότε οἱ Εὐρωπαῖοι μᾶς προσέχουν περισσότερο· πολὺ περισσότερο παρὰ ὅταν προσπαθοῦμε μὲ κοινὴ ὀρολογία νὰ «συμφωνήσουμε» μαζί τους, ἐνῶ στὴν οὐσία ὁ καθένας κατανοεῖ τοὺς ὅρους αὐτοῦς, μὲ τὸ δικό του τρόπο καὶ ἐξαπατᾷ τὸν

ναὶ ὅμως γεγονός, ὅτι εἰς τὴν Κοπτικὴν Ἐκκλησίαν εὐρίσκομεν τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς διδασκαλίαν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Σωτὴρ, ἐμφανισθεὶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν πρὸς τοὺς μαθητάς του, εἶπεν εἰς αὐτοὺς πανδήμως: «Εἰρήνη ὑμῖν, καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε καὶ λέγει αὐτοῖς. Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφιένται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηται» (Ἰωάν. α' 21-23)⁷.

5) **Τὸ εὐχέλαιο.** Τὸ εὐχέλαιον, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας, εἶναι μυστήριον, ὠρισμένον ἰδίως εἰς χριστιανούς, προσβεβλημένους ἀπὸ σωματικῶν ἀσθενειῶν, ἵνα θεραπεύη αὐτοὺς καὶ πνευματικῶς καὶ σωματικῶς. Τὰ μέλη τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα χρίονται μὲ τὸ ἡγιασμένον τοῦτο ἔλαιον εἶναι τὸ μέτωπον, τὸ στήθος καὶ αἱ χεῖρες μὲ ἀποτέλεσμα τὴν σωματικὴν θεραπείαν καὶ τὴν σωτη-

7. Ἡ Ἐπιστῆμη τῆς Θεολογίας, Μιχαὴλ Μηρᾶ, ἐνθ' ἄν., τόμ. Β', σελ. 440-482 καὶ Δογματικῆς Θεολογίας τὸ περὶ Μυστηρίων, ἐνθ' ἄν., σελ. 184-252.

ἐαυτοῦ, πὼς δῆθεν ὑπάρχει «ἐνότητα» θέσεων καὶ ἀπόψεων.

Ἄν ἡ Ὁρθοδοξία μιλήσει τὴ δική της γλῶσσα καὶ ταυτόχρονα προσδιορίσει ἐπακριβῶς καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ὄρων πού χρησιμοποιεῖ, ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι σὲ βάρος μιᾶς φαινομενικῆς «ὁμοφωνίας», τότε ἡ συμβολὴ τῆς θὰ εἶναι μεγάλῃ. Αὐτὴ εἶναι ἡ προσωπικὴ μου διαπίστωση, ἰδιαίτερα κατὰ τὴ συμμετοχὴ μου στὴν κοινὴ Συνδιάσκεψη τοῦ Προεδρείου καὶ τῆς Συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ΚΕΚ, πού πραγματοποιήθηκε στὸ LIEBFRAUENBERG πλησίον τοῦ Στρασβούργου ἀπὸ 23 - 30.4.1991. Ἡ Συνδιάσκεψη αὐτὴ εἶχε ὡς κύριο ἔργο τὴν ἐπεξεργασία τοῦ νέου Καταστατικοῦ τῆς ΚΕΚ καὶ τὴν προετοιμασία τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως στὴν Πράγα. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ χρησιμοποιήσουμε σ' αὐτὴ τὴ μελέτῃ ὅλα τὰ κείμενα αὐτῆς τῆς Συνδιασκέψεως. Πρόκειται γιὰ κείμενα - γτοκουμέντα πού ἐπεξεργάστηκαν οἱ διάφορες ἐπιτροπῆς τῆς ΚΕΚ μετὰ τὴν τελευταία Γενικὴ Συνέλευση στὸ STIRLING.

(Συνεχίζεται)

Πρωτοπρ. ΑΝΤ. ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΣ
Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλοσ.

ρίαν του χρισμένου. Δεν γνωρίζομεν ακριβώς πότε ιδρύθη τὸ μυστήριον τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἱερός Εὐαγγελιστής Μάρκος ποιεῖται μνησίαν τοῦ μυστηρίου τούτου, λέγων: «...καὶ ἤλειπον (οἱ Ἀπόστολοι) ἔλαιον πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἑθεράπευον» (Μάρκ. στ' 13), ὁ δὲ ἀπόστολος Ἰάκωβος σαφῶς ὁμιλεῖ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, νοουθετῶν τοὺς πιστοὺς τοιοῦτοτρόπως: «Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω· εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω· ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἔλαιον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἔγερει αὐτόν ὁ Κύριος· καὶ ἡ ἀμαρτία ἢ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ» (Ἰακ. ε' 14-15).

Ἀκολουθῶς ἀναγράφονται οἱ ὅροι τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου. Οὗτοι εἶναι: 1) Ἡ ὕλη: ἔλαιον ἡγιασμένον. 2) Ἡ εἰκὼν του: Εὐχὴ πίστεως. 3) Ὁ ἐκτελῶν τὸ μυστήριον: ὁ ἱερεύς. 4) Ὁ δεχόμενος τὸ μυστήριον: ὁ ἀρρώστος σωματικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ 5) Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ μυστηρίου: ἡ ἄφαισις τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἡ σωματικὴ θεραπεία.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ διδάσκει ἡ Κοπτικὴ Ἐκκλησία καὶ πρὸς ταῦτα εἶναι σύμφωνος ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία⁸. Ἡ Κοπτικὴ Ἐκκλησία κοινῶς ὀνομάζει τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου «Καντήλι» (ἀραβιστί: Καντίλ) καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἔλαιον τῆς ἱεράς πράξεως εἶναι τοποθετημένον εἰς κανδήλην.

6) Ὁ γάμος. Οἱ Κόπται εἰς τὸ ζήτημα τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἐπαγαλαμβάνουν ὅτι ἀκριβῶς διδάσκει ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Εἶναι φυσικὸς νόμος, λέγουν, ἀλλὰ καὶ μυστήριον, ἰδρυθέν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ: «Ὁ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω» (Ματθ. ιθ' 6) καὶ εὐλογηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας» (Ἰω. θ' 1 κ. ἐξ.), εἶναι δέ, ὡς λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, «μυστήριον μέγα» (Ἐφ. ε' 32). Ἡ Κοπτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐπιτρέπει τὴν πολυγαμίαν παρὰ μετὰ τὸν θάνατον ἐνός τῶν συζευγμένων καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη θεωρεῖ τὸν τέταρτον γάμον «πορνείαν φανεράν», εἶναι δὲ πολὺ αὐστηρὰ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου καὶ ἐλαστικὴ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐνώσεως διὰ γάμου μεταξὺ τῶν συγγενῶν.

Ἡ Κοπτικὴ Ἐκκλησία συνιστᾷ εἰς τὰ τέκνα τῆς τῆς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, τὴν ἐπικρατοῦσαν

παρ' αὐτοῖς. Ὁ γάμος, λέγει, εἶναι μυστήριον καὶ τόπος τῆς ἐπιτελέσεως τῶν ἑπτὰ μυστηρίων δέον γὰ εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων.

Ὁ συγκρίνων τὴν σχετικὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ὅσα ἐγράψαμεν ἀμέσως ἀνωτέρω ἐκ τῶν ἐπισήμων βιβλίων τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας περὶ γάμου συναντᾷ ἀκριβῶς τὰ ἴδια στοιχεῖα, ἐξαιρέσει τῶν βαθμῶν τῆς συγγενείας. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἶναι αὐστηροτέρα εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Διακρίτου⁹.

7) Ἡ ἱερωσύνη. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐπισήμων βιβλίων τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας, τῶν ὁμιλούντων περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, ἐξάγομεν τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα, τὰ ὅποια διατυποῦνται μὲ ὄλην τὴν ἐκτασιν καὶ τὴν ἀκριβείαν εἰς τὰ ἀνάλογα ἱερά βιβλία τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ταῦτα εἶναι:

α) Ἡ ἱερωσύνη εἶναι πράξις ἱερά, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν καὶ τῆς δεήσεως τοῦ ἐπισκόπου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκλελεγμένου τινὸς προσώπου, ἐκχέεται ἐπ' αὐτόν τοῦτον ἢ θεία χάρις, ἡ ὁποία ἀγιάζει αὐτόν καὶ θέτει εἰς τινα βαθμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας καὶ βοηθεῖ αὐτόν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἱεραρχικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Ταῦτα διδάσκουν ἀπὸ κοινοῦ ἡ Κοπτικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία.

β) Ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγινώσκομεν εἰς τὰ Ἁγία βιβλία: «...ἐξῆλθεν (ὁ Ἰησοῦς) εἰς τὸ ὄρος προσευξάσθαι· καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε...» (Λουκ. στ' 12-13. Πρβλ. καὶ Ματθ. ι' 1-15). Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ Κύριος καὶ ἑτέρους ἑβδομήκοντα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἤμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι...» (Λουκ. ι' 1 κ. ἐξ.). Εἰς ὅλους αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς ἔδωκε δικαίωματα, τὰ ὅποια ἀναγράφουν ὡσαύτως αἱ Ἁγία Γραφαί: (Ματθ. 28, 18, Λουκ. 22, 19, Ἰωάν. 20, 21) καὶ ἀλλαχοῦ.

Ταῦτα ἀναφέρουν οἱ Κόπται πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ζητήματος τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας κ.τ.λ. Μήπως καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία δὲν ἔχει τὰ ἴδια ἀγιογραφικὰ στοιχεῖα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδίας ὑποθέσεως;

γ) Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἰς ἀμφοτέρας τὰς

8. Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Θεολογίας, Μιχαὴλ Μηνᾶ, ἐνθ' ἀν. τόμ. Β', σελ. 483-491 καὶ Δογματικῆς Θεολογίας τὸ περὶ Μυστηρίων. Μακκαρίου, ἐνθ' ἀν., σελ. 252-269.

9. Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Θεολογίας, Μιχαὴλ Μηνᾶ, ἐνθ' ἀν. τόμ. Β', σελ. 492-526 καὶ Δογματικῆς Θεολογίας, Μακκαρίου, ἐνθ' ἀν., σελ. 270-292.

ΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΤΡΑΦΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΕΣΒΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ*

Εἰδικώτερον ὁ Κ. Οἰκονόμος σημειοῖ: «Ἐγὼ μὲν οὖν, θειότατε Δέσποτα, γνώμης εἶχον ἐξ ἀρχῆς, ἵνα πρὸς τὸν ἅγιον Καρλοβίτζης ἀπ' εὐθείας ἐπιστείλῃ ἡ Ἐκκλησία, εἰς αὐτὸν ἀνατιθεμένη τὴν φροντίδα τῆς τοῦ κακοῦ θεραπείας, καὶ περὶ αὐτοῦ δικαίως ἀπαιτοῦσα τὴν τῆς καινοτομίας ἐξήγησιν ἐκ τῶν ἐν τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ κειμένων Γραικικῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν ἐν αἰς ἡ ἱερά ἀκολουθία καὶ τελεσιουργία τῶν ὑπερφῶν μυστηρίων ὑμολογεῖται κατὰ τὰ πρωτοτύπως ἐν τῇ ἑλληνίδι φωνῇ μελωδούμενα ᾠσματα (μέμνηται δὲ δήπου καὶ ἡ ὑμετέρα Ἁγιότης τῆς γνώμης ταύτης). Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρὸς τὸν Καρλοβίτζης ἐπιστολὴ ἀνεβλήθη, γνωρίζων τὴν τραχηλιῶσαν τῶν τινῶν ἐν Βιέννῃ περὶ τὸ καινοτομηθὲν παραφορὰν, καλὸν ἐνόμισα καὶ συμφέρον, εἰ πρὸς τῇ πεμφθείσῃ πρὸς τὴν Καπέλλαν τῶν Τουρκομεριτῶν ἀπαντήσῃ τῆς Ἐκκλησίας προστεθεῖ καὶ πρὸς τὸν πολὺ τὸ βῆρος ἔχοντα παρὰ

τοῖς ἐκεῖσι Βαρόνον κ. Σίναν ἐπιστολὴ πατριαρχικῆ, ἅμα μὲν τοῦτου τὸ φιλότιμον ὑποθίγουσα πρὸς συμμαχίαν τῆς σωτηριωδεστάτης διαταγῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἅμα δὲ παραδηλοῦσα, καὶ ὅτι παρομοίως θεραπευταῖον τὸ κακὸν καὶ ἐν ἡ αὐτὸς ἐξέχει ἐκκλησία τῶν ἐντοπιῶν, ἧς οὐκ ἐγένετο μεία ἐν τῇ πρὸς τὴν Καπέλλαν ἐπιστολῇ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δὲ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα προσήνεκται οἷος δὴ καὶ προσήνεκται. Καὶ πάντως ἀναγκαία ἦν ἡ πρὸς αὐτὸν ἀπάντησις τῆς Ἐκκλησίας»²⁰².

Εἰς τὸ τέλος τοῦ σχεδίου ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Γεώργιον Σίναν, τὸ συνταχθέν, ὡς προείπομεν, ὑπὸ τοῦ Κ. Οἰκονόμου, ὁ ἄνθιμος ΣΤ' φέρεται, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς προϊσταμένους τῶν ἐν Βιέννῃ ὀρθοδόξων κοινοτήτων, νὰ λέγῃ: «Ταῦτα ἀναλογισθέντες, τέκνα ἐν Χριστῷ περιπόθητα, πάντες τῶν ἐν Βιέννῃ ὀρθοδόξων Κοινοτήτων οἱ προϊστάμενοι, φύγετε τὴν φθόνῳ τοῦ πονηροῦ παρεισφρήσασαν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 648 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 17/1991 τεύχους.

202. ἰδ. ἐπ. 18-1-1848.

Ἐκκλησίας Κοπτικῆν καὶ Ἑλληνικῆν, εἶναι οἱ ἴδιοι τρεῖς: ὁ βαθμὸς τοῦ ἐπισκόπου, ὁ βαθμὸς τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ διακόνου. Οἱ βαθμοὶ οὗτοι, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, ἔχουν διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις, πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω, ὡς ἐξῆς: Ὁ βαθμὸς τοῦ ἐπισκόπου γράφουν οἱ Κόπται, περιλαμβάνει τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν Μητροπολίτην (Μουντράν, ἀραβιστί). Ὁ βαθμὸς τοῦ πρεσβυτέρου περιλαμβάνει τὸν χωρεπίσκοπον, τὸν ἡγούμενον (ἀραβιστί κούμας), καὶ τὸν κασίς (ἱερέα). Ὁ δὲ βαθμὸς τοῦ διακόνου περιλαμβάνει τὸν Ἀρχιδιάκονον, τὸν ὑποδιάκονον, δηλαδὴ τὸν βοηθὸν τοῦ διακόνου, τὸν ἀναγκύστην καὶ τὸν ἱεροφάλην. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ τρίτου βαθμοῦ εἰς τὴν Κοπτικῆν Ἐκκλησίαν εἶναι λαῖκοί, δηλαδὴ μὲ τὴν συνήθη ἐνδυμασίαν καὶ οὐχὶ μὲ τὴν δικριτικῆν μέλαιναν περιβολὴν τοῦ διακόνου μας¹⁰.

* * *

Μετὰ τὴν γενικὴν ταύτην ἔρευναν τοῦ ζητήματος τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ Ἑλληνικῆς καὶ Κοπτικῆς ἀπόψεως, φθάνομεν εἰς τὸ θετικὸν συμπέρασμα, ὅτι αἱ δύο αὗται Ἐκκλησίαι βαδίζουν συμφώ-

ως καὶ ἀπὸ κοινοῦ εἰς διατύπωσιν τῶν γενικῶν καὶ τῶν ἐπὶ μέρους λεπτομερειῶν. Ἐὰν εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην εὐρεθοῦν γωνίαι τινὲς ἀνεξέταστοι, ἢ καὶ μὲ ὑλικὸν περιεργὸν καὶ παράδοξον εἰς μίαν ἢ τὴν ἄλλην Ἐκκλησίαν, ἢ ἀσυμφωνία αὕτη εἶναι τόσο μικρὰ καὶ ἀσήμαντος, ὥστε δὲν ἰσχύει ν' ἀνοίξῃ χάσμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι βαίνουν ἐκ παραλλήλου εἰς μίαν εὐθείαν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς ἐκκινήσεως μέχρι τοῦ τελικοῦ σκοποῦ καὶ προορισμοῦ. Ἀφετηρία ἐκκινήσεως καὶ εἰς τὰς δύο Ἐκκλησίας εἶναι αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ὁ διατάξας τὰ μυστήρια, ἐξέλεξε δὲ δι' ἕκαστον τούτων ὕλην ὀρισμένην, ἢ σημεῖον ὀρατόν. Αὐτὸς διετύπωσε καὶ τὸν τρόπον τῆς τελειώσεως καὶ τελέσεως ἕκαστου μυστηρίου, καὶ αὐτὸς ἠδύοκῃσεν, ἵνα διὰ τοιοῦτου ἀκριβοῦς ὀρατοῦ σημείου, καὶ τοιοῦτου ἀκριβοῦς τελετουργικοῦ τρόπου μεταδίδωνται διὰ τῶν μυστηρίων τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐν τοῖς σημείοις ἀκριβοῦς τοῖσις ἔγκειται ἡ ἐπαφὴ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Κοπτικῆς καὶ Ἑλληνικῆς, εἰς τὸ σπουδαιότατον κεφάλαιον τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον φέρει ὡς τίτλον: «Μυστήρια».

(Τέλος)

10. Πρὸβλ. Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Θεολογίας, Μιχαὴλ Μητῶ. ἐνθ' ἄν., τόμ. Β', σελ. 527-551 καὶ Δογματικῆς Θεολογίας τὸ περὶ μυστηρίων, Μακκαρίου, ἐνθ' ἄν., σελ. 293-315.

ἐν ταῖς καθ' ὑμᾶς ἐκκλησίαις καινοτομίαν, μὴ δὲ κρατηθῆτε εἰς τέλος ὑπὸ φιλοτιμίας ἢς γλυκεῖς οἱ καρποί. Καὶ θέατρα εἶη παρ' ὑμῖν καὶ παντοῖοι καθ' ἡμέραν ἀγῶνες καὶ ἐπιδείξεις εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἢς ἐκάστοτε ἀπολαύετε μέχρι κόρον. Ἄφετε ἄχραντον καὶ ἀγνήν τὴν ἱεράν καὶ ἀπλὴν καὶ τῆ γλώσση τῶν ἀλιέων Ἀποστόλων μάλα πρέπουσαν μουσικὴν, ὅπως δι' αὐτῆς ἐν τοῖς θεοῖς ναοῖς ὑμνεῖτε τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων ὑμῶν, «ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς»²⁰³ μὴ γεγραφαῖς καὶ προστυπούσαις εἰς τὰς θείας ἐννοίας τῶν σαρκικῶν παθῶν τὰ ἰνδάματα. Ἐκλέγετε δὲ καὶ ψάλλτας εὐλαβεῖς, τῷ Θεῷ λειτουργοῦντες, καὶ ἐπιστήμονες καὶ καλλιφόνους εἰς κόσμον τῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα τελευταῖον ἢ Ἐκκλησία μητρικῶς ὑμᾶς νοθετεῖ καὶ παρακαλεῖ φιλοστόργως, εὐλογοῦσα ὡς πιστοὺς αὐτῆς υἱοὺς, οὓς ἐγέννησεν ἢ ἐτιθηνησατο οὓς ἔθρεψεν καὶ τρέφει καὶ μυσταγωγεῖ διὰ τῶν παρ' αὐτῆς ἐκάστοτε πεφασμένων ἱερουργῶν. «Μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον»²⁰⁴ μὴ δὲ ἀδικεῖτε τὴν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ γεννησαμένην καὶ τῆς σωτηρίας ὑμῶν κηδομένην μητέρα (πρὸς τί γὰρ ἄλλο τοσαύτην εἰς ὑμᾶς ἐπιδείκνυται φροντίδα πρὸς θεραπείαν τοῦ συμπτώματος;) Μνήσθητε τῶν μακαρίων ὑμῶν Πατέρων, οἵτινες ἐκατέρως τὰς ἐκκλησίας συνέστησαν ἐπὶ τῆ ἀκραδάντῳ κρηπίδι τῆς ἐν πᾶσιν ἀδιαίρετου πρὸς τὴν γεννησαμένην ἐνόητος, ἐν ἧ καὶ μέχρι σήμερον ἐστήκασι, καὶ εἰς αἰῶνας στηριχθήσονται· μὴ φανῆτε νομιμώτεροι καὶ σοφώτεροι νόμων πατρῶων καὶ θεσμῶν ἱερῶν. Παράδοτε τοῖς τέκνοις ἡμῶν ἄχραντον καὶ ὁλοσχερῆ τὴν ἱεράν παρακαταθήκην καθὼς αὐτὴν παραλάβετε, ὡς ὀλίγον ἀποδώσαντες τῷ πιστεύσαντι τῷ Θεῷ.

Ὡσαύτως τὰς πατρικὰς ἡμῶν εἰσηγήσεις κοινοποίησον ἐξοχώτατε ἄρχων Βαρόνε, τοῖς αὐτόθι προϊσταμένοις τῶν ὀρθοδόξων κοινοτήτων. Κἂν μὲν ἀπωσάμενοι νόθους λογισμοὺς ἀσπαθῶσιν τὴν ἀλήθειαν, τιμῆσαντες τὴν μητέρα, τῷ Θεῷ χάρις. Εἰ δ' ὄν, ἢ μὲν Ἐκκλησία διατηρήσει τὴν θεόθεν αὐτῇ πεπιστευμένην μέριμναν πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Σὺ δὲ υἱὲ ἐν Χριστῷ περιπόθητε καὶ ἐπ' εὐσεβεῖα περιφανέστατε, διαφυλάξον τῆς χριστιανικῆς σου λαμπρότητος τὸ ἀξίωμα καθαρὸν καὶ ἀμόλυντον ἀπὸ τῆς ψυχοβλαβοῦς ταύτης καινοτομίας, ἐπαξίως τῆς σῆς συνέσεως καὶ τῶν μεγάλων δωρεῶν, ὧν ἡξίωσας παρὰ Θεοῦ. Οἶδαμεν ὅτι ἀνθίστατο ἐξ ἀρχῆς ἢ σὴ ἐξοχότης οὐδ' ἀσμένως, τέλος, ἐνέδωκε πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ νεωτερισμοῦ τούτου. Ἀπόστηθι καὶ νῦν ἀπὸ τῶν ἐπιβαλομένων ἀδικεῖν τὴν πνευματικὴν σου μητέρα, ἵνα μὴ εἴπωσι καὶ ἤδη καὶ ἐν γενεᾷ πάσῃ τῇ ἐρχομένη, ὅτι καὶ Σίνας ὁ εὐσεβέστατος συνηυδόκει. Ἀναλόγισαι πόσα καὶ ἐκ μικρᾶς τινος ἐκκλησιαστικῆς καινοτομίας παρέχονται τοῖς εὐσεβεῖσι ψυχῶλεθρα δεινά, ὧν γέμει ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Τίς γὰρ οἶδε ποῖ στήσεται τὸ κακόν; ἢ μήπως δι' αἰῶνος οἰκήσομεν ἐπὶ γῆς, ὥστε καλύψει

203. ἰδ. Ἐφεσ. 5,19.

204. ἰδ. Ἐφεσ. 4,30.

καὶ ἀποτρέπειν τὰ ἐκ πονηρᾶς τινος ἀρχῆς ἐπακολουθοῦντα νανάγια τῶν ψυχῶν; Οἶδε δὲ ἡ θεοφιλῆς Σου φρόνησις τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ῥητόν· «Τῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν»²⁰⁵. «Ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ Θεοῦ ἔστηκεν, ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην. Οἶδε Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ καί, ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Χριστοῦ»²⁰⁶, οὐ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογία εἶη μετὰ σοῦ»²⁰⁷.

Τέλος ὁ Κ. Οἰκονόμος, ἐπειδὴ παρετήρησεν ὅτι οἱ καινοτόμοι ἐδίδασκον τὴν μεταρρυθμισὴν εἰς μαθητὰς²⁰⁸ διὰ τὴν καλυτέραν διάδοσιν αὐτῆς, προτείνει ὅπως πάντες οἱ ψάλλοντες τὴν γνησίαν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν διέρχωνται ἀπὸ μουσικῆν Σχολῆν²⁰⁹.

Εἰδικώτερον ὁ Κ. Οἰκονόμος εἰς ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν Ἄνθιμον ΣΤ' σημειοῖ: «Ἐγὼ δ' οἶμαι, θεϊότατε Δέσποτα, ὅτι ἡ πέρυσιν ἤδη, ἐπ' ἐμοῦ παρόντος, ἀρξάμενη κτίζεσθαι μουσικὴ Σχολή[...], ἤδη καὶ καταφωνεῖται ὑπὸ Διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς γνησίας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, καὶ πάντες οἱ ἐντὸς τῆς Βασιλευούσης ψάλλοντες ἐν ταῖς κατὰ τόπους ἐκκλησίαις ὑπήχθησαν πρὸς τὸ ψάλλειν ὁμοίωμορφα καὶ σύμφωνα τῇ ἑαυτῶν μελωδίᾳ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας μηδὲν ἄφ' ἑαυτῶν καινοτομοῦντες, «μηδὲ συγγέοντες ἔριον λίνῳ (ὅπερ ὁ θεὸς ἀπηγόρευε νόμος) καὶ συμφύροντες τοῖς θεοῖς ὕμνοις ἀλλότρια τερετίσματα»²¹⁰.

Β' ΜΕΡΟΣ

II. Τὸ Λέσβιον σύστημα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονό-

205. ἰδ. Α' Τιμ. 5,24.

206. ἰδ. Β' Τιμ. 2,19.

207. ἰδ. Σχέδιον ἐπιστολῆς πρὸς Γεώργιον Σίναν.

208. Πρβλ. ἐπ. 26-11-1845 καὶ 28-11-1845.

209. Πρβλ. Ἀγγελία, «Λόγιος Ἐρμῆς» 1816, σ. 385-386. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, Συμβολαί... ἐνθ' ἄν. σ. 370 κ. ἐξ. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορικὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 165 κ. ἐξ. Παναγιώτου Γ. Πελοπίδου, Θεωρητικόν... 1832 ἐνθ' ἄν. σ. ζ'-η'.

Ὁ Παναγιώτης Ἀντωνέλλης (Ἡ Βυζαντινὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 17-18) ἀναφέρει ὅτι «Ἡ πρώτη ἐπίσημος ἀντίδρασις τοῦ Κράτους κατὰ τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὴν ξενότροπον μουσικὴν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Βασιλικὸν Διάταγμα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 25 Ἰανουαρίου 1837, καθορίζον τὰ τῆς ἰδρύσεως «Κρατικῆς Ψαλτικῆς Σχολῆς» ἀνέφερον ἐπὶ λέξει: «Σκοπὸς τῆς Σχολῆς εἶναι ἡ διάδοσις μουσικῶν γνώσεων καὶ ἡ βελτίωσις τῆς εἰς εὐσέβειαν τόσον συντελούσης Ἐκκλησιαστικῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὥστε νὰ ἀναγεννηθῇ καὶ πάλιν ὁ περὶ μουσικῆς ζῆλος τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων». Βάσει τοῦ Διατάγματος τούτου ἡ φοίτησις εἰς τὴν Σχολὴν ἦτο δωρεάν, οἱ δὲ μαθηταὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ συμπράττωσιν ἀμισθὶ εἰς τὰς ψαλμωδίας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ εἰς χορωδίας κατὰ τὰς ἐθνικὰς εορτάς. Ἡ Σχολὴ ἤρχισε λειτουργοῦσα τὴν 21 Δεκεμβρίου 1837, ἐστεγάσθη δὲ εἰς τὸ «Βασιλικὸν Διδασκαλεῖον». Διὰ Β. Διατάγματος, ἐπίσης, διωρισθησαν οἱ Ζαφεῖριος Α. Ζαφερόπουλος καὶ ὁ ἱεροδιάκονος Θεόκλητος, ὁ πρῶτος ὡς τακτικὸς καθηγητὴς καὶ ὁ δευτερός ὡς βοηθός του».

210. ἰδ. ἐπ. 15-6-1848.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Σεβασμός τοῦ ὄλου ἀνθρώπου καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος ὁ Α' ἐν τῇ ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν Χριστιογένων «πατριαρχικῇ ἀποδείξει» τονίζει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι «εἰς μίαν ἐποχὴν, ὡς ἡ σημερινή, ἐποχὴν ἐπικινδύνων παρεμβάσεων τοῦ ἀνθρώπου ὄχι μόνον εἰς τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα τοῦ συλλογικοῦ ἱστορικοῦ βίου καὶ εἰς τὴν φυσικὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἄδυτον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διὰ τῶν πειραματισμῶν τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τῶν γονιδίων καὶ τῆς καθόλου γενετικῆς, πρέπει νὰ τονίσωμεν ὑπενδύτως ὡς Ἐκκλησία ὅτι ἡ θεολογία τοῦ Ἑμμανουήλ, τοῦ «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός», σημαίνει βασικῶς δύο τινὰ ὑψίστης σπουδαιότητος διὰ τὸν κόσμον: Πρῶτον, σ ε β α σ μ ὸ ν τ ο ὕ ὄ λ ο υ ἀ ν θ ρ ὴ π ο υ, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ δλοκλήρου τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, διότι εἶναι προφανὲς ὅτι περιβάλλον καὶ περιβαλλόμενος εὐρίσκονται εἰς ἄμεσον καὶ διαρκῆ ἀλληλεπίδρασιν. Δεύτερον, σεβασμὸν ὄ λ ω ν τ ὶ ν ἀ ν θ ρ ὴ π ω ν, ἀνεξαρτήτως φυλῆς, φύλου, θρησκείας, ιδεολογίας ἢ ἄλλων κατὰ κόσμον διακρίσεων,

ἐφ' ὅσον ὑπὲρ πάντων ἐνηνθρόωσε καὶ διὰ πάντας ἐσταυρώθη ὁ τὰ πάντα κτίσας Θεός».

«Αἱ ἀξιοματικαὶ αἰται ἀλήθειαι», κατὰ τὸν Παναγιώτατον, «εἶναι ἰδιαίτερος ἐπιβεβλημένον καὶ χρήσιμον νὰ ὑπογραμμισθοῦν μετ' ἐμφάσεως σήμερον..., διότι ἀκριβῶς αἱ κοινωνικο-πολιτικαὶ ἐξελίξεις τοῦ τελευταίου καιροῦ, ὄχι μόνον εἰς τὰς χώρας τοῦ τέως «σιδηροῦ παραπετάσματος», ἀλλὰ καὶ ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ εἰς δλόκληρον τὸν κόσμον, ἔχουν δημιουργήσει νέας δυνατοτήτας προβολῆς καὶ ἐπαληθεύσεως τῶν θεμελιωδῶν χριστιανικῶν θέσεων, ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῶν ὁποίων θὰ κίνηθῃ ἢ λοιπὴ ἀνθρωπότης καὶ τὴν ἐν γένει ἀξιοπιστίαν τοῦ ὄλου πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ μηνύματος τῶν Χριστιογένων».

Ὁρθοδοξία καὶ Ἑλληνισμός.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ἐν τῇ ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς ποιμαντορικῇ ἐγκυκλίῳ ὑπέμνησεν, ὅτι «τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἔχει εὐεργετηθεῖ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου» καὶ ἔχει «πολιτογραφηθεῖ σὴν αἰωνιότητα ὡς ἱστορικὴ σάρ-

μου ἐνεφανίσθη καὶ ἕτερος νεωτερισμὸς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, τὸ Λέσβιον σύστημα, τὸ ὁποῖον, ὡς ἦτο φυσικόν, προὐκάλεσεν τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Κ. Οἰκονόμου. Δημιουργὸς αὐτοῦ τοῦ συστήματος ἦτο ὁ Γεώργιος Ντομανέλλης, ὁ Λέσβιος²¹¹. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἀγιάσῳ τῆς Λέσβου, τὰ τέλη τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀπέθανεν μετὰ τὸ 1870. Κατὰ τὸν Ε. Π. Χατζηποστόλου, ἦτο μαθητὴς τοῦ μουσικοδιδασκάλου Καλλι-

νίκου, τοῦ Γεωργίου Κρητός²¹², καὶ δι' ὀλίγων τῶν Τριῶν Διδασκάλων²¹³. «Ἐκέκτητο δὲ πρὸς τῇ μουσικῇ μορφώσει καὶ ἰκανῆς ἐγκυκλίου»²¹⁴. Κατὰ τὸν Ζ. Α. Ζαφειρόπουλον ὅμως ὁ Γεώργιος Λέσβιος «ἐπεχείρησεν νὰ διδαχθῇ τὴν μουσικὴν παρὰ τοῖς ἀοιδήμοις μουσικοδιδασκάλοις, ἀλλὰ μόλις δυνηθεὶς νὰ παραδοθῇ μόνον τὸ Ἀναστασιματάριον, θησαυρίσας δι' αὐτοῦ ὄλης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς τοὺς θησαυρούς», ἀνεχώρησεν ἀμέσως ἄνευ τῆς εἰδήσεως τῶν διδασκάλων, καὶ κατήλθεν εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Ἀσίας, διὰ νὰ μεταδώσῃ τὸ τάλαντον τοῦ Ἀναστασιματαρίου, καὶ κερδοσκοπήσῃ δι' αὐτοῦ ἐξ ἀμοιβῆς ἀξίας πρὸς τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀμάθειάν του»²¹⁵.

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ
φιλόλογος - θεολόγος

211. Περὶ Γεωργίου Λεσβίου ἰδ. Ζ. Α. Ζαφειροπούλου, Ὁ Γ. Λέσβιος καὶ τὸ Λέσβιον αὐτοῦ σύστημα, Ἐν Ἀθήναις 1842. Νικολάου Ἀναστασίου, Τὸ Οἰκουμενικόν... ἐνθ' ἄν. σ. 18. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, Συμβολαί... ἐνθ' ἄν. σ. 342 κ. ἐξ. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορικὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 162-164. Κωνστ. Παπαδημητρίου, Τὸ μουσικόν... ἐνθ' ἄν. σ. 9. Μαξίμου Λαοδικείας, Περὶ τῆς... ἐνθ' ἄν. σ. 29. Ἀποστόλου Βαλληνδρᾶ, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 10-11 σημ. Ε. Γ. Παντελάκη, Γεώργιος ὁ Λέσβιος, Μ.Ε.Ε. τ. Η' σ. 324. Ι.Χ. Κ/ομάσου / Ν. Α. Χρυσοχοῦδου / Λέσβιος Γεώργιος, ἀντόθι τ. ΙΣΤ' σ. 11-12. Ν. Γ. Παππᾶ, Βυζαντινὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 921/. Π. Γ. Ν/ικολοπούλου/, Γεώργιος ὁ Λέσβιος, Θ.Η.Ε. τ. Δ', σ. 481-482. Εὐστρατίου Π. Χατζηποστόλου, Γεώργιος ὁ Λέσβιος καὶ τὸ σύστημά του, Μυτιλήνη, 1937. Χρυσοστόμου Θέμελη, Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Ὁ Εὐβοίας Νεόφυτος καὶ τὸ «Λέσβιον» μουσικὸν σύστημα, Ἀθήναι 1985, σ. 16-27.

212. ἰδ. Γεωργίου Παπαδοπούλου, Συμβολαί... ἐνθ' ἄν. σ. 317.

213. ἰδ. Εὐστρατίου Π. Χατζηποστόλου, Γεώργιος ὁ Λέσβιος... ἐνθ' ἄν. σ. 5-6.

214. Ἀντόθι σ. 6.

215. ἰδ. Ζ. Α. Ζαφειροπούλου, Ὁ Γ. Λέσβιος... ἐνθ' ἄν. σ. 3.

κα τῆς Θεανθρώπινης τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Χριστιανικός Ἑλληνισμός δὲν νοεῖται χωριστὰ ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ ἡ Ὁρθοδοξία δὲν νοεῖται χωρὶς τὴν ἱστορική της σάρκα, τὴν ἑλληνικότητα. Ὁ Ἑλληνισμός μέσα στὴν Ὁρθοδοξία ἐμεγαλουργῆσε στὴν ἱστορική του πορεία καὶ ἐδοξάσθη, ὡς φωτιστὴς τοῦ κόσμου καὶ δείκτης πορείας πρὸς τὴν αἰώνια καὶ ἀφθίτη δόξα τοῦ Ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου...».

Ἐκ τῆς ὑπομνήσεως ταύτης συνάγεται, ὅτι «εἶναι ἀνάγκη νὰ συνειδητοποιηθεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁποιοσδήποτε ἐθνικός κίνδυνος γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερος, διὰν ἀλωθεῖ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε πλάνη. Ὅταν χωριθεῖ τὸ φρόνημά μας ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν ἀλήθειά του, τὴν Ὁρθοδοξία. Ἡ ἐπιβίωση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἀπαιτεῖ νὰ διακρατηθεῖ αὐτὸς ὁ διαιώνιος σύνδεσμος Ἑλληνισμοῦ καὶ Ὁρθοδοξίας. Μὲ τὴν ἐνότητα ὄλων μας καὶ ἐμμοιή στὴν ἑλληνορθόδοξη παράδοσή μας, θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπόκρουση κάθε ἀπειλῆς, ὁποθενδήποτε καὶ ἂν προέρχεται».

Τάσεις ὑποβαθμίσεως ἢ βεβηλώσεως τῶν ἐορτῶν.

Κατὰ τὰς ἐορτὰς αἱ σιῆλαι ἢ αἱ σελίδες τῶν ἐφημερίδων καὶ τὰ ἐορταστικὰ προγράμματα τῶν ραδιοτηλεοπτικῶν σταθμῶν προσεπάθησαν νὰ ἔχουν ἐπικαιρὸν ἐορταστικὸν περιεχόμενον. Τοῦτο ὅμως ἐγένετο, ὅπως κατ' ἔτος, διὰ μεγαλύτερας ἀναφορᾶς εἰς τὰ «φολκλορικὰ» πλαίσια τῶν ἐορτῶν καὶ δι' ὑποτιμώδους ὑπομνήσεως ἢ καὶ παντελοῦς παρασιωπήσεως τοῦ βαθυτέρου σωτηριολογικοῦ περιεχομένου των. Τὸ περιεχόμενον αὐτὸ λησμονεῖται καὶ ὑπὸ μεγάλων μαζῶν τῶν «χριστιανικῶν» λαῶν, αἱ ὁποῖαι περιορίζουν τὴν βίωσιν τῶν μεγάλων ἐορτῶν εἰς τὸ καλὸν φαγητόν, εἰς τὴν ἐορταστικὴν ἐνδυμασίαν καὶ εἰς ξενοφέρτους τρόπους ψυχαγωγίας, ἢ ὁποῖα συχνάκις εἶναι ὅλως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἀγιότητα τῶν ἡμερῶν ἢ καὶ τὰς βεβηλώνει κατὰ τρόπον ἀπαράδεκτον.

Δυστυχῶς μεγάλην ὄθησιν πρὸς τὴν βεβηλώσιν ταύτην δίδουν μερικοὶ ραδιοτηλεοπτικοὶ σταθμοὶ διὰ προγραμμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι μόνον κατωτέρας αἰσθητικῆς σιάντης, ἀλλὰ καὶ ἀπομακρύνουν ἐκ τοῦ γνησίου πνεύματος τῶν χριστιανικῶν ἐορτῶν, ὁδηγοῦνται οὐχὶ εἰς πνευματικὴν ἀνάτασιν, ἀλλ' εἰς αἰσθησιακὸν τρόπον ζωῆς, ἀπεξενωμένον ἐκ τῆς ἑλληνορθόδοξου πνευματικότητος.

Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστόν, ὅτι πολλοὶ ἔχουν ἀντικαταστήσει λ.χ. τὸν πρωϊνὸν ἐκκλησιασμὸν τῶν Χριστιογέννων διὰ τῶν «ρεβεγιόν», τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ

ἄλλοθι διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ γνησίου χριστιανικοῦ ἐορτασμοῦ.

Παρὰ ταῦτα, πρέπει νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαράν μας διότι πλήθη πιστῶν, ἀντιδρῶντα εἰς τὴν ὑποβάθμισιν ἢ βεβηλώσιν τῶν ἐορτῶν, κατέκλισαν κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς τοὺς ἰ. ναοὺς καὶ ἐώρτασαν ταύτας κατὰ γνήσιον χριστιανικὸν τρόπον.

«Διαβάστε εἰς Ἐυρώπην...».

Εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας μνείας ἡ γενομένη ὑπὸ ὀρθόδοξου ἑλληνικοῦ περιοδικικοῦ ἐπισήμανσις, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐν τῷ «Ἐυρωδελτίῳ» δημοσιεύεται εἰδησις, ἀναφερομένη εἰς τὴν παρουσίαν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ ἐνοποιουμένῃ Ἐυρώπῃ: «Ἀπὸ τῆς σύνοδο τοῦ Σεπτεμβρίου ἄρχισε νὰ τελεῖται κάθε μῆνα, σὲ εἰδικὸ χῶρον (τοῦ Κοινοβουλίου τοῦ Στρασβούργου), ἡ Ἑωθινὴ Ἀκολουθία κατὰ τὸ Ὁρθόδοξο Δόγμα. Προκαλεῖ ἰδιαίτερον ἐντύπωσιν ὅτι παρακολουθοῦν τὴ μνησιαία πρωϊνὴ λειτουργία - προσευχὴ πάρα πολλοὶ ξένοι εὐρωβουλευτῆς καὶ ὑπάλληλοι. Τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον πὸν ἐπιδεικνύεται ἀπὸ τοὺς ξένους γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία ἀποτελεῖ τὴν πλέον ἀξιόπιστη μαρτυρία γιὰ τὸ κῆρος καὶ τὴ λάμψη πὸν ἔχει αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία τῶν 300 ἐκατομμυρίων πιστῶν, μὲ τὴν πνευματικὴν της καθαρότητα, τὴ δημοκρατικὴν της διάρθρωσιν καὶ τὴν κοινωνικὴν της προοδευτικότητα. Ἡ Ὁρθοδοξία, ἰδιαίτερα μετὰ τὴς δημοκρατικῆς ἐπαναστάσεως στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσιν καὶ στὴς χώρας τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Κεντρικῆς Ἐυρώπης, ἄρχισε νὰ ἀναγεννᾶται στὴ μετακομμουνιστικὴ ἐποχὴ καὶ νὰ ἐπανεμφανίζε-ται σὲ εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο ὡς μία δύναμις πού, χάρις τὰ μοναδικὰ χαρακτηριστικὰ της, μπορεῖ νὰ προσφέρει πολλὰ καὶ νὰ γεμίσει ἐλπίδες μέσα στὸν ἀδέβαιο σημερινὸν κόσμον».

Ὡς πολλάκις καὶ ἐκ πολλῶν ἀφορμῶν ἔχει ἐπισημανθῆ, οἱ Ἐυρωπαῖοι σήμερον ἀπευθύνουν οἰονεὶ πρὸς τοὺς Ὁρθόδοξους καὶ ἰδίως πρὸς τοὺς ἐκπροσωποῦντας τὴν Ὁρθοδοξίαν Ἑλληνας ἐκκλησιῶν ἀνάλογον πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῷ ὄραματι τοῦ Ἁπ. Παύλου: «Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν». «Διαβάστε εἰς Ἐυρώπην βοηθήσατε ἡμῖν».

Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Μακεδονίας.

Εἶναι ἀξίον ἰδιαίτερας ἐξάρσεως τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Σύνοδος τῶν Ὑπουργῶν Ἑξωτερικῶν τῶν χωρῶν τῆς Ε.Ο.Κ. ὁμοφώνως κατεδίκασε τὴν ἀπαράδεκτον ἀνθελληνικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως τῶν Σκοπίων καὶ ἐδικαίωσε πλήρως τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος

τούτου σθεναράν σιάσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις σιάσις —κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν— παρουσιάζει λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀντωνίου Σαμαρά.

Τὸ ἐδῆχες αὐτὸ γεγονός, ὅπερ σημαίνει ἐπίσημον ἀπόρριψιν τῆς ὑπὸ τοῦ καθεστῶτος τῶν Σκοπίων χαλκυνθείσης πλαστογραφήσεως τῆς ἱστορίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀναμφισβήτητον ἐλληνικότητα τῆς Μακεδονίας, σημαίνει δικαίωσιν πάντων τῶν ἀγωνιζομένων ἐναντίον τῆς πλαστογραφήσεως ταύτης. Ἔτσι ὡς παραδείγματα τόσον ὁ πρ. Ὑπουργὸς κ. Μάρτης, τοῦ ὁποίου τὸ σχετικὸν βιβλίον ἐδραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καὶ οἱ Σεβ. Μητροπολίται τῆς Μακεδονίας, ἐν οἷς καὶ ὁ προσφάτως προβληθεὶς ὑπὸ εἰδικῆς τηλεοπτικῆς ἐκπομπῆς τῆς Ε.Τ. 3 Θεσσαλονίκης Σεβ. Μητροπολίτης Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου κ. Σπυρίδων. Ὁ Σεβασμιώτατος, κατὰ τὴν τηλεοπτικὴν συνομιλίαν του μετὰ τοῦ κοσμητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γιούλιου καὶ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ τῆς αὐτῆς σχολῆς κ. Γαλάνη, παρουσίασεν ἄλλην μίαν φορὰν τὰς ἐξαορθεύσας ἤδη ἀπὸ τῶν σιγηλῶν τούτων ἀπόψεις τῆς δημοσιευθείσης πρωτοτύπου καὶ λίαν διαφωτιστικῆς μελέτης του, ἣ ὁποία ἔχει τὸν τίτλον: «Ἡ Ἁγία Γραφή ἀποδεικνύει τὴν ἐλληνικότητα τῆς Μακεδονίας». Κατὰ τὴν σπουδαιότητα τὴν ταύτην ἐκπομπήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠκούσθησαν καὶ αἱ εὐγλωττοὶ ἀπόψεις τῶν δύο Καθηγητῶν, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου κ. Σπυρίδων, εἰτόνισεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι αἱ προβληθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ πολλαὶ μαρτυρίαι τῆς Ἀγ. Γραφῆς περὶ τῆς ἐλληνικότητος τῆς Μακεδονίας «εἶναι πικρόκοιμες, εἶναι αἰώνιες καὶ εἶναι ἀνεξάντητες. Δηλαδή δὲν μποροῦνε καὶ νὰ θελήσουν ὁποιοῦδήποτε ἐχθροὶ νὰ τὶς ἀφαιρέσουν, ἀφοῦ σ' ὅλον τὸν κόσμον διαβάξουν τὴν Καινὴ Διαθήκη, τὶς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀπ. Παύλου, τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων... Ἐφ' ὅσον ὁ Ἀπ. Παῦλος (στὶς ἐπιστολὰς του «Πρὸς Θεσσαλονικεῖς», «Πρὸς Φιλιππησίους») ὁμιλεῖ καὶ γράφει σὴν ἐλληνικῇ, δὲν θέλει πολὺ ἐρώτημα, ὅτι αὐτοὶ πρὸς τὸν ἀκοῦνε, ὅπου περνοῦσε καὶ ὅπου κήρυττε, ὁμιλοῦσαν ἐλληνικά. Εἶχαν τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ἐλληνικὸν πολιτισμό».

Τὰ θεμέλια τῆς Παιδείας.

Ὁ «Ἀνθρωπιστικὸς Σύνδεσμος Ἀθηνῶν» δι' ἀξιολόγουν φυλλαδίου του ἐπισημαίνει, ὅτι κορυφαῖοι εἰδικοὶ Ἕλληνες καὶ ξένοι ἔχουν τονήσει, ὅτι «δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἀληθινὴ παιδεία χωρὶς πνευματι-

κὸ ἀνθρωπιστικὸ θεμέλιο. Ἰδίως τοὺς κρίσιμους καιροὺς μας δὲν στέκεται αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα, ἂν δὲν βλέπει τὸν ἄνθρωπον ὡς πνευματικὴ ἀξία καὶ ἠθικὴ προσωπικότητα».

Ἐκ τῶν σταχυολογηθεισῶν ἐν τῷ φυλλαδίῳ ἀπόψεων παραθέτομεν δειγματοληπτικῶς τὰς ἐξῆς: Ὁ φιλόλογος καθηγητῆς κ. Ν. Τωμαδάκης ἔχει ἐπισημάνει, ὅτι «ἡ χριστιανικὴ ἐποχὴ δύναται ν' ἀναπαύσῃ τὴν νοσοῦσαν ψυχὴν τοῦ αἰῶνος μας, ἢ ὁποία ἀναζητεῖ τὴν πνευματικὴν λύτρωσιν εἰς χῶρον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώρισαν οἱ ἀρχαῖοι». Ὁ ἀείμνητος Β. Τατάκης ὅστις ἔχει προσβάλει τὴν Βυζαντινὴν Φιλοσοφίαν, διεκήρυττε, ὅτι «οἱ Πατέρες τῆς Ὁρθοδοξίας ἔκτισαν μὲ τὴ σοφίαν τους τὸ μεγαλοπρεπέστατον οἰκοδόμημα, τὴν χριστιανικὴν σκέψιν, τὴν θέωσιν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἀνθρώπου...». Ὁ ἄγγλος καθηγητῆς τῆς Παιδαγωγικῆς M. V. C. Jeffreys παρατηρεῖ: «Ὁ Χριστιανισμὸς προσφέρει μιὰ ἐνιαία ἐρμηνεῖα τῆς ὑπάρξεως (ἀτομικῆς καὶ ἱστορικῆς) καὶ μιὰ πίστη πρὸς δράσιν, πρᾶγμα πρὸς ξεπερνᾶ τὴν ἀπλὴ κοινωνικὴ συνείδησιν».

Παρόμοιαι εἶναι καὶ αἱ μνημονευόμεναι ἐν τῷ αὐτῷ φυλλαδίῳ ἀπόψεις τῶν Κ. Βουρδέρη, Στ. Καρωμένου, Ἰ. Σταματάκου, Κ. Γεωργούλη, Σπ. Καλλιάρφα, Ἰ. Θεοδορακοπούλου, Κ. Τσάσιου, Μ. Στασινοπούλου, Fr. Försfer, M.V.C. Jeffreys, R.W. Livingstone, J. Maritain, A. Toynbee, W. Jäger, M. Debess, A. Ferniere, C. Jung κ.ἄ.

Συνιστάμενη τῶν ἀπόψεων τούτων εἶναι ἡ ὡσαύτως μνημονευομένη διακήρυξις τοῦ μεγάλου γερμανοῦ φιλοσόφου καὶ παιδαγωγοῦ Ed. Spranger, κατὰ τὴν ὁποίαν «μόνον ὅπου τὸ θεῖον ἦχει διὰ μέσου τῆς δόλητος τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ πραγματικὸς ἀνθρωπισμὸς. Τὸ θεῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ εὐφορος δύναμις διὰ κάθε μορφωτικὴν ἰδέαν, μὲ τὴν ὁποία αὐτὸς ἀνιχνεύεται πάνω ἀπὸ τὰ στενὰ ὄρια τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεώς του».

Ἐφ' ὅσον αἱ διακηρύξεις αὗται θὰ ληφθοῦν ἅπ' ὅψιν ὑπὸ τῶν χαρασόντων τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας πολιτικὴν;

Ἀποστομωτικὴ ἀπάντησις.

Διὰ τὰς ἐκτοξευμένας ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας κατηγορίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος περὶ δῆθεν καταπατήσεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῶν ἐν τῇ χώρᾳ μας Ἀλβανῶν, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δουβινοπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κορίνθου κ. Σεβαστιανὸς ἔδωκεν

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ Ο ΕΡΑΝΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Άρχισε τὸ Σάββατο 14 Δεκεμβρίου καὶ συνεχίσθηκε ὡς τὴν Τρίτη 17 Δεκεμβρίου ὁ Ἔρανος τῆς Ἀγάπης στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν καὶ τὶς Ἱ. Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸ προϊόν τοῦ ὁποῦ συντηροῦνται τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὲ τὸ ὁποῖο διεξάγεται τὸ ἔργο τῆς ἀγάπης ἀπ' αὐτὴν (τακτικὰ κι ἔκτακτα βοηθήματα σὲ ἀναξιοπαθοῦντες, ἀπόρους, ἀποστολὲς ἀσθενῶν στὸ ἐξωτερικὸ, νοσήλεια, φάρμακα κ.λπ.). Σήμερα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος συντηρεῖ στὴν Ἀθήνα καὶ τὴν ἐνδοχώρα περισσότερα ἀπὸ 500 ἰδρύματα: νοσοκομεῖα, πρεβαντόρια, ἄσυλα ἀνιάτων, γηροκομεῖα, κέντρα ἐνοριακῆς ἀγάπης, συσσίτια, ὄρφανοτροφεία, οἰκοτροφεία, εἰδικὰ ἰδρύματα γιὰ δυσπροσάρμοστα παιδιά, κατακοίτους γέροντες κ.λπ.).

Τὸν χρόνο ποὺ πέρασε, τὰ Ἐνοριακὰ Φιλόπτωχα Ταμεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἔδωσαν μηνιαῖα

ἐπιδόματα σὲ 1678 οἰκογένειες καὶ ἔκτακτα σὲ 2060, μηνιαῖα ἐπιδόματα σὲ 1172 ἄτομα καὶ ἔκτακτα σὲ 1206. Σὲ ἐμπερίστατους δόθηκαν βοηθήματα 125.888.324 δρχ. καὶ σὲ ἰδρύματα χορηγίες 18.703.109 δρχ. Σύνολο 144.591.433 δρχ. Τὰ Κέντρα Ἐνοριακῆς Ἀγάπης πρόσφεραν 16.502 γεύματα (369.432 μερίδες φαγητοῦ). Δαπανήθηκαν 67.738.810 δρχ. Γιὰ τὶς Στέγες Γερόντων δαπανήθηκαν 76.060.060 δρχ.

Μέσα στὸν ἴδιο χρόνο τὸ Γενικὸ Φιλόπτωχο Ταμεῖο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς δαπάνησε 128.431.352 δρχ. γιὰ μηνιαῖα καὶ ἐφ' ἅπαξ βοηθήματα σὲ ἐμπεριστάτους, ἀποστολὴ ἀσθενῶν στὸ ἐξωτερικὸ κ.λπ., γιὰ τὴ Στέγη Κατακοίτων Γερόντων, τὸ Κέντρο Δυσπροσαρμόστων κοριτσιῶν «Δάμαρις», τὴ Στέγη Γερόντων Ἀγίας Παρασκευῆς κ.ἄ. ἰδρύματα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι Εἰδικὰ Προγράμματα ὑλοποίησαν τὴ στοργὴ καὶ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὰ προσφυγόπουλα ἀπὸ τὸ Ἰράν καὶ τὴν Πολω-

ἀποστομωτικὴν ἀπάντησιν, τινίσας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ἑξῆς:

«Ποῖος κατηγορεῖ τὴν Ἑλλάδα μὲ θρασύτητα χειρῶν εἰδους; Τὸ καθεστῶς, ποὺ ἐπὶ 50 χρόνια πολέμησε λυσοδῶς καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ πολεμᾷ τὴν ἑλληνικὴ μειονότητα; Τὸ καθεστῶς, ποὺ ἐνεργοῦσε ἐγκλημα γενοκτονίας εἰς θάρος τῶν Βορειοηπειρωτῶν;

»Καὶ ποῖον κατηγορεῖ; Τὴν Ἑλλάδα, ποὺ δέχτηκε στὴν ἀγκαλιὰ της καὶ χιλιάδες Ἀλβανοὺς φυγάδες; Ποὺ τοὺς ἔδωσε δουλειά, τοὺς χόρτασε ψωμί;...

»Ἀντὶ νὰ εὐγνωμονῇ τὴν Ἑλλάδα, τὴν κατηγορεῖ, γιὰτὶ διώγει τοὺς ἐγκληματίες Ἀλβανοὺς, οἱ ὁποῖοι σκοτώνουν σὴν χώρα μας ἀθώους πολῖτες καὶ τοὺς ὁποῖους ἀσφαλῶς ἔστειλεν ἐδῶ ἢ περίφημη Sigurimi;

»Πλανᾶται, ἂν νομίζη ὅτι θὰ μᾶς φοβίση, γιὰ νὰ ὑποσιτέλλουμε τὴ σημαία τοῦ Ἀγῶνα γιὰ τὴν ἑλληνικὴ μειονότητα καὶ τὰ δικαιώματά της, ποὺ εἶναι τὰ μόνα, σὶὰ Βαλκάνια, διεθνῶς ἀναγνωρισμένα;».

«Προδοσία ἀληθινή».

Ὁ θραβευθεὶς ἐπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διακεκριμένος δημοσιογράφος κ. Μάριος Πλωρίτης, ἀναφερόμενος εἰς τὴν κατὰστασιν, ἢ ὁποία επικρατεῖ εἰς τὰ πρόην κομμουνιστικὰ καθεστῶτα, ἐπισημαίνει ἐγγλῶτις τὰ κάτωθι: «Τὸ μαρτυρηθέν γράμμα τῶν ἀνδριάντων τῶν προφητῶν καὶ οἰκοδόμων τοῦ

ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ, ἢ σαρωτικὴ ἐφόρμησις κατὰ κομμουνιστῶν καὶ κρατικῶν γραφείων, οἱ συγκρούσεις ἀνάμεσα σὶς "δημοκρατίες" ποὺ παίρνουν διαστάσεις ἀγρίας σφαγῆς, μαρτυροῦν τὶ π ἄ θ ο ς καὶ τ ἰ ὁ δ ὕ ν ε ς εἶχαν σωρευτῆ σὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, τρία τέταρτα αἰῶνα τώρα».

Ὅθεν εὐστοχῶς ἐρωτᾷ ὁ κ. Πλωρίτης: «Α ὕ τ ὁ ς, λοιπὸν, ἦταν ὁ "νέος θεϊκὸς ἄνθρωπος καὶ ἥρωας" ποὺ ἔπλασε ὁ ὑπαρκτὸς σοσιαλισμὸς; Αὐτὸ ἦταν τὸ "μοντέλο" τοῦ "ἐλεύθερου καὶ δημιουργικοῦ πολίτη τοῦ μέλλοντος"; Ἄτομα καὶ οὐμάδες καὶ ἐθνότητες, ποὺ ζοῦσαν (ζοῦν) μέσα σὶ τὴ στέρησι, τὴν ἀθλιότητα, τὸ ψέμα... χωρὶς τὴν δυνατὸτητα νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ πράξουν... χωρὶς πίστι καὶ χωρὶς ἐλπίδα... μὲ μοναδικὴ διέξοδο τὸ μῖσος ὄλων ἐναντίον ὄλων, τὴ θία ἐναντίον τῶν θιαστῶν τους, τὴν καταστροφὴ τῶν καταστροφῶν τους; Ἐ κ ε ἰ ὁδήγησε ἢ ἰδεολογία τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν ἀτόμων, τῆς δικαιοσύνης, τῆς κοινωνικῆς ὁμοφυχίας; Σ' ἕνα ἠφραίστειο ἀπόγνωσις καὶ ἀπέχθειας, σ' ἕνα οἰστρο ἀπόρνησις καὶ μηδενισμοῦ; Τ ἰ μ ε γ α λ ὕ τ ε ρ η π ρ ο δ ο σ ἰ α, π ρ ο δ ο σ ἰ α ἀ λ η θ ἰ ν ἦ, ὕ π ἄ ρ χ ε ἰ ἀ π' α ὕ τ ἦ ν;» (Τὸ Βῆμα, 29.12.91).

Τὸ τελευταῖον ἐρώτημα εἶναι τῶ ὄντι εὐγλωττος ἀπάντησις εἰς τοὺς κατηγοροῦντας διὰ «προδοσίαν» καὶ «ἀποστασίαν» ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι συντελέσαν εἰς τὴν κατάρρευσιν τοῦ κομμουνιστικοῦ ὀλοκλήρωτισμοῦ.

νία, τὰ παιδιά τῶν Κούρδων προσφύγων, τοὺς Βορειοηπειρώτες στὴ Β. Ἠπειρο καὶ τοὺς ἐδῶ πρόσφυγες, τὰ παιδιά τῆς προβληματικῆς περιοχῆς τοῦ Ταύρου, τοὺς ἄπορους μαθητὲς τῆς πρωτεύουσας, ποὺ ἐφοδιάσθηκαν μὲ σάκες, ἀθλητικὲς φόρμες καὶ παπούτσια κ.λπ., τοὺς πρόσφυγες ἀπὸ τὸ Κουβέιτ στὴν Ἰορδανία (ἀποστολὴ γάλακτος), τὰ παιδιά τοῦ Ἰράκ λόγω τῶν συνεπειῶν τοῦ «ἐμπάργκο» (φάρμακα καὶ γάλα) καὶ τὰ Πατριαρχεῖα Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας μὲ ἐπανειλημμένες ἀποστολὲς ρουχισμοῦ, τροφίμων καὶ θυζαντινῶν εἰκόνων. Μόνο τὸ Γενικὸ Φιλόπτωχο Ταμεῖο κατέβαλε γιὰ τὴ βοήθεια πρὸς ξένες χῶρες τὸ ποσὸ πῶν 22.944.563 δρχ. Τὸν κύριο ὄγκο τῆς δαπάνης κάλυψαν τὰ Ἐνοριακὰ Φιλόπτωχα Ταμεῖα.

Ἄνάλογο ἔργο παρουσιάζουν ὅλες οἱ Ἱ. Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μὲ δαπάνες γιὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς, ποὺ φθάνουν καὶ τὰ 50.000.000 δρχ. στὶς μεγαλύτερες.

(Ἀπὸ τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου)

Ἱερὰ Μητρόπολις Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης

Ἐξ ἀφορμῆς δηλώσεων, κατὰ καιροὺς, ὠρισμένων πολιτικῶν, ἐπὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ προέβη στὶς ἀκόλουθες δηλώσεις:

1) Εἶναι πολὺ εὐχάριστον τὸ ὅτι οἱ πολιτικοὶ μας ἀσχολοῦνται, τελευταῖα, καὶ μὲ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ. Καὶ τὸ λέμε αὐτό, διότι, ἐνῶ πολὺς λόγος γίνεται διὰ τὰ ἄλλα ἐθνικὰ μας θέματα, τὸ Βορειοηπειρωτικὸ θεωρεῖται «παρακατιανό» καὶ σπανίως ἀσχολοῦνται μὲ αὐτό ἢ, καὶ ὅταν ἀσχολοῦνται, γίνεται τοῦτο περισσότερο ἐκ λόγων κομματικῆς καὶ πολιτικῆς σκοπιμότητος.

Παρὰ ταῦτα, χαίρομεθα, διότι, ἔστω καὶ ἔτσι, δίδεται καὶ εἰς τὸν Τύπον ἡ εὐκαρία νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸ συνεχιζόμενο δρᾶμα τῆς Βορείου Ἠπείρου.

2) Ἐκεῖνο, ὅμως, ποὺ μᾶς κάνει ἐντύπωση καὶ ποὺ θὰ ἠθέλαμε μὲ πολλὴ ἀγάπη νὰ ἐπισημάνωμε πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, εἶναι τοῦτο: Ὅτι, δηλαδή, οἱ πολιτικοὶ μας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μὲ κάποιες, θέβαια, ἐξαιρέσεις, ἀ γ ν ο ο υ ν σ τ ῆ ν ο υ σ ῖ α τ ο υ τ ο Β ο ρ ε ι η π ε ι ρ ω τ ι κ ὸ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προχειρολογοῦν στὴν ἀντιμετώπισί του καὶ νὰ ἀστοχοῦν στὶς δηλώσεις τους, μὲ τὶς ὁποῖες, πολλάκις, οἱ θέσεις εἶναι ἀσύμφωτες καὶ ἀπαράδεκτες ἐθνικά. Ἐπὶ παραδείγματι: Εὐκαίρως-ἀκαίρως, ἀκοῦμε νὰ λένε καὶ νὰ δηλώνουν, τόσο ἐκ τῆς συμπολιτεύσεως, ὅσον καὶ ἐκ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὅτι «δὲν διεκδικοῦμε τίποτε ἀπὸ τοὺς γείτονες, δὲν ζητοῦμε τίποτε, δὲν δίδομε τίποτε» τὰ σύνορα εἶναι δεδομένα».

Καὶ τὸ λένε αὐτὸ διὰ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ, ἐν γνώσει τους ὅτι τὸ θέμα αὐτὸ ἐκκρεμεῖ, εἰσέτι, ἐνώπιον τῶν τεσσάρων ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ ἐπίσης ἐν γνώσει τους, ὅτι καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἢ ἐν διαλύσει εὐρισκομένη Ἀλβανία διεκδικεῖ τὸ Κοσσυφοπέδι καὶ ὁμιλεῖ περὶ «Τσα-

μουριάς», ἀκόμη δὲ καὶ παρὰ τὶς διεθνεῖς ἐξελίξεις στὶς χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ ἀλλαγῶν.

3) Κύριοι Πολιτικοὶ! Συγχαρήσατέ μας γι' αὐτό, ποὺ θὰ ποῦμε: Τὸ Βορειοηπειρωτικὸ, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἐθνικὰ θέματα, δὲν εἶναι «χωράφι» κανενὸς —οὔτε πολιτικοῦ, ἐπομένως— ὥστε νὰ τὸ διαθέτῃ κατ' ἀρέσκειαν. Εἶ ν α ἰ ἔ θ ν ι κ ὸ ν θ έ μ α. Καὶ τὰ ἐθνικὰ θέματα δὲν δωρίζονται καὶ δὲν ξεπουλοῦνται. Εἶναι κτῆμα τοῦ Ἔθνους, τῆς σπονδυλικῆς στήλης τοῦ Ἔθνους. Δώστε ὅ,τι θέλετε ἀπὸ τὰ χωράφια σας, ὄχι, ὅμως, καὶ ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ θέματα. «Μὴ μεταθέτετε ὄρια, τὰ ὁποῖα οἱ πατέρες ἡμῶν ἔθεντο». Διότι, τότε, θὰ θρηνησῶμε νέες ἐθνικὲς συμφορές, ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας καὶ πάλι κακοκεφαλίαν.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κερκύρας καὶ Παξῶν

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Κερκύρας, Παξῶν καὶ Διαποντίων Νήσων στὴν προσπάθειά της νὰ ἐνημερώσει ὑπεύθυνα τὸν Ἱερὸ Κλῆρο καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Κέρκυρας γιὰ τὶς ἐξελίξεις στὶς ἐνοποιούμενες ὀλοὲν καὶ ἐντονώτερα Εὐρωπαϊκὲς Κοινότητες, ὠργάνωσε μὲ τὴν συμπαράσταση τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων Ἐπιστημονικὸ Ἐπιμορφωτικὸ Σεμινάριο στὴν Κέρκυρα τὴν 4ῃ καὶ 5ῃ Νοεμβρίου 1991 στὸ Πνευματικὸ τῆς Κέντρο μὲ γενικώτερο θέμα: «Ἡ πρόκληση τῆς ἐνιαίας Εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς γιὰ τὸν Ἱερὸ Κλῆρο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

Γενικὴ εἰσήγηση ἔκανε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κερκύρας, Παξῶν καὶ Διαποντίων Νήσων κ. Τιμόθεος. Συντονιστὴς τῶν ἐργασιῶν τῆς πρώτης ἡμέρας ἦτο ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Ἰωάννης Παναγόπουλος ποὺ ὁμιλήσε μὲ θέμα: «Ὁρθοδοξία καὶ Εὐρώπη», ἐνῶ ὁμιλήσαν ἐπίσης ὁ κ. Ἀντώνης Παπαδημητρίου, Πρόεδρος Ἑλληνικῆς Κίνησης Εὐρωπαϊκῶν Φεντεραλιστῶν μὲ θέμα: «Τὰ θεσμικὰ ὄργανα τῆς Κοινότητος καὶ ἡ Εὐρώπη τῶν Πολιτῶν» καὶ ὁ κ. Γιώργος Γιούργας, Εἰδικὸς Ἐπιστήμονας Ἀντιπροσωπευτικοῦ Γραφείου ΕΒΕ Ἑλλάδος στὶς Βρυξέλλες μὲ θέμα: «Σχέσεις Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος μὲ Ἐθνηκεντρικὴς Κοινότητες».

Τὴν δευτέρη ἡμέρα μὲ Συντονιστὴ τὸν Καθηγητὴ τοῦ Δημοσίου Δικαίου τοῦ Πανεπιστημίου Πειραιῶς κ. Θεόδωρο Ι. Παναγόπουλο ἀνεπτύχθη τὸ γενικὸ θέμα: «Κοινοτικὲς Πολιτικὲς ποῦ ἐνδιαφέρουν τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος». Ὁ κ. Θ. Παναγόπουλος ὁμιλήσε μὲ θέμα: «Εὐρώπη - Ἑλλάς». Ἐπὶ πλέον εισηγήθηκαν θέματα ὁ κ. Γεράσιμος Ζορμπᾶς, «Κοινωνικὴ Πολιτικὴ τῆς Κοινότητος», ἢ κ. Ἄννα Χαρίτου, «Δραστηριότητες τῆς Κοινότητος γιὰ τὴν διατήρησιν τῆς Πολιτιστικῆς Κληρονομίας», ὁ κ. Γιώργος Στρογγύλης, «Ἡ Κοινοτικὴ πολιτικὴ γιὰ τὴν προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος», καὶ ὁ κ. Στέφανος Σαμαράς, «Εὐρωπαϊκὰ ταμεῖα Περιφερειακῆς Ἀνάπτυξης». Οἱ ὁμιλητὲς αὐτοὶ εἶναι Στελέχη τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων εἰς τὶς Βρυξέλλες.

Οἱ διατυπωθεῖσες Προτάσεις - Συμπεράσματα ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

1. Ἡ προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος στὶς Εὐρωπαϊκὲς

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Κανονάριον - Ἐπετηρίς 1992. Ἔτος ἐξηκοστὸν ἔγδοον, Ἐκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σσ. α' - ξδ' + 1032.

Τὰ «Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (τὸ παλιὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ὡς τὸ 1988) ἔγινε πλέον μιὰ ἀξιοζήλευτη παράδοση γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ γιὰ ὅλη τὴν Ὁρθοδοξία. Τὸ Δεκέμβριο κάθε ἔτους ὄλοι περιμένουν μὲ ἀνυπομονησία νὰ κυκλοφορήσει ὁ τόμος τῶν Διπτύχων γιὰ τὴν ἐπόμενη χρονιά:

Οἱ φάλτες καὶ οἱ ἱερεῖς, γιὰ νὰ ἔχουν στὰ χέρια τους ἓνα πρακτικὸ Ἑπιτομικὸ, ἓνα βοήθημα γιὰ τὴν ὀρθὴ τέλεση τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ νυχθημέρου.

Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μιὰ Ἐπετηρίδα μὲ χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὴν Ἐκκλησία μας καὶ γιὰ Ὑπηρεσίες, Ὁργανισμοὺς, Ὑπουργεῖα, Σχολές, Ἰδρύματα κ.ἄ. ποὺ συνδέονται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα μὲ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ ἑλληνικὲς Δημόσιες Ὑπηρεσίες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικὸ ἔγαν ἐξαντλητικὸ ὁδηγὸ γιὰ τίς ὀρθόδοξες μητροπόλεις καὶ τὸ ἐνοριακὸ τους δίκτυο.

Οἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, ἢ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, οἱ Προτεσταντικὲς Ὁμολογίες, οἱ Ἀρχαῖες Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς μιὰ Ἐπετηρίδα,

στὴν ὁποία ἐμφανίζεται ἡ ὅλη Ὁρθοδοξία, ἀλλοῦ μὲ λεπτομέρειες καὶ ἀλλοῦ μὲ ἀδρές γραμμές.

Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ παρόντος χρήσιμο καὶ ἀναντικατάστατο ὕλικὸ γιὰ τὴ σύνταξη τῆς Ἱστορίας τῶν τοπικῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Ὁ τόμος τοῦ 1992 ἀφιερώνεται «εἰς τὸ φυσικὸν περιβάλλον ὡς ἔργον τοῦ Θεοῦ». Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀπεικονίζεται καὶ σὲ τέσσερις θαυμάσιες πρόσφατες τοιχογραφίες ποὺ καταχωροῦνται στίς πρῶτες σελίδες (χωρὶς ἀρίθμηση) καὶ ἀποτελοῦν ἐγχρωμες παραστάσεις τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ κοσμητορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καθηγητῆς Ἠλίας Οἰκονόμου μὲ τὴν ἐπίκαιρη μελέτη του «Ἡ θεία δούληση καὶ ἡ κτίση (Ὁρθοδοξία καὶ φυσικὸ περιβάλλον)» (σσ. ζ' - γ'), ἀσφαλῶς θὰ εὐαισθητοποιήσει τὰ μέλη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ θὰ προβληματίσει κάθε σκεπτόμενο ἄνθρωπο. Εἶναι καιρὸς πᾶ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νὰ λάβει ἐνεργότερο μέρος στὴ διάσωση τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ποὺ ἐνῶ ὁ Τριαδικὸς Θεὸς τὸ δημιούργησε «καλὸν λίαν», ὁ ἄνθρωπος τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἀπερίσκεπτα τείνει νὰ τὰ μετατρέψει σὲ ἀφιλόξενη ἔρημο καὶ ἐξολοθρευτὴ κάθε εἶδους ζωῆς.

Καὶ στὰ Δίπτυχα τοῦ 1992 τὰ περιεχόμενα, ἂν καινεὶς ἀφαιρέσει τὸ πρῶτο τμήμα μὲ τὸ ἀφιέρωμα καὶ

Κοινότητες ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παρουσία τοῦ συνολικοῦ Χριστιανισμοῦ σ' αὐτές. Τὸ ἰδιαίζον πνευματικὸ ὑπόβαθρο τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων παραμένει ὁ Χριστιανισμὸς, ἡ Δημοκρατία καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς.

2. Συνιστάται ἡ σύσταση Μονίμου Ὁρθόδοξου Ἐπιτροπῆς τῶν Κρατῶν - Μελῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων. Τὸ Σεμινάριο ἐπεξεργάστηκε εἰδικὲς προτάσεις γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῆς λειτουργίας τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία θὰ ἔχει ἔδρα τῆς τὴν Ἀθήνα καὶ θὰ διατηρεῖ Γραφεῖο Ἀντιπροσωπείας τῆς στίς Βρυξέλλες.

3. Προώθηση τῆς Ἑλληνορθόδοξου Μαρτυρίας στὸν Εὐρωπαϊκὸ Χῶρο μὲσθ ἐκπαιδευτικῶν, μορφωτικῶν καὶ μοναστικῶν Ἰδρυμάτων. Ἐνίσχυση τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν στὰ Εὐρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια καὶ τῶν Ἑλληνορθόδοξων Κοινοτήτων τῆς περιοχῆς.

4. Παρέμβαση τῆς Ἐκκλησίας στίς Κρατικὲς Ὑπηρεσίες γιὰ τὴν ἰσότιμη κατανομὴ τῶν Κοινοτικῶν κονδυλίων, ποὺ ἀναφέρονται σὲ προγράμματα ποὺ τὴν ἀφοροῦν.

5. Ἐνεργὸ συμμετοχὴ τῆς Ἐκκλησίας σὲ κοινοτικὰ Προγράμματα, ὅπως λ.χ. πολιτιστικά, ἀναπτυξιακὰ, προστασίας τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος, γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἤδη λάβει πρωτοβουλία μὲ τὴν καθιέρωση τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ὡς ἡμέρα προστασίας τοῦ περιβάλλοντος μὲ τὴν τέλεση εἰδικῆς Ἱεράς Ἀκολουθίας.

6. Ἐνημέρωση τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σὲ θέματα Κοινοτικῆς πολιτικῆς καὶ μὲσθ τῶν Κληρικῶν ἐνημέρωση τῶν πιστῶν γιὰ ἐνεργὸ συμμετοχὴ τοῦ Λαοῦ στὴν προβολὴ τῆς Ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως.

Τέλος προτάθηκε ἡ μελέτη ὀργάνωσης κατὰ τὸ ἔτος 1992 ἐπιμορφωτικοῦ Σεμιναρίου στὴν Κέρκυρα μὲ τὴν συνεργασία Ἱεράς Μητροπόλεως Κερκύρας, Παξῶν καὶ Διαποντιῶν Νήσων καὶ Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων καὶ μὲ συμμετοχὴ τὴν φορὰ αὐτὴ Ἐκπροσώπων ὄλων τῶν Χριστιανικῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἐξέταση τῶν διαμορφουμένων προοπτικῶν τῆς Ἐκκλησίας στὴν Εὐρώπη τοῦ 1993.

άλλα στοιχεία (σσ. α' - ξδ'), ακολουθούν τή γνωστή διμερή κατάταξη:

α) Στο Α' μέρος από τον γνωστό μουσικολόγο Άποστόλο Βαλληγδρά παρουσιάζονται οι «Ειδικοί τυπικοί διατάξεις και οδηγίες, Κυριακοδρόμιον και Μηνολόγιον του έτους 1992», τό τόσο χρήσιμο και πρακτικό εργαλείο για τους ιεροψάλτες και ιερείς μας (σσ. 1 - 236).

β) Άκολουθεί, στο Β' μέρος, ή «Έπετηρίς» τής Όρθόδοξης Έκκλησίας, στην οποία εμφανίζεται ή όλη δομή τής Όρθοδοξίας περιληπτικά για τις υπόλοιπες Όρθόδοξες Έκκλησίες και εκτενέστατα για τήν Έκκλησία τής Ελλάδος (σσ. 239 - 1017).

Τά «Δίπτυχα» όμως δέν περιορίζουν τήν ύλη τους μόνο στις δύο άνωτέρω ένότητες. Ίκανοποιούν και άλλες πρακτικές ανάγκες των άναγνωστών τους με χρήσιμους πίνακες που παραθέτουν σε όλη τους τήν έκταση. Τέτοιοι είναι: α) Χρονολογικοί πίνακες ιστορικών γεγονότων (σσ. γγ' - γζ'), β) Πασχάλιον του έτους 1992 (σ. νθ'), γ) Δίπτυχα άπαγγελόμενα έν έπισήμοις συνοδικαίς και μητροπολιτικαίς λειτουργίας (σ. ξ'), δ) Άστρονομικά στοιχεία του έτους 1992 (σ. ξα'), ε) Πασχάλια του Κ' αιώνος (σ. ξδ'), στ) Κυριακοδρόμιον του έτους 1992 (σσ. 2-4), ζ) Πίνακας των επί κεφαλής των τοπικών Όρθοδόξων Έκκλησιών (σ. 240), η) Συγκεντρωτικός πίνακας των ιεραρχών τής Έκκλησίας τής Ελλάδος (σσ. 470 - 475), θ) Στήλη κεκοιμημένων ιεραρχών (σ. 1018), ι) Τίτλοι και προσαγορεύσεις των κληρικών και μοναχών (σ. 1018), ια) Μηνολόγιον ονομαστηρίων ιεραρχών (σσ. 1019 - 1022) και ιβ) Διευθύνσεις και τηλέφωνα ιεραρχών έν Αθήναις (σσ. 1023 - 1024).

Τά «Δίπτυχα τής Έκκλησίας τής Ελλάδος 1992» άναμφίβολα είναι ένας έκδοτικός άθλος τής Άποστολικής Διακονίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος. Έπειδή έχουν μεγάλη έκταση (1104 σελίδες) και επειδή ή εκτύπωσή τους αρχίζει ένωρίς, για να είναι έτοιμος ο τόμος τον Δεκέμβριο, και τέλος επειδή ή ένήμερωση από τις επί μέρους Έκκλησίες δέν είναι πάντοτε πλήρης, ένω συμβαίνουν και κάποια άπρόοπτα κατά τους τελευταίους μήνες του έτους (όπως π.χ. ή κοίμηση του μακαριστού Οίκουμηνικού Πατριάρχου Δημητρίου), στα Δίπτυχα παρουσιάζονται και κάποιες «άνακρίβειες», για τις όποιες δέν έχουν πάντοτε εύθνη τά μέλη τής Έπιτροπής Έκδόσεως.

Θά μπορούσε κανείς να κάνει πολλές παρατηρήσεις και για τό περιεχόμενο και για τήν έκδοτική μορφή των Διπτύχων. Προσωπικά επιθυμώ να σταθώ μόνο σε μερικά σημεία:

1) Τά περί των Έκκλησιών Πολωνίας και Άλβανίας (σσ. 1015 - 1017) όχι μόνο για λόγους κανονικούς αλλά και για πρακτικούς είναι καλό να μεταφερθούν πριν από τά περί τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, στη θέση που τους άρμόζει.

2) Να καταβληθεί προσπάθεια να περιορισθεί ή έκταση των βιογραφικών στοιχείων ώρισμένων μητροπολιτών του έλλαδικού χώρου, για να άμβλυθεί ή έντύπωση που παρέχεται στον άναγνώστη ότι για άλλους γράφονται πολλά, ένω για άλλους λίγα. Αυτό δέν σημαίνει ότι πρέπει να άποσιωπώνται οι δραστηριότητες των μητροπολιτών. Άπλως μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ ουσιάδους και έπουσιώδους και ο λόγος να γίνει πυκνότερος και ουσιαστικότερος. Στα σύντομα βιογραφικά δέν πρέπει να υπάρχει ούτε ίσοπεδωτική τάση προς τά κάτω, ούτε τάση υπερεξάρσεως κάποιων προσόντων και δραστηριοτήτων.

3) Μήπως ή παράθεση σύντομων βιογραφικών στοιχείων πρέπει να επεκταθεί και σε κληρικούς πέραν τής Έλλαδικής Έκκλησίας; Πιστεύω ότι τά στοιχεία αυτά θά είναι πολύ χρήσιμα, γιατί για κάποιους ιεράρχες οι περισσότεροι χριστιανοί δέν ξέρουν σχεδόν τίποτε.

4) Έπειδή οι Όρθόδοξες Έκκλησίες τής Άνατολικής Ευρώπης και τής Άσίας (Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Γεωργίας, Πολωνίας και Τσεχοσλοβακίας) δέν βρίσκονται πι άπό κομμουνιστικό ζυγό και παρουσιάζουν μεγάλο ένδιαφέρον για τήν Έκκλησία τής Ελλάδος, μήπως πρέπει με έπιστολή τής ή Έπιτροπή να ζητήσει από τό νέο έτος οι Έκκλησίες αυτές να στέλνουν περισσότερα στοιχεία για τις μητροπόλεις (έπισκόπους, ένορίες, έφημερίους, πιστούς), για τις μονές και τους μοναχούς (άριθμούς), για τις Σχολές (Θεολογικές, Έκκλησιαστικές, καθηγητές, μαθητές) κ.ά.; Νομίζω παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει ο τρόπος παρουσιάσεως τής Έκκλησίας τής Σερβίας.

5) Όταν δημοσιεύονται εικόνες στα «Δίπτυχα», είναι χρήσιμο να σημειώνεται στις λεζάντες από που έχουν ληφθεί οι φωτογραφίες. Αυτό ίσχύει για τις τέσσερις πανέμορφες παραστάσεις τοιχογραφιών που καταχωρούνται στις πρώτες σελίδες του τόμου. Και για μέν τήν πρώτη γνωρίζουμε από τήν ύπάρχουσα έπιγραφή ότι προέρχεται από τήν ιερά μονή Καλαμίου Ναυπλίας, για δε τις υπόλοιπες τρεις ή άπορία μας παραμένει άναπάντητη.

6) Και κάτι για τά τεχνικά. Η φωτοσύνθεση έχει τραμερές δυνατότητες στην ποικιλία των στοιχείων, που άναμφίβολα καθιστούν ένα πρακτικό βιβλίο, όπως είναι τά Δίπτυχα, πι ά εύχρηστο και πι ά λειτουργικό.

Μήπως πρέπει να αξιωθεί ή ποιικιλία των στοιχείων στον τόμο του 1993;

7) Και ένα πρακτικό ζήτημα. Είναι άρετή να σημειώνει κανείς τα παροράματά του και να ζητά, άμεσα ή έμμεσα, συγγνώμη από τους άναγνώστες του. Στην περίπτωση όμως της έσφαλμένης λεζάντας κάτω από τη φωτογραφία του πατριάρχη των Σέρβων κ. Παύλου πιστεύω ότι έπρεπε να γίνει μία θυσία. Να κολληθεί πάνω στο έσφαλμένο κείμενο μία ταινία με το όρθο κείμενο, τουλάχιστον στα αντίτυπα που προορίζονται για πρόσωπα και ύπηρεσίες που βρίσκονται εκτός των συνόρων της Ελλάδος. Αυτό θα μάς προφύλασσε από την αυθόρμητη άρνητική αντίδραση του άναγνώστη, όταν θα ξεφύλλαγε τα Δίπτυχα και θα διαπίστωνε την άνακρίβεια.

Άξιζον πράγματι συγχαρητηρίων το τυπογραφείο της Άποστολικής Διακονίας για το μεγάλο αυτό έκδοτικό άθλο και τα μέλη της Έπιτροπής επί της έκδόσεως των «Δίπτχων» (Μητροπολίτης Σύρου, Τήνου, Άγδρου, Κέας και Μήλου κ. Δωρόθεος, άρχιμ. Δωρόθεος Πολυκανδριώτης, Ιωάννης Άθανασόπουλος, Άπόστολος Βαλληνδράς) για την επιμελημένη εργασία τους. Κατ' έξοχήν δίκαιος ό έπαινος άνήκει στον επιμελητή της έκδόσεως άρχιμανδρίτη Δωρόθεο Πολυκανδριώτη. Με την έμπειρία δύο ετών στη θέση αυτή (1990, 1991) μάς έδωσε τα Δίπτυχα του 1992, μέσα σ' ένα μαραθώνιο άγώνα συγκεντρώσεως νέων στοιχείων και διασταυρώσεως και ένημερώσεως παλαιών, σ' έναν πολυσέλιδο τόμο (1104 σελίδες), μικρό σε όγκο συγκριτικά με τον άριθμό των σελίδων του (έπιτυχής ή έπιλογή του χαρτιού), άρκετά εύχρηστο, κόσμημα έκδοτικό και εργαλείο πρακτικό.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Β. ΓΟΝΗΣ

Άναπλ. Καθηγητής Παν)μίου Άθηνών

Έ μ μ α ν ο υ ή λ Κ. Χ α τ ζ η μ ά ρ κ ο υ, Μ ε λ φ δ ι κ ή Ά ν θ ο δ έ σ μ η (τόμ. Β' - Δ'), Άθήναι (προσωπική έκδοση).

Είναι πασίγνωστος ό καλλιφωνότατος Πρωτοφάλης και δοκιμώτατος Καθηγητής της Βυζαντινής Μουσικής κ. Χατζημάρκος, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, που δεν υπάρχει έλληνικό φιλακόλουθο σπίτι ή βιβλιοθήκη χωρίς δίσκο του, κασέττες ή μουσικά βιβλία του. Η σειρά που έχω μπροστά μου (οί δυο πρώτοι τόμοι γνήσια βυζαντινή μουσική, ό Δ' με έλληνικά τραγούδια), περιέχει μαθήματα κλασικά της πατροπαράδοτης μουσικής μας, καθώς και κάποιες συνθέσεις, με τις όποτες ό Πρωτοφάλης μας έπιχειρεί να προσφέρει κι

έκεινος πρωτότυπα, προσωπικά κομμάτια (ιδίως κρητήματα). Δεν είδα τον Α' τόμο της σειράς (ίσως έξαντλήθηκε και δεν υπάρχει πιά), αλλά, κρίνοντας από τους τρεις που έχω μπροστά μου, θέλω να υπογραμμίσω την καλλιτεχνική και καθαρή έκδοση, που μπορεί να μπει στο αναλόγιο της έκκλησίας και να διαδάζεται από τον φάλη και τους συνεργούς - βοηθούς του ευανάγνωστα και άνετα. Σ' αυτό συντείνει πολύ ή γραφή με το χέρι και ή έκτύπωση σε μεγάλο σχήμα (21Χ 28 έκασ.).

Μπορεί να μη συμφωνεί κανείς σε όλες τις πρωτότυπες μελωδίες, που προσφέρουν τα βιβλία του κ. Χατζημάρκου (βλ. π.χ. εκείνα τα νεοελληνικά στιχοιργήματα), αλλά πρέπει να όμολογήσουμε, πώς τα πιο πολλά του κρατήματα και παλαιά μέλη (στιχηραρια ή παπαδικά) έχουν πολλή κατάνυξη και δείχνουν όχι μόνο τον έμπειρο μουσικό αλλά και τον παραδοσιακό. Συχνά, όταν φάλλω κομμάτια του, δίχως να θέλω, τον θυμώμαι ως πρωτοφάλη στο Βόλο και, άκόμη, θυμώμαι τον άλησμόνητο διδάσκαλό του —άρχοντα και πρωτομαίστορα, όντως— τον Χρήστο Πάντα, με τον όποιο πολλές φορές συνέφαλα στην Άγία Φωτεινή Ιλισού, πριν από τριάντα χρόνια!

Δεν μπορώ εδώ να δώσω δείγματα μουσικής γραφής του φίλου κ. Χατζημάρκου, που συνεχίζει να διδάσκει την βυζαντινή μουσική και —με τα βιβλία του— το στασίδι του να είναι στα πέρατα του κόσμου έξαπλωμένο. Μπορώ, ωστόσο, να δώσω λίγες γραμμές από το τέλος του Προλόγου του (Άθήνα 1988, σελ. 14-15): «Πρέπει κάποτε να σκεφτούμε, ότι έχουμε κάποια ύποχρέωση στη Μητέρα Έκκλησία και στους Χριστιανούς, που με τόση έμπιστοσύνη προσβλέπουν σε μάς και —πώς όχι;— με το κεράκι που ανάδουν κάπως μάς άμείθουν διά τους κόπους μας. Έχουν, λοιπόν, και αυτοί μια άπαιτήση από ήμάς: να τους βοηθήσουμε να προσεύχονται. Και, ασφαλώς, αυτό δεν έπιτυγχάνεται ούτε με τις καντάδες και τα όργανα, ούτε με τους άμανέδες και τα τσάμικα, ούτε με τις αυθαίρετες έρμηνείες των σημείων ποιότητας, ούτε με τους έξεζητημένους λαρυγγισμούς και τις άτακτες φωνές, αλλά με τη σοβαρότητα που πρέπει να πρυτανεύη εις τα δρώμενα μέσα εις τον Ναόν του Κυρίου. Και δόξα εις το όνομα του Κυρίου, μάς έδωκε τόσους Άγίους Πατέρας, που με τις πανάγιες συνθέσεις τους μάς διδάξαν πώς πρέπει να ύμνούμε τον Θεόν μας. Δεν θά τους άκολουθήσωμεν, λοιπόν, κάποτε και ήμεεις;». Τι να προσθέσουμε σ' αυτά ήμεεις; Μακάρι!

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

'Ιερά 'Αρχιεπισκοπή 'Αθηνών

"Εχοντες υπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἄρθρων 38, παράγρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590)1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398)1973, γ) τοῦ Ν. 573)1977 ὡς καὶ τὴν υπ' ἀριθ. 2799)16-12-1982 'Απόφασιν Ἡμῶν «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς 'Ενοριακοὺς 'Ιεροὺς Ναοὺς τῆς 'Ιεράς 'Αρχιεπισκοπῆς 'Αθηνῶν», καὶ προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ 'Ιερῷ Ναῷ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ - Πατησίων καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34)16 τοῦ υπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ, «Περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημεριῶν», προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομιμαμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

'Εν 'Αθήναις τῆ 30ῆ Δεκεμβρίου 1991

† 'Ο 'Αθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

'Ιερά Μητρόπολις Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου

"Εχοντες υπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων

Ἡ ζωὴ στὸ πρῶτο Κοινόθιο Μοναστήρι: 'Οσίου Ἀμμωνος 'Επιστολὴ. Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια ὑπὸ Εὐθης Βουλγαράκη - Χρηστίνας Τούτσουνα, Ἐκδόσεις ΑΡΜΟΣ, 'Αθήνα 1991, σελ. 140.

Μιὰ κομψὴ ἔκδοση, σὲ μικρὸ σχῆμα εὐχρηστο καὶ πρακτικὸ καὶ μ' ἓνα γλυκύτατο ἐξώφυλλο τῆς κ. Ἀικατίας Βουλγαράκη, κυκλοφόρησε ἀπὸ τὸν πολλὰ υποσχόμενο νέο ἐκδοτικὸ οἶκο «'Αρμός», μὲ τὸν παραπάνω τίτλο. Ὑστερ' ἀπὸ ἓνα σύντομο Πρόλογο, οἱ δυὸ νέες ἐρευνητρίες μᾶς προσφέρουν ἓνα εὐπρεπὲς κείμενο τῆς πολὺ λίγο γνωστῆς ἐπιστολῆς τοῦ οσίου Ἀμμωνος, μὲ μιὰ θατὴ, γλαφυρὴ σὲ πολλὰ σημεῖα μετάφραση στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα. Πολὺ χρήσιμες βρῖσκω καὶ τὲς δεκατρεῖς σελίδες τῶν ὑποσημειώσεων στὸ τέλος. Ἐπίσης θέλω γὰ ἐπαινέσω τὴν προσοχή, μὲ τὴν ὁποία τυπώθηκε τὸ ἀρχαῖο κείμενο: ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς τὰ λάθη ποὺ εἶχαν ἀφήσει οἱ παλαιότεροι ἐκδότες τῆς 'Επιστολῆς, μόνο ἓνα λάθος ξέφυγε στὴν παρούσα ἔκδοση (σελ. 110, στ. 13: παρεσιώπησαν), καὶ δυὸ - τρία ἀσήμαντα, ποὺ δὲν ἀλλάζουν τὴν ποιότητα τῆς ωραίας αὐτῆς ἐργασίας.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

33-37 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιεράς Συνόδου «περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν 'Ιερῶν Ναῶν 1) Μεταμορφώσεως Σωτήρος (Μητροπολιτικὸς Ναός) Κιλκίς καὶ 2) Ζωοδόχου Πηγῆς Ἁγίου Ἀθανασίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

'Εν Κιλκίς τῆ 3ῆ Δεκεμβρίου 1991

† 'Ο Πολυανῆς - Κιλκισίου καὶ ἁγίου Ἀθανασίου
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Νέας Σμύρνης

"Εχοντες υπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιεράς Συνόδου «περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ 'Ιεροῦ Ναοῦ

Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Τερψιθέας - Γλυφάδας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

'Εν Ν. Σμύρνη τῆ 20ῆ Δεκεμβρίου 1991

† 'Ο Ν. Σμύρνης ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως

"Εχοντες υπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ υπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιεράς Συνόδου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος «περὶ 'Ι. Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν διακονικὴν θέσιν τοῦ ναοῦ Ἁγ. Πάντων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς 'Ιεράν Μητρόπολιν.

'Εν Νεαπόλει τῆ 24ῆ Δεκεμβρίου 1991

† 'Ο Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Λήμνου

"Εχοντες υπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιεράς Συνόδου «περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν 'Ιερῶν Ναῶν 1) Μεταμορφώσεως Σωτήρος (Μητροπολιτικὸς Ναός) Κιλκίς καὶ 2) Ζωοδόχου Πηγῆς Ἁγίου Ἀθανασίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

νικές θέσεις τακτικῶν ἡφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) Ἁγ. Τριάδος Μυρίνης, 2) Κοιμ. Θεοτόκου Μυρίνης, 3) Ἁγ. Παντελεήμονος Μυρίνης, 4) Ἁγ. Δημητρίου Κοντοπουλίου, 5) Εὐαγγ. Θεοτόκου Μούδρου, 6) Γενέσ. Θεοτόκου Παναγίας, 7) Εἰσοδ. Θεοτόκου Πορτιανοῦ, 8) Ἁγ. Ἀναργύρων Δάφνης, 9) Ἁγ. Παχωμίου Καρπασίου, 10) Ἁγ. Δημητρίου Λύχνων, 11) Ἁγ. Δημητρίου Πλάκας, 12) Ἁγ. Νικολάου Σκανδάλης, 13) Κοιμ. Θεοτόκου Τσιμανδρίων, 14) Ἁγ. Ἰωάννου Φυσίνης, 15) Ἁγ. Γεωργίου Ἀγγαριῶνων, 16) Ἁγ. Μαρίας Λειβαδοχωρίου καὶ 17) Ἁγ. Δημητρίου Σαρδῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Μυρίνῃ τῇ 28ῃ Δεκεμβρίου 1991

† Ὁ Λήμνου ΙΕΡΟΘΕΟΣ

Πανελλήνιο Ἱερό Ἰδρυμα Εὐαγγελιστρίας Τήνου

Ἐν Τήνῳ τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1991

Δ Ι Α Κ Η Ρ Υ Ξ Η

Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἰδρύματος Εὐαγγελιστρίας Τήνου (Ν.Π.Δ.Δ.) ἔχοντας ὑπόψη τὰ ἄρθρα 3, 6 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8)70 Κανονισμοῦ καὶ 1 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 62)1975 Κανονισμοῦ πού διατηρήθηκαν σὲ ἰσχὺ μὲ τὸ ἄρθρο 7 τοῦ Ν. 349)76 καθὼς καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. ΔΙΠΠ)Φ. ΕΠ 11)47120)16-12-1991 γνωμοδοτικὸ ἔγγραφο τῆς Δ)νσης προσλήψεων Προσωπικοῦ τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, προκηρύσσει μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 39)1991 ἀπόφασί της, τὴν πλήρωση τῶν ἑξῆς κενῶν ὀργανικῶν θέσεων κληρικῶν τοῦ Ἱ. Ἰδρύματος: 1) Μιάς (1) θέσεως Ἱεροκήρυκος τοῦ Κλάδου ΠΕΙ Κληρικῶν μὲ τυπικὸ προσόν πτυχίο Πανεπιστημιακῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. 2) Μιάς (1) θέσεως Ἱεροδιακόνου τοῦ Κλάδου ΤΕΙ Κληρικῶν μὲ τυπικὸ προσόν, πτυχίον Ἀνωτέρου Ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου ἢ Ριζαρείου ἢ ἄλλης ἰσοτίμου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς. Καλοῦνται ὅσοι ἐπιθυμοῦν καὶ ἔχουν τὰ νόμιμα προσόντα νὰ ὑποβάλουν μέσα σὲ 20 ἡμέρες ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσας στὸ περιοδικὸ ΕΚΚΛΗΣΙΑ σχετικὴ αἴτηση στὸ Ἱερό Ἰδρυμα Εὐαγγελιστρίας στὴν Τήνο μὲ ἀντίγραφο τίτλου σπουδῶν καὶ σύντομο βιογραφικὸ σημείωμα. Κατὰ τὴν πρόσληψιν θὰ προτιμηθοῦν Τήνιοι τὴν καταγωγή, μόνιμοι κάτοικοι Τήνου (ἄρθρ. 6 Κανονισμοῦ 8/70).

Ὁ Πρόεδρος τῆς Διοικ. Ἐπιτροπῆς

† Ὁ Μητροπολίτης Σύρου - Τήνου κ.λπ. ΔΩΡΟΘΕΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τηλ. 72.18.308, Fax 72.26.597

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως ΘΕΟΦΙΛΟΣ

† Ὁ Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγ. Ὄρους ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ

Δ Ι Ε Υ Θ Υ Ν Τ Η Σ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἄμ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου
τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας

Σ Υ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

Α) Ἐσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

Β) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σαμάτων (εἰκόν).

Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Σε ρ α φ ε ἰ μ, Ἐγκύκλιος Χριστουγέννων.

Οἰκον. Πατριάρχου Β α ρ θ ο λ ο μ α ἰ ο υ, Ἀπόδειξις ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις.

Ἐόρτια Γράμματα.

Εὐαγγέλιον Δ. Θε ο δ ῶ ρ ο υ, Τὸ πολιτικὸν ἰδεώδες καὶ τὸ προοδευτικὸν πνεῦμα τοῦ Μ. Φωτίου.

Μητροπ. Νικοπόλεως Μ ε λ ε τ ἰ ο υ, Ἀπάντηση σὲ ἀπορίες (γύρω ἀπὸ τὸ θέμα ἐνώσεως τῶν Ἀντιγαληθονίων).

Πρωτοπρ. Ἰω. Ρ ω μ α ν ἰ δ η, Ἐκκλησιαστικαὶ Σύνοδοι.

Παναγ. Γ. Μ π ο ὄ μ η, Ἡ κανονικότητα τῶν περὶ τοὺς 12 Μητροπολίτες λόγων, ἀποφάσεων καὶ πράξεων.

Ἰω. Γ. Π α π α γ ι α ν ν ο π ο ὄ λ ο υ, Θανατηφόροι κακώσεις ἐκ σαρκωδῶρων ζώων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ.

Εὐαγγέλιον Π. Λ ε κ κ ο υ, Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκ. Πατριάρχης κ. Δημήτριος Α' εἰς Βόλον, Τρίκαλα καὶ Μετέωρα.

Ἀρχιμ. Νικ. Γ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ, Προτάσεις διὰ τὸ μέλλον τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησ. Σχολῆς.

Εὐαγγέλιον Π. Λ ε κ κ ο υ, Ἐνδηλώσεις γιὰ τὴν 25ετία ἐπισκοπικῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δράμας κ. Διονυσίου.

Πρωτοπρ. Ἀντ. Ἀ λ ε β ἰ ζ ο π ο ὄ λ ο υ, Τὰ πνευματικὰ θεμέλια τῆς Εὐρώπης.

Εὐγενίου Μ ι χ α η λ ἰ δ η (ἴ), Τὰ ἐπτά μυστήρια τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας.

Ἰωάννου Δ. Μ π ο υ γ ᾶ τ σ ο υ, Αἱ ἀπόψεις τοῦ Κων. Οἰκονόμου τοῦ ἔξ Οἰκονόμου περὶ τῆς Τετραφωνίας καὶ τοῦ Λεσβίου συστήματος.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.